Könyvtár- és információtudomány

Általános kérdések

126/2011

PREBOR, Gila: Analysis of the interdisciplinary nature of library and information science. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 4., p. 256-267.

A könyvtár- és információtudomány interdiszciplináris természete

Felmérés; Interdiszciplináris problémák; Könyvtártudomány; Könyvtártudományi kutatás

A könyvtár- és információtudomány természetéből adódóan interdiszciplináris jellegű, és erőteljesen hat rá a folyamatos technológiai fejlődés. Egy kutatási trendekkel foglalkozó tanulmány világszerte különböző információtudományi tanszékeken 2002-2006 között készített szakdolgozatok és disszertációk témáit vizsgálva kimutatta, hogy a témaválasztásnál előtérbe került az információ társadalmi aspektusa. Kiderült, hogy a ProQuest Digital Dissertations adatbázis által „könyvtártudomány" illetve „információtudomány" kategóriába besorolt kutatási témák csupán egyharmada készült könyvtár- és információtudományi tanszékeken. A cikk a fennmaradó kétharmadot vizsgálja, amelyek nem ezeken a tanszékeken készültek. Mindez hozzájárul a tudományterület jelenlegi és jövőbeli fejlődésének megértéséhez. A kutatási témák jól elkülöníthetők aszerint, hogy mi-

lyen típusú tanszéken készítették őket. A legfőbb különbség a könyvtár- és információtudományi illetve az egyéb tanulmányok ellenkező irányultsága. Míg a könyvtár- és információtudományi kutatások a használókra, addig más területek, élükön az üzletvezetéssel, a számítástechnikával, az oktatással és kommunikációval inkább a rendszerre, az információtechnológiára, az információiparra és az információmenedzsmentre koncentrálnak.

(Autoref.)

127/2011

SOKOLOV, A. V.: Informatičeskie opusy. Opus 2. „Informacionnye očki" kak èpistemologičeskij instrument. – Bibliogr. 16 tétel **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 10., 5-22.

Informatikai opusok, 2. opus: az „információs szemüveg" mint episztemológiai eszköz

Információ; Informatika

Az információs megközelítést a korszerű tudomány minden ágában alkalmazzák, egyesek szerint maga a tudomány is a természet és a társadalom információs modellje. Az elemi információs megközelítés a társadalmi tudatban nem véletlen divat, hanem egy vonzó episztemológiai eszköz. Vonzerejét annak köszönheti, hogy egyrészt kapcsolódik Wiener és Shannon elméleteihez, másrészt az információ fogalmának meghatározhatatlanságához. Ezt a megközelítést nevezi a szerző „információs szemüveg"-nek (a hasonlat A. M. Volkov A smaragdváros varázslója – vö. Óz, a nagy varázsló – c. könyvéből származik; a város smaragd színét csak különleges szemüveggel lehet látni).

Más szóval az elemi információs megközelítés azt jelenti, hogy művelői „információs szemüvegen" át látják a világot. A látásmód az 1960–1970-es években kezdett terjedni, új fogalmakkal és módszerekkel bővítve a természet- és a társadalomtudományokat. Módszertani hibája abban rejlik, hogy az információt eleve a valóság objektumaként fogadta el. A korrekt információs megközelítés feltétele, hogy a kutató megértse, az információs megközelítés az elsődleges, az információ csak másodlagos. Példaként az események és jelenségek információs (matematikai) modelljei szolgálhatnak. A helyes és helytelen információs megközelítés terjedésének titka abban rejlik, hogy megismerési és gyakorlatilag hasznos funkciókat képes ellátni. Ilyenek:

– *nominatív funkció* (az információ szót valódi dolgok neveként használják);
– *az információ mint mennyiségi mérőeszköz* (az információ valószínűség-számítási-statisztikai mértéke a műszaki kommunikációból indult, a társadalomtudományokban a haladás jelzője lett; ezért figyelemfelkeltőek az információ mennyiségi növekedésére utaló kifejezések, mint pl. az információs válság);
– *konstruktív funkció* (az információs megközelítés alkalmazása az információs rendszerek gyakorlati megvalósításában);
– *leíró-magyarázó funkció* (az ismeretlen meghatározása az ismeretlen segítségével);
– *információs modellek építése* (a modellek matematikai képletekre és az információ fogalmat metaforaként használó funkcionális függőségekre épülnek).

A tudományágak részletes vizsgálata azt mutatja, hogy az információs megközelítést mind az alap-, mind az alkalmazott tudományok használják. A módszernek két elvi korlátja van: a redukálás veszélye (a bonyolult rendszerek lényeges egyszerűsítése az információs modellezés során) és a történetiség, az evolúció elvének hiánya.

Az 1970-es években a szovjet bibliográfia terén végbement tudományos forradalom célja a bibliográfiai rendszerek lényegi funkcióinak és felépítésének keresése volt, törekvés a pártutasításokról az objektív törvényekre és törvényszerűségekre való átállásra. Az információs megközelítés gyorsan követőkre talált, de az elemi módszer hagyományai szerint ebben az esetben sem határozták meg az információt mint alapfogalmat. A forradalom elméleti irányítója O. P. Koršunov volt, szerinte a bibliográfia lényege, hogy szervezett másodlagos-„dokumentális"

(dokumentumon alapuló) információ. A bibliográfia metarendszere a dokumentális kommunikáció lett, tárgya a könyv helyett a dokumentum, a fogalom a dokumentográfia fogalmára bővült. Koršunov a bibliográfiai információt a bibliográfiai tevékenység valódi termékeivel azonosította, kortársaitól eltérően eljutott a korrekt információs módszerekhez, meg tudta különböztetni a gyakorlati valóságot (ontológiai hiposztázis) és az elméleti modelleket (gnoszeológiai hiposztázis), sajnálatos módon azonban mindkét esetben a bibliográfiai információ kifejezést használta.
Az információs megközelítés a többi dokumentális-kommunikációs tudományt is katalizálta, így a könyvtártudományt, a dokumentum-tudományt és a könyvekkel foglalkozó tudományt (bibliológia). A tudományos-műszaki könyvtárakban a könyvtárosok az „információs szemüvegen" keresztül az információs funkción kezdetben a könyvtári-bibliográfiai szolgáltatásokat értették, majd arra jutottak, hogy minden könyvtárat társadalmi-információs központként lehet értelmezni.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 148

Kutatás

Lásd 126

Tudománymetria, bibliometria

128/2011

FERNÁNDEZ-QUIJADA, David: El perfil de las revistas españolas de comunicación (2007-2008). – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 4., p. 553-581.
Res. angol nyelven

A spanyol kommunikációs szakfolyóiratok jellemzői

Bibliometria; Folyóirat -könyvtári; Kommunikáció

Az utóbbi években növekvő érdeklődésnek örvend a kommunikációelmélet, amit az ilyen tárgyú szakfolyóiratok növekvő mennyisége is mutat. A témába vágó 36 folyóirat közül a fontosabbakat, elismertebbeket (amelyek mindhárom releváns spanyol adatbázisban szerepelnek) kiválasztva 14 folyóirat 2007-2008-as évfolyamait vizsgálta meg a szerző.
A megjelenés gyakoriságát tekintve a lapok többségére a féléves, illetve évenként egyszeri megjelenés jellemző. A madridi *Complutense Egyetem* négy, a *Sevillai Egyetem* három folyóiratot ad ki, egy kivétellel a többi lap kiadója is egyetem. A két év alatt a 14 spanyol kommunikációs magfolyóiratban 684 publikáció jelent meg, 2008-ban 36%-kal több, mint az előző évben. A cikkek több mint 91%-a spanyol, 5,26%-a katalán, 11 angol, 8 portugál és 1-1 francia illetve olasz nyelvű. A lapokban 928 szerzői név szerepel, a többször előfordulókat kiszűrve összesen 721 kutató (laponként több mint tíz) publikált. A publikációk több mint háromnegyede egyszerzős. A szerzők egytizede kutatóintézetekben (Tudományos Kutatási Főtanács, Demokrácia-kutató Intézet), vállalatoknál (távközlés, televíziók, újságok), közintézményeknél (pl. Andalúz Audiovizuális Tanács, Katalán Kormány stb.) dolgozik. A szerzők 90%-a egyetemi munkatárs, a legtöbb szerzőt a madridi Complutense, a barcelonai Autonóm, a Baszkföldi és a Sevillai Egyetem adja. A szerzők 12%-a Latin-Amerikát, közel 5%-a az Európai Uniót képviseli (egy százalék alatti az USA és fél százalék alatti Kanada jelenléte). A hivatkozások száma két év alatt gyakorlatilag megkétszereződött (átlagosan 54-ről 106-ra, a cikkenkénti átlag 2,63-ról 3,77-re). Az összesen 684 cikk 2251 hivatkozást kapott (folyóiratonként 2007-ben 54-et, 2008-ban 106-ot), ami cikkenként 3,29-es átlagot jelent. A legidézettebb folyóiratok a *Revista latina de comunicación social,* a *Comunicar. Revista científica iberoamericana*

de comunicación y educación és a *Zer. Revista de estudios de comunicación,* negyedik helyen áll a *Journal of Communication (JoC)*.
Összegzésül megállapítható, hogy az összkép (a publikációk és a szerzők számának növekedésével) derűlátásra ad okot. A témakörben legtöbbet alkotó központok a nagy hagyományú egyetemeken (az említetteken kívül a Navarrai Egyetemen) találhatók. Bár a folyóiratok nyitottak a különféle nyelvű publikációk iránt, azok döntő többsége spanyol nyelvű, holott az idegen (elsősorban angol) nyelvű publikálás nagyobb nemzetközi ismertséget eredményezne. Ugyanakkor itt is felismerhető a spanyol tudományos életre általában jellemző nyitottság, a külföldi (elsősorban latin-amerikai) kollégákkal való együttműködés. Az önhivatkozások magas száma (két év átlagát tekintve az önidézetek 46%-ot, az önhivatkozások 17%-ot tesznek ki) arra figyelmeztet, hogy sok folyóirat mesterségesen próbálja „impakt faktorát" növelni. Az önhivatkozások okozta torzulás mellett bizonyos belterjességre is utal, hogy a tíz legidézettebb folyóirat közül nyolc spanyol (a JoC mellett csak az *European Journal of Communication* fért bele az első tízbe). Megfigyelhető, hogy a spanyol nyelvű világ intézményei és kutatói között erősebb a kölcsönhatás, mint az angolszász vagy más külföldi publikációk befolyása.

(Mohor Jenő)

129/2011

NORRIS, Michael – OPPENHEIM, Charles: The h-index : a broad review of a new bibliometric indicator. – Bibliogr. **In:** Journal of documentation. – 66. (2010) 5., p. 681-705.

A h-index: szakirodalmi áttekintés egy új bibliometriai mutatóról

Hivatkozásmutató; Tudománymetria; Szakirodalmi szemle (forma)

Ennek az áttekintésnek az a célja, hogy bemutassa, hogyan vált a h-index egy széles körű vita részévé, és hogyan fejlődött ki sokféle variánsa és különféle alkalmazása 2005-ös bevezetése óta, valamint használatának néhány fontos kérdésére is kitér.
A szemle számos, az 1990-es évek elején publikált anyag és a 2005 óta megjelent források alapján készült. Ezekből a forrásokból több téma emelhető ki és tárgyalható a h-index előnyeitől kezdve egészen addig, milyen adatbázisokat kell kiválasztani kiszámításához.
A vizsgálat azt mutatta, hogy a h-index gyorsan a bibliometria érdeklődésének homlokterébe került. A h-indexre vonatkozó tanulmányok a matematikai alátámasztásától kezdve számos olyanig terjednek, amelyek az indexek hiányosságait tárgyalják. Az áttekintés jól illusztrálja, mennyire széles körben alkalmazzák az indexet, és mire kell figyelni az alkalmazásánál.
A bibliometriai indikátorok használata a kutatási teljesítmények mérésére továbbra is folytatódik, s ennek a folyamatnak a legújabb fejleménye a h-index. A h-index és variánsai használata és egyéb alkalmazási lehetőségei még a feltárás szakaszában vannak. A szemle e kutatás mélységét és sokféleségét mutatja be, valamint annak szükségességét, hogy a h-index helyességét több tanulmány igazolja.

(Autoref.)

Információszervezés (information management)

Lásd 136

Könyvtár- és tájékoztatásügy

Általános kérdések

130/2011

REVELLI, Carlo: La censura nella biblioteca pubblica. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 265-271.
Res. angol nyelven

Cenzúra a közkönyvtárban

Közművelődési könyvtár; Olvasáskorlátozás; Számítógép-hálózat; Tájékoztatás szabadsága

A hozzáférés szabadságát biztosítandó a közkönyvtárnak a média széles változatosságát kell kínálnia, figyelemmel a lakosság szociális körülményeire, képességeire, korára, származására egyaránt. A sokféle és különböző igénnyel jelentkező közönség bármely részének kizárása a könyvtár használatából, vagy indirekt akadályozása abban, hogy hozzáférjen az igényeinek megfelelő dokumentumokhoz, a könyvtár funkcióival való ellentmondást jelentene.
Gyermekek és fiatalok esetében elsősorban a szexuális tartalmú dokumentumok okoznak gondot. Feltűnhet a könyvtárosnak, hogy a gyermek fejlettsége, érettségének foka nem áll összhangban az általa kért anyaggal. Még gyakoribb jelenség, hogy „külső erők", azaz egyedileg a szülők vagy bizonyos egyesületek, intézmények adnak hangot fenntartásaiknak. Itt már a cenzúra területére értünk, ami számos kérdést vet fel a könyvtár funkcióiról, a könyvtáros feladatairól, az állomány kiválasztásáról stb. Arról, hogy mit tehet ilyen esetekben a könyvtáros, a *School Library Journal* rovatot tart fenn. Írója, *Pat Scales* szerint egyedi esetekben általában segít a könyvtáros beszélgetése a szülővel, de arra is felhívja a figyelmet, hogy bizonyos könyveknek csak szülői engedéllyel való kölcsönzése is a cenzúra egy formája. Még komolyabb a kérdés az internet esetében, ahol – alapesetben – a könyvtárnak nincs is válogatási lehetősége. Szűrők ugyan beépíthetők, és a *Children's Internet Protection Act* hatására Amerikában olyan jogszabály is született, mely kizárja a szövetségi támogatásból azokat a könyvtárakat, amelyek nem alkalmaznak megfelelő szűrőket. Az USA-ban az is megtörtént, hogy helyi elhatározással kizárták a hozzáférés lehetőségéből az egyébként felvilágosító jellegű *Go ask Alice* honlapot.
A cenzúra témája a felnőttek esetében egészen másképp van jelen, hiszen a dokumentumok és információk olyan széles köre áll rendelkezésre, amelyek gyakran egymásnak is ellentmondanak; más kultúrákat képviselnek; ütköznek a többségi, általánosan elfogadott felfogással. A domináns kultúrának való passzív megfelelés, konformizmus voltaképpen a passzív cenzúra elfogadását jelenti. Az 1948-as emberi jogok nyilatkozata tartalmazza a gondolat szabadságát, melynek alapján az ALA intellektuális szabadság hivatala megalkotta kézikönyvét (*Intellectual Freedom Manual*), az IFLA pedig 1997-ben hozta létre az információkhoz való szabad hozzáférés és a kifejezés szabadsága kérdéseivel foglalkozó bizottságát (*Free Access to Information and Freedom of Expression* – FAIFE) a szabadság elvének a könyvtárakban való alkalmazása érdekében. Külön hangsúlyt érdemel a politikai nézetek körében a rasszizmus veszélye. Csak emlékeztetőül, ha nem is manapság volt, de hosszas vitát kavart, amikor néhány dél-francia város közkönyvtárából kitiltották a maghrebi kultúra irodalmát.
A demokratikus társadalomban a kifejezés szabadságát nem korlátozhatja semmi, és helyt kell kapnia annak a véleménynek is, amely éppen ezt a szabadságot tagadja. Az ellenkezője ugyanis, ha bármilyen akadályt állítunk mások

gondolata, véleménye elé, a boszorkányüldözést indíthatja el. Más a helyzet, ha a gondolat cselekvésbe megy át, ám itt a könyvtárak világáról beszélünk, ahol rendesen kizárólag az eszmékről esik szó. Külön eset az a közvetlen állami beavatkozás a könyvtárak ügyébe, amikor 2001-ben a terrorizmustól tartva Amerikában a *PATRIOT Act* lehetővé tette a használók olvasmányai, internethasználatuk ellenőrzését, személyi adataik kikérését; egyetlen országra érvényes, a könyvtárosok többsége által utált kényszerű cenzúra ez.

A cenzúrával kapcsolatos gondok mégis inkább a könyvtárosok napi gyakorlatában adódnak, mintsem az elméletben. Nem könnyű elfogadni azoknak a dokumentumoknak (forrásoknak) a jelenlétét, amelyek saját véleményünkkel, vagy még inkább demokrácia-kultúránkkal ellenkeznek. Kétségeink lehetnek az olvasóval szembeni viselkedést illetően is, amikor tanácsot adunk, vagy átadjuk a kért könyvet. Ezek a kétségek sok mindenből fakadnak: pillanatnyi lelkiállapotunktól, de a mások iránti tiszteletről is szólnak (főleg, ha a miénktől eltérő nézetet hallunk). A kétség, a bizonytalanság ellenében áll azonban az a bizonyosság, hogy a könyvtár funkciójából adódik, hogy ki kell zárnia a cenzúra minden formáját. Ha bármilyen külső erő (akár egyén, akár egyesület, vagy akár a „nagypolitika") ezzel ellenkező hatást akarna a könyvtárra gyakorolni, azzal nem egyénileg a könyvtárosnak, hanem a teljes szakmának egyesülten kell szembeszállnia.

(Mohor Jenő)

Nemzeti könyvtárügy

131/2011

PETRUCCIANI, Alberto: Biblioteche nazionali centrali e "non-sistema" bibliotecario italiano **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 273-276.

A központi nemzeti könyvtárak és az olasz könyvtári „nem-rendszer"

Könyvtári rendszer -országos; Könyvtárügy; Nemzeti könyvtár

Sokakban felmerült a kérdés, hogy az olasz könyvtárügy igen jeles képviselőiből álló bizottság által elkészített, az állami nyilvános könyvtárakról szóló jelentés miért nem tér ki az olasz nemzeti könyvtár kérdéskörére, a két központi nemzeti könyvtár dualizmusára, illetve annak lehetőségére, hogy az életképesebb és hatékonyabb európai modelleket importálják, annak szükségességére, hogy az állami könyvtárak rendszerének újjáalakítására komoly kulturális projekt jöjjön létre. Évek óta közismert, hogy az olasz könyvtári „nem-rendszer" teljes újjárendezéséhez szükség van az olasz nemzeti könyvtár eszméjének és projektjének erőteljes megindítására azzal a céllal, hogy olyan autonóm és tekintélyes kulturális intézmény jöjjön létre, amelynek testvére lehet a *British Library,* a *Deutsche Bibliothek,* a *Bibliothèque nationale de France.* Olyan kulturális intézménynek kellene lennie, amely több székhelyen látja el különböző funkcióit, magában foglalva, de nem összekeverve nagy múltú intézményeket (a két központi nemzetit, de talán Róma és Firenze más történelmi könyvtárait is) és új központokat egy modern országhoz illő új szolgáltatásokkal.

A *Biblioteca nazionale d'Italia* (BNIt) nagy projektje csak olyan körülmények között képzelhető el, ahol jelentős ráfordítások és az intézmény szerepével kapcsolatos szilárd ismeretek és elismertség vannak jelen; mindez túl kell, hogy mutasson egy perifériku hivatal kompetenciáján. Ebben a helyzetben a két nemzeti könyvtár problémájának felvetése nem csak hasztalan, hanem veszélyes is lehet, és annak kockázatával jár, hogy két nemzeti könyvtárka (a kicsinyítő képzőt nem gyűjteményeik és szakmaiságuk, hanem anyagi lehetőségeik és nyújtható szolgáltatásaik magyarázzák) helyett egy nemzeti könyvtárkája lesz az országnak. A központi nemzeti könyvtárak problémájáról nem lehet beszélni a többi nemzeti könyvtár – különösen a központiakkal

egy városban lévő (Firenzében három, Rómában nyolc) – figyelembevétele nélkül. A minisztérium törést hozott létre e könyvtárak között a két központinak speciális autonómiát adva, miközben a többit a tartományi kulturális javak igazgatóságainak kompetenciájába helyezte. Mindeközben a konkrét tevékenység szintjén nem hiányoznak e könyvtárak között a fontos együttműködési tapasztalatok.

Az említett jelentés célja mindössze az volt, hogy felhívja a figyelmet a helyzetre, a problémára, és arra ösztönözzön, hogy a két nemzeti könyvtár legalább a jelenlegi felállásban kapja meg nem a fejlődéshez, csak az életben maradáshoz szükséges feltételeket. A közvetlen túlélésen túlra tekintve legalább három elengedhetetlen és evidens gondolatot kell megfogalmazni. Először is a két nemzeti könyvtár problémájával szembenézni csak igen jelentős befektetésekkel és a maitól teljesen eltérő struktúrát, intézményi formát feltételezve érdemes. Másodszor: nem lehet a problémával foglalkozni anélkül, hogy bele ne vonnánk a többi nemzeti könyvtár életperspektíváit. Harmadszor: nem lehet nem látni Róma és Firenze lakosságát. Persze kétségtelen, hogy a központi nemzeti könyvtáraknak elsősorban országos szolgáltatásokat kell nyújtaniuk, nem pedig helyieket, városiakat.

Mit lehetne tenni, mielőtt az oxigénhiány megoldja a problémát? Erősíteni az integrációt és az összeköttetéseket a központi nemzeti könyvtárakkal, jobban beépíteni azokat a városi vagy egyetemi könyvtári rendszerekbe. Úgy tenni, mintha az állami könyvtárak élhetnének és virágozhatnának csupán létezésük eredeti indokai alapján (amelyek legalább egy évszázadra vagy még régebbre nyúlnak vissza, és egészen más körülmények szülték).

Az a tény, hogy jelenleg az általános körülmények a lehető legrosszabbak ahhoz, hogy ambiciózus projektek szülessenek a központi nemzeti és más állami könyvtárak reformjáról, egyúttal előny is: van egy kis idő egy komoly terv kimunkálására és megvitatására.

(Mohor Jenő)

132/2011

SHAW, Leah: Representations of librarianship in the UK press. – Bibliogr. **In:** Aslib proceedings. – 62. (2010) 6., p. 554-569.

A könyvtárosság ábrázolása a brit sajtóban

Felmérés; Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás; Sajtó

A könyvtári és információs szakemberről alkotott társadalmi kép régóta foglalkoztatja a szakmában dolgozókat. A cikk ezt az örök témát vizsgálja a könyvtárosság ábrázolásának tanulmányozásával a brit országos napilapokban a gyors technológiai változások időszakában. A szerző javasolja a készségek és kompetenciák által meghatározott szakmai szerep bemutatásának, valamint a könyvtárossághoz szorosan kapcsolódó kérdéseknek a vizsgálatát is.

A tanulmány a *The Times* és a *The Mirror* 1998. január 1. és 2008. december 31. között megjelent 264 cikkének tartalmi elemzésén alapul. Az eredmények szerint a cikkek nem reprezentálják a könyvtárosok készségeit és feladatait. A bemutatott készségek hasznosságát és relevanciáját háttérbe szorítják a könyvtárak értékéről szóló beszámolók. A szakmai feladatok bemutatásakor azonban az eredmények pozitív képet festenek: a könyvtárosokat úgy ábrázolják, mint akik szakértők a tartalom ismeretében, műszaki kompetenciákkal és állománygyarapítási szakértelemmel rendelkeznek. Negatív viselkedési jellemvonásokról ritkán számoltak be a cikkek, és az újságok általában nem örökítik meg a negatív sztereotípiákat.

Bár a *The Times* és a *The Mirror* példányszám tekintetében fontos kiadványok, a könyvtárosi hivatás ábrázolása bennük nem tekinthető teljes körűnek a brit sajtó egésze szempontjából.

A cikk hozzájárul a szakmáról alkotott kép vitájához, és felhívja a figyelmet azokra a készségekre és kompetenciákra, amelyeket a gyakorló szakembereknek és a szakmai szervezeteknek népszerűsíteniük kell a könyvtárosi hivatás továbbélése és virágzása érdekében.

(Autoref.)

Lásd még 134, 138, 145

Együttműködés

Lásd 166

Jogi szabályozás

Lásd 193

Könyvtárosi hivatás

133/2011

HENDRICKS, Arthur: Bloggership, or is publishing a blog scholarship? : a survey of academic librarians. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 3., p. 470-477.

A blogolás tudománya, avagy tudomány-e egy blog közreadása? Felmérés felsőoktatási könyvtárosok körében

Egyetemi könyvtár; Elektronikus hirdetőtábla; Felmérés; Könyvtáros -felsőfokú; Publikálás -tudományos kiadványoké

A szerző több levelezési listán keresett választ egy webes kérdőív segítségével arra, hogyan kezelik a felsőoktatási könyvtárak a blogokat. Tudományos teljesítménynek tekintik-e a ranglétrán való előrelépés szempontjából vagy kreatív tevékenységnek.
Többnyire tudományos fokozattal rendelkezőktől vártak válaszokat. A bevezető kérdések a betöltött munkakörre (könyvtáros, oktató, adminisztratív munkatárs), a tudományos tevékenységre, a válaszoló korára, alkalmazásának időtartamára, az intézményben eltöltött időre vonatkoztak. A következő kérdéscsoport arra kérdezett rá, elvárják-e az illetőtől, hogy publikáljon, vagy tudományos tevékenységekben vegyen részt. Felsoroltatták vele, hogy milyen könyvtárral kapcsolatos blogokat olvas rendszeresen, és azokat tudományosnak tartja-e. Majd arról érdeklődtek, hogy a szakmai teljesítmény értékelésével foglalkozó bizottságok ugyanolyan teljesítménynek tartják-e a blogolást, mint cikkek közreadását lektorált folyóiratban.
A vizsgálatban a válaszolók 74%-a jelezte, hogy intézménye elvárja tőle, hogy részt vegyen tudományos tevékenységekben és publikáljon. 54%-uk nyilatkozott úgy, hogy munkahelyén a blogot nem tekintik ugyanolyan súlyú publikációnak, mint a lektorált folyóiratokban való megjelenést. A fiatalabbak ezt inkább elvárnák. A könyvtáraknak alkalmazkodniuk kell a tudomány új megjelenési formáihoz. A blogolást jelenleg inkább szolgáltatásnak tekintik az adott szakma számára, és hasznossága mindig az adott témától és tárgyalásának színvonalától függ. Idővel valószínűleg az elektronikus publikálás különböző formáinak, köztük a blogolásnak is lesznek szabványai. Viszont már most dönteni kéne arról, hogy a blogokat figyelembe veszik-e a könyvtárosok oktatói státuszba kerülésekor és előléptetésekor a felsőoktatási könyvtárakban.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 130, 132

Oktatás és továbbképzés

134/2011

GUNDERSEN, Arne: Competence building in Norwegian libraries : framework and priorities **In:** Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 4., p. 4-5.

Kompetenciafejlesztés a norvég könyvtárakban. A keretek és a prioritások

Fejlesztési terv; Személyzet; Továbbképzés

A 2006. évi norvég könyvtárfejlesztési stratégia (*Library reform 2014* címmel) három átfogó terület fejlesztését tűzte ki célul: tartalom és szol-

gáltatások, struktúra és szervezet, kompetenciák és kutatás. Ez utóbbi területen később országos kompetenciafejlesztési program létrehozása indult meg, a könyvtári hálózat és az egyes könyvtárak megerősítése érdekében.
2008-ban fókuszcsoportokkal készítettek interjúkat az igények felmérése érdekében, majd a tanulságokat összefoglalták egy jelentésben, amely a „Kompetenciafejlesztés a norvég könyvtárakban. A keretek és a prioritások" címet viseli. E dokumentum fő célja, hogy segítse a könyvtárak megújítását, és országos szinten közös platformként szolgáljon a fenntartók, az oktatási szolgáltatók és a szakmai közösségek számára a tervezéshez, megvalósításhoz és együttműködéshez.
A dokumentum célközönsége a teljes könyvtári szektort, a különböző típusú könyvtárak mindegyikét felöleli. (A norvég könyvtári törvény szerint minden településnek rendelkeznie kell közkönyvtárral és szakképzett könyvtárossal, de az utóbbi csak a települések kétharmadában valósult meg). A keretdokumentum áttekinti a továbbképzési és belső képzési lehetőségeket, a vonatkozó szabályokat és megállapodásokat, valamint a kutatás-fejlesztés helyzetét. Arra törekszik, hogy a kompetenciafejlesztés szereplői (könyvtárvezetők, fenntartók, közigazgatási szakemberek, oktatási intézmények, szociális partnerek) között világos munkamegosztás alakuljon ki.
Ami a kompetenciafejlesztés területeit illeti, a fókuszcsoportok a következőket tartották fontosnak: vezetési ismeretek, a könyvtári szolgáltatások népszerűsítése, kommunikáció, digitális készségek, a könyvtár mint a tanulás és a kulturális sokszínűség színtere. A kompetenciafejlesztés főként formális oktatási és továbbképző programok keretében valósul meg.
2008-2009-ben a kompetenciafejlesztés fontosságát a közkönyvtárakban egy újabb kormányzati dokumentum erősítette meg (23. sz. jelentés az országgyűlés – a Storting – számára: „A könyvtárak: a tudás közterei, találkozóhelyek és kulturális színterek a digitális korszakban"). A Kulturális Minisztériumnak (amelyhez a közkönyvtárak tartoznak) és az Oktatási és Tudományügyi Minisztériumnak (a felsőoktatási könyvtárak gazdájának) össze kell fognia az igények felmérésére és közös programok kidolgozására.
A 2010. évi állami költségvetésben a kormány egymillió norvég koronát biztosított a kompetenciafejlesztésre a közgyűjtemények közös hatósága számára. A keret felét az Oslói Egyetem illetékes kara kapja BA szintű távoktatási program kimunkálására és a vezetési ismeretekre összpontosító MA szintű program megvalósíthatósági tervének kidolgozására. Az összeg fennmaradó részét az elkövetkező években az olvasás évére és olvasásnépszerűsítésre, az olvasási nehézségekkel küzdők támogatására fordítják, főként a megyei könyvtárakban.

(Hegyközi Ilona)

135/2011

LUO, Lili: Social networking websites : an exploratory study of student peer socializing in an online LIS program. – Bibliogr. **In:** Journal of education for library and information science. – 51. (2010) 2., p. 86-102.

A közösségi hálózatok szerepe a hallgatók kapcsolattartásában egy online könyvtárosképzési program során

Egyetemi hallgató; Felmérés; Kommunikáció; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Számítógép-hálózat; Távoktatás

A cikk egy olyan kutatásról számol be, amely azt vizsgálta, hogy egy online könyvtár- és információtudományi mesterképzésben részt vevő hallgatók hogy használják a közösségi hálózatokat a társaikkal való kapcsolattartásra és szakmai hálózat kialakítására. Általános közösségi hálózatokat, mint pl. a Facebook, és az egyetemi hálózatot (SLISLife) egyaránt tanulmányozták. Az eredmények azt mutatták, hogy a közösségi hálózati helyek a népszerűségi listán a második helyen állnak az egyetemisták egymással való kapcsolattartásában és köztük termékeny közös-

ségi kapcsolatok létrehozásában. Az időhiány és a közösségi hálózati helyek sokfélesége azonban hátráltatja a hallgatókat a közösségi hálózatokban való elmélyülésben. Ezek elhárítására a tanulmány többféle kezdeményezést ajánl, hogy az online könyvtár- és információtudományi programok élen járjanak közösségi hálózatok kapcsolatépítési szerepének erősítésében.

(Autoref.)

136/2011

PATTUELLI, M. Cristina: Knowledge organization landscape : a content analysis of introductory courses. – Bibliogr. 34 tétel **In:** Journal of information science. – 36. (2010) 6., p. 812-822.

Az ismeretszervezési kurzusok tartalma a könyvtárosképző intézmények tanrendjében

Felmérés; Információszervezés; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Tanterv, óraterv

A cikk annak a tanulmánynak az eredményeit ismerteti, amely az ALA által akkreditált könyvtár- és információtudományi programok keretén belül az ismeretszervezési kurzus tartalmát vizsgálta. 34 kanadai és egyesült államokbeli könyvtárosképző intézmény közel 2000 alapszintű ismeretszervezési tanfolyama anyagát elemezték és indexelték. Az eredmények azt mutatják, hogy a hagyományos bibliográfiai gyakorlat és módszerek állnak továbbra is az ismeretszervezési kurzusok középpontjában. A metaadatok a tanfolyam tartalmának alapvető részét képezik, és olyan új témák, mint az információ architektúrája, a jelölőnyelvek és a szemantikus web is egyre inkább tért nyernek az alapszintű ismeretszervezési tananyagban.

(Autoref.)

137/2011

ROBINSON, Lyn – BAWDEN, David: Information (and library) science at City University London : 50 years of educational development. – Bibliogr. 150 tétel **In:** Journal of information science. – 36. (2010) 5., p. 631-654.

50 éves a könyvtár- és információtudományi képzés a City University London intézményében

Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény

A cikk bemutatja a City University London könyvtár- és információtudományi képzésének ötven évét. Részletesen ismerteti az információtudományi mesterképzést és a későbbi, ennek megfelelő „Könyvtártudományi és a kulturális szektor információmenedzsmentje” nevű kurzusokat, valamint a rövidebb életű gyógyszerészeti és egészségügyi tájékoztatási tanfolyamokat. Vizsgálja annak okát, miért volt szükség a kurzusok megváltoztatására, valamint a szakmai és oktatási környezet hatását. Az ebből fakadó kérdéseket hét téma köré csoportosítja: a tudományág sajátosságai, a könyvtári/információs spektrum, a hallgatói csoport, a felsőoktatási/szakmai egyensúly, a tanmenet tervezése, helyi és globális kérdések és oktatási módszerek. A kurzusokat a könyvtár-és információtudományi képzés egyesült királyságbeli és nemzetközi szintű változásainak szélesebb kontextusában vizsgálja.

(Autoref.)

Szabványok, normatívák

138/2011

LINDMARK, Christine: Measure correctly or do the right thing? : a national perspective on statistics and indicators **In:** Scandinavian public library quarterly. – 43. (2010) 4., p. 12-16.

Mérjünk helyesen, vagy csináljuk azt, ami helyes? A statisztikáról és a teljesítménymutatókról országos nézőpontból

Hatékonyság; Könyvtári rendszer -országos; Nor-

matívák, mutatószámok; Szabvány; Statisztika

Egy napilap szerint 2010 tavaszára Svédországban a legkülönbözőbb területeken fokozatosan tért hódítanak az értékelési folyamatok. 2011-ben tervezik létrehozni a kulturális elemzéssel foglalkozó kormányhivatalt. Voltaképpen nem az értékelés vált népszerűvé, hanem a teljesítménymutatók.

Könyvtári statisztika az 1950-es évek óta készül. Vannak bizonyos adatok, amelyeket rendszeresen gyűjtenek, amelyekből hosszabb idősorokat lehet képezni. Egy könyvtárvezetőkkel folytatott interjúsorozat során felmerült, hogy az országos statisztika túlzottan ragaszkodik a hagyományokhoz, nem tükrözi a könyvtárak megváltozott tevékenységét, küldetését, gyűjteményét, elérhetőségét és használati mintáit.

Egyesek szerint a könyvtári statisztika ördögi körbe került. A könyvtárak nem tartják megbízhatónak, ezért aztán nem is szolgáltatnak számára kellő pontosságú adatokat. Nem biztos, hogy az összevetésre helyes adatpárokat választottak ki, ilyenek például az elektronikus könyvek letöltéseinek száma és a nyomtatott könyvek kölcsönzéseinek adatai; a könyvtárlátogatások és a honlaplátogatások száma; a használóképzési alkalmak számának növekedése és a referensz kérdések számának csökkenése.

Világossá vált, hogy a vezetők mennyiségi helyett minőségi szempontú méréseket igényelnének. Esetleg a teljesítménymutatók jelenthetik a megoldást; Svédországban lefordították és több könyvtárban kipróbálták az ISO 11620 szabványt.

A közkönyvtárak statisztikai adatait a Svéd Kulturális Tanács (*Kulturrådet*) gyűjti be és publikálja. A *Svéd Könyvtárosegyesület* segítségével 10 mutatószámot alakítottak ki; néhány helyen a költségvetési keretet e mutatószámok alapján határozzák meg. Az *iskolai könyvtárak* számára az egyesület egy új mutatót ajánlott: az iskolai könyvtárral és szakképzett személyzettel rendelkező iskolák számaránya az összes iskolai könyvtárakhoz képest. A *kórházi könyvtárak*nak speciális igényeiknek megfelelő kérdőívet állítottak össze. A *felsőoktatási intézmények* rangsorához készült kérdőívben két, könyvtárral kapcsolatos kérdés szerepel. A *Közép-Svédországi Egyetem* minőségi mutatót dolgozott ki, amely 16 indikátorból áll; vannak köztük hagyományosak és a könyvtárak új tevékenységét tükrözők. A *tudományos* és *szakkönyvtárak* számára egy új mutatót is készítettek: hogy az illető könyvtár hány egyedi rekorddal szerepel a *LIBRIS* közös katalógusban a teljes rekordállományhoz viszonyítva. A *nemzeti könyvtár* arra kapott megbízást az Oktatási Minisztériumtól, hogy fejlesszen ki mutatókat, amelyek jobban tükrözik tevékenységének eredményeit. A 2010. év volt az első, amelyben a különböző típusú könyvtárak adatait összehangolt kérdőív alapján gyűjtötték be. Ezzel párhuzamosan folyamatban van egy közös számítógépes rendszer kialakítása a könyvtári statisztikai adatok kezelésére, amelyből könnyen kinyerhetők az országos statisztikához szükséges adatok, hogy az időt a mutatók fejlesztésére és különböző elemzések elkészítésére lehessen fordítani.

Számos kérdés felvetődik: milyen adatokkal célszerű indokolni, hogy a könyvtáraknak több forrásra van szükségük; országos mutatókra lenne-e szükség, mint Norvégiában, vagy nemzetköziekre, vagy közösekre a többi skandináv országgal? Továbbra is a hagyományos statisztikai megközelítés a célszerű (pl. az egy főre jutó kölcsönzések száma legyen a mérőszám), vagy inkább olyan kérdéseket kell feltenni, amelyek a könyvtári tevékenységek hatását elemzik (pl. jobb eredményt érnek-e el azok a diákok, akiknek iskolai könyvtár áll rendelkezésükre; vagy nagyobb-e az érdeklődés a felnőttképzés iránt ott, ahol van közkönyvtár, vagy hozzájárul-e a nemzeti könyvtár a nemzeti kollektív emlékezethez)?

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 152

Egyesületek

Lásd 182

Könyvtárak és tájékoztatási intézmények

Nemzeti könyvtárak

139/2011

UMAROV, Absalom Adylovič: Nacional'naâ biblioteka Uzbekistana im. Ališera Navoi : 140 let služeniâ na blago kul'tury i prosveŝeniâ **In:** Vestnik BAE. – (2010) 2., 62-65.

Ališer Navoi Üzbég Nemzeti Könyvtár: 140 év a kultúra és a művelődés szolgálatában

Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár

Üzbegisztán nemzeti könyvtárában található az ország gazdag történetét és jelenét feltáró *nemzeti* és tudományos szempontból jelentős *külföldi* dokumentumok legteljesebb gyűjteménye. Rendeltetése (küldetése) szerint könyvtári, bibliográfiai, tudományos kutató és módszertani, valamint információs tevékenységet folytató információs és kulturális-művelődési intézmény. 1870-ben a Taskenti Közkönyvtárat a kultúra és a művelődés számára legfontosabb feladatok ellátására hozták létre (az állományok megőrzése és gyarapítása, széles körű használata). Közép-Ázsia egyik legrégibb európai típusú könyvtárában több mint 10 millió egységet tárolnak. Ebből a 3,5 milliót meghaladja a könyvtárhoz tartozó Nemzeti Könyvkamarában tárolt nemzeti kiadványok száma. A könyvtár büszkesége a 15–19. századi kiadványok 250 ezres állománya, ebből 16 ezer régi és ritka kiadvány, kézirat, az első nemzeti időszaki kiadvány, könyv stb., köztük a névadó Ališer Navoi és más világhírű üzbég tudós, állami és közéleti személyiség kézzel írt művei. A turkesztáni művek között megtalálhatók az első üzbég nyelven nyomtatott könyvek (1872), az Üzbegisztán történetével foglalkozó 594 kötetes ún. *Turkesztáni gyűjtemény*, és az egyedülálló, négyrészes, tízkötetes, 1300 fényképet tartalmazó *Turkesztáni album* (1871). Említésre méltó még a hívai kán műveinek első orosz nyelvű fordítása (1768), valamint az első turkesztáni újságok gyűjteménye. A külföldi könyvek gyűjteményében jelentős helyet foglalnak el az ószláv nyelveken írt könyvek és a 16–19. századi nyugat-európai könyvritkaságok. Nagy érdeklődésre tart számot az ismert üzbég írók, művészek, tudósok, közéleti személyiségek autogramjait tartalmazó könyvek gyűjteménye.

A könyvtárat évente több mint 500 ezer ember látogatja, az állomány forgalma több mint 2 millió könyv. A köztársaság lakóinak 60%-a fiatal, részükre külön Ifjúsági Információs Forrásközpontot hoztak létre. A tájékoztató szolgálat évente több mint 120 ezer bibliográfiai adatot szolgáltat, népszerűek a katalógusok és kartotéktárak melletti konzultációk. A könyvtárban évente több mint 300 rendezvényt tartanak, amelyek nyomán különböző kiadványokat adnak közre.

1999-től a könyvtár saját elektronikus forrásokat hoz létre, így a több mint 200 ezer rekordot tartalmazó elektronikus katalógust, az autoreferátumok és disszertációk adatbázisát, a kurrens időszaki kiadványok analitikus leírását. Ez utóbbihoz tartoznak az Üzbegisztánnal foglalkozó folyóiratok, amelyek alapján épül az *Uzbegistanika* adatbázis. Az egyik legfontosabb fejlesztési irány a teljes szövegű adatbázisok építése a legértékesebb gyűjtemények digitalizálásával. A könyvtárban fejlesztették a nemzeti információs forrásközpontokat összekapcsoló közös automatizált rendszert, amely elsősorban az oktatási intézményekben dolgozó könyvtárosok munkáját segíti. Működik az olvasók távoli kiszolgálását végző automatizált rendszer is.

Mint nemzeti könyvtár (2002-től) aktívan részt vesz a nemzetközi szakmai együttműködésben,

kétoldalú kapcsolatokat épít a nemzeti könyvtárakkal. 2005 óta tagja az *Eurázsiai Könyvtári Egyesülés*nek (Bibliotečnaâ Assambleâ Evrazii), valamint az IFLA állománygyarapítási bizottságának. Az együttműködési eredményeket számos országos és nemzetközi rendezvény tükrözi. Külön csoportot alkotnak a nemzetközi projektek, az együttműködés az UNESCO-val, az Ázsiai Fejlesztési Bankkal, a Világbank képviseletével stb. Kiemelt figyelmet fordítanak a közép-ázsiai régió országaival folytatandó könyvtári együttműködésre, a korábbi kiadványcsere kapcsolatok újraindítására. A könyvtár kiadója évente több mint 30 módszertani-bibliográfiai segédletet ad közre, a gazdag történelmi-kulturális örökség feltárásával évente 10 kiadvány foglalkozik. A könyvtár részt vesz a könyvtári hálózat fejlesztésében és a könyvtárügyet érintő jogszabályok kidolgozásában.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Lásd még 131, 166

Felsőoktatási könyvtárak

140/2011

AYMONIN, David: Offen, flexibel und entwicklungsfähig wie das Internet : die Bibliothek des Rolex Learning Center der École Polytechnique Fédérale de Lausanne **In:** BuB. – 62. (2010) 10., p. 720-722. Res. angol és francia nyelven

A Lausanne-i Műszaki Egyetem Rolex Tanulási Központjának könyvtára

Egyetemi könyvtár -műszaki

A Lausanne-i Műszaki Egyetem (École Polytechnique Fédérale de Lausanne) hétezer hallgatójával (ebből 1800 doktorandusz), 3200 oktatójával, 2140 munkatársával Svájc kiemelkedő oktatási intézménye. Hallgatói 110 nemzetből verbuválódtak, az oktatók fele külföldi. Tudományterületei: matematika, kémia, fizika, informatika, mérnöki tudományok, menedzsment, építészet, környezetvédelem. A belépőket fogadó épületkomplexum és egyúttal az egyetem szimbóluma a Rolex Learning Center, amely a könyvtáron kívül tartalmazza az egyetemi kiadót, a kutatóközpontot, a hallgatói szervezetek irodáit, egy négyszáz fős előadótermet, kiállítótermeket, három éttermet, könyvesboltot, bankfiókot és egy föld alatti parkolót ötszáz férőhellyel. A nagy kiterjedésű egyszintes épületet japán építészek tervezték.

A campus területén korábban szétszórtan tíz könyvtár működött, az új központi könyvtár ezek egyesítéséből jött létre. Állománya 500 ezer kötet, 20 ezer elektronikus könyv, 11 ezer elektronikus úton hozzáférhető, 600 papírformában előfizetett tudományos folyóirat, 5 ezer digitalizált disszertáció.

A használóknak 860, elektronikus technikával felszerelt ülőhely áll rendelkezésére. Számítógépek ezeken a helyeken nincsenek: a hallgatók saját laptopjukat használják, vagy a bejáratnál kölcsönöznek egyet. A könyvtárhasználati terek három zónára oszlanak: teljesen csendesre, csendesre és a csoportos foglalkozások terére. Az utóbbi célra tíz terem foglalható le legfeljebb háromórás időtartamra. Az olvasótermi szabadpolcon hozzáférhető az alapstúdiumok számára javasolt 9 ezer kötet. A 2001 előtt megjelent vagy ritkábban keresett művek a raktár elektronikusan mozgatható állványain találhatók, az olvasóknak ide is szabad bejárásuk van, csaknem minden dokumentum szabadon hozzáférhető.

A könyvtár tagja a kilencven svájci könyvtárat átfogó Nebis hálózatnak, ezen keresztül három millió tudományos és műszaki könyv hozzáférhető huszonnégy óra alatt. Így gyakorlatilag minden dokumentumot, amely iránt a látogatók érdeklődnek, egy napon belül kézbe tudnak adni.

Nyitva tartás: a hét minden napján 7 – 24 óráig. A teljes szolgálat (40 munkatárs, ebből 32 képzett, teljes munkaidőben alkalmazott) munkanapokon 8-tól 20 óráig áll rendelkezésre (tájékoztatás, beiratkozás), az ezen kívüli időben

és hétvégén a 30 asszisztens tanuló segítségével biztosított a helyben használat és a kölcsönzés. Az újonnan fejlesztett „Infoscience” gyűjtemény 70 ezer fontos publikációt tartalmaz. A könyvtár számítógépes technológiáját háromfős munkacsoport működteti, támaszkodva az egyetem 85 munkaerős központi információtechnológiai részlegére.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 133, 146, 147, 151, 170, 176, 180, 183, 186, 187, 188, 189, 193, 196

Közművelődési könyvtárak

141/2011

STANZIOLA, Javier: Numbers and pictures : capturing the impact of public libraries **In:** Library + information update. – (2010) dec., p. 44-46.

A közkönyvtárak hatásának bizonyítása

Hatékonyság; Könyvtárkép; Közművelődési könyvtár

Amikor a felügyeleti szervek és a támogatók meggyőzéséről van szó, a közkönyvtárak nem játsszák elég jól a „bizonyítsd, hogy számítasz” játékot. Világos képet kell adnunk arról, a könyvtári szolgáltatások hogyan fejtik ki pozitív hatásukat a társadalomra. Ha a politikusoknak számokra és drámai hatású képekre van szükségük, akkor kezdjünk számolni és grafikonozni. Angliában a *Múzeumok, Könyvtárak és Levéltárak Tanácsa* (MLA), a Leicesteri Egyetem Múzeumi és Képtári Kutatóközpontjával együttműködésben, a tevékenységet dokumentáló adatok céljára kidolgozott és tesztelt egy eszközt (*Generic Learning Outcomes*, GLOs), ami hasznosnak bizonyult mindegyik szektornak, hogy értékelje a projektjeit és intézményeit, és közös megközelítést alkalmazzon a tervezésben és az eredmények értékelésében. Legújabban az MLA általános társadalmi hatásokat (*Generic Social Outcomes*) vizsgáló eszköze nyújt a társadalmi hatások tettenérésére hasonló lehetőséget. Ezek az eszközök hasznosak a követendő példák terjesztésére, de nincsenek eléggé alátámasztva adatokkal. A közkönyvtárak hajlamosak túlértékelni korlátozott és egyszeri vizsgálataikat, előtanulmányaikat, ezek pedig nem eléggé adatgazdagok, következésképp nem lehet belőlük következtetni a szolgáltatások országos, ill. tágabb helyi kihatásaira.

A szerző arra biztat, hogy mondjuk el a saját történeteinket és álláspontunkat. Bár a politikusoktól nem kapunk eléggé világos eligazítást, adatokkal alátámasztott és erőteljes képet kell adnunk arról, milyen változásokat eredményezett a százados múltra visszatekintő könyvtári szolgálat. Részleteznünk kell (legalább hipotetikusan) a közösség specifikus igényeit, azt, hogy hogyan szolgálhatják a könyvtárak ezeknek az igényeknek a kielégítését, milyen erőforrások kellenek ehhez, milyen teljesítmény és eredmény várható a szolgálattól és milyen távlatban. Ennek a történetnek a kimunkálása nemcsak a további kvantitatív munka kereteit alapozza meg, hanem egyben a szektor prioritásainak, stratégiáinak és erőforrásainak összehangolását is elősegítheti. Ki kell használni az olyan pályázati („fellowship”) lehetőségeket is, mint amelyeket az Economic & Social Research Council ajánl.

A saját történetünket tesztelni is kell, válaszolni kell olyan kérdésekre, mint: jobban is el lehet-e érni ezeket az eredményeket, van-e olyan a projektben, amit más nem nyújt. Egyelőre nem beszéljük eléggé a társadalomtudósok meglehetősen „bináris” nyelvét, ami azért baj, mert ezen a nyelven értenek a politikusok is. A könyvtárak szívesen számolnak be programjaikról, de ezzel az öntészteléssel gondjaik vannak.

A változások dokumentálásának egyik módja, hogy megkérdezzük a részvevőket egy rendezvény előtt és után. Ily módon produkálhatjuk a politikusok által elvárt számokat és grafikonokat. A társadalomtudomány nyelvével és a speciális etikai (adatvédelmi) problémákkal

való megismerkedésünket elősegíthetné a helyi társadalomtudományi posztgraduális képzés hallgatóinak bevonása (akik állást és tanácsadói tapasztalatokat keresnek).
A teljesítményvizsgálatok csak hosszú idő alatt folytathatók le, így a politikusok és a pénzügyi támogatók késve kapják meg az adatokat. Ennek ellenére stratégiai prioritásnak tekinthetők.

(Mándy Gábor)

142/2011

NEWTON, Karen – CASSELDEN, Biddy: Reinventing the wheels? **In:** Library + information update. – (2010) oct., p. 52-55.

A mozgókönyvtárak szerepe Angliában

Ellátottság -könyvtári; Felmérés; Igény; Mozgókönyvtár

A mozgókönyvtárak már több mint 100 éve nagyon fontos könyvtári szolgáltatások falusi és városi környezetben egyaránt. Brit használók és szolgáltatók körében végeztek kérdőíves kutatást a szerzők arról, hogy vajon mit tud nyújtani egy mozgókönyvtári szolgáltatás. Arra voltak kíváncsiak, hogy vajon képes-e helyettesíteni egy bibliobusz egy fixen telepített szolgáltatóhelyet ideiglenesen vagy akár végleges megoldásként.
A használók igen kevés ismerettel és szerény elvárásokkal rendelkeznek a mozgókönyvtárakkal kapcsolatban. Amikor azt kérdezték, hogy milyen szolgáltatásokat vennének igénybe a buszon – hiába kínáltak fel további lehetőségeket (internet, magazinok, helyi közérdekű információk) – a legtöbben (33%) azt válaszolták, hogy csak könyveket szeretnének. Rendszerint a használók azt feltételezik, hogy új szolgáltatások eléréséhez valamiről le kellene mondaniuk, ezért nem örülnének neki.
A szolgáltatói oldal részéről általános vélemény, hogy ideiglenesen igenis képes helyettesíteni a szolgáltatást egy könyvtárbusz. Állandó megoldásként ott jöhet szóba, ahol a helyi könyvtár egyébként is nagyon keveset tart nyitva, és ahol nagyon lecsökkent a népesség. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a lakosság rendszerint csak addig tiltakozik a könyvtár bezárása ellen, amíg meg nem jelenik az új, világos, nagy terekkel rendelkező, modern jármű.
Gyakran úgy tekintenek a könyvtárbuszra, mint szolgáltatáscsökkentésre, ugyanakkor sok példa van rá, hogy ez éppen hosszabb nyitva tartást és nagyobb könyvállományt jelent. Egy jó helyen megálló bibliobusz gyakran több használót vonz, mint egy rossz helyen működő könyvtár. A mozgókönyvtárak nagyon jól igazodnak a modern társadalom igényeihez azzal, hogy gyorsan reagálnak a demográfiai változásokra, illetve hatékony és gazdaságos módját kínálják a települések könyv- és információellátásának. E szolgáltatásoknak azonban még jobban ki kell használniuk a rugalmasság és az alkalmazkodóképesség erejét.
A mozgókönyvtárak a könyvtári szolgáltatások életképes alternatíváját jelentik. Nagy szükség lenne arra, hogy eloszlassák a könyvtárbusszal kapcsolatos kételyeket, és tudatosítsák a mozgókönyvtárak előnyeit. Sok könyvtárfenntartó szervezet sikeresen alkalmazza a bibliobuszt a társadalmi integráció elősegítésére, partnerkapcsolatok kialakítására és az élethosszig tartó tanulás lehetőségének biztosítására. A mozgókönyvtár mindenre nem jelenthet megoldást, de a könyvkölcsönzésnél sokkal többre használható.

(Tóth Máté)

Lásd még 130, 171, 178, 194, 197

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 173

Munkafolyamatok és szolgáltatások

Állomány, állományalakítás

143/2011

HARBECK, Matthias: Comics in deutschen Bibliotheken : Ressourcen für Forschung und Fans. – Bibliogr. lábjegyzetben **In:** Bibliothek. – 34. (2010) 3., p. 282-292.
Res. angol és francia nyelven

Képregény a német könyvtárakban: források a kutatás és a rajongók számára

Állománygyarapítás; Felmérés; Igény; Képregény

Interjúk és empirikus adatok segítségével ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy a képregények és a mangák továbbra is elhanyagolt, marginális dokumentumok-e a könyvtárakban, vagy az állományépítési és feldolgozási gyakorlat javult már az 1970-es évek óta, és a képregények száma olyan mértékben nőtt, hogy kielégítheti a kutatók igényeit. Ezenkívül a németországi gyűjtés és katalogizálás kérdéseivel is foglalkozik. Mindezek alapján arra a következtetésre jut a szerző, hogy bár fontos fejlemények történtek a német köz- és tudományos könyvtárak életében, ezek semmilyen változást nem hoztak a képregények könyvtári elismerésével és kezelésével kapcsolatban. Franciaországgal, Belgiummal vagy az Egyesült Államokkal összehasonlítva Németországban még sokat kell tenni a képregények könyvtári állományba való integrálása érdekében.

(Autoref.)

144/2011

HODGES, Dracine – PRESTON, Cyndi – HAMILTON, Marsha J.: Patron-initiated collection development : progress of a paradigm shift. – Bibliogr. **In:** Collection management. – 35. (2010) 3/4., p. 208-221.

Használók által kezdeményezett állománygyarapítás: hogyan megy végbe egy paradigmaváltás

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyv; Felmérés; Igény; Könyvtárközi kölcsönzés

A cikk a könyvtárosok által végzett állománygyarapítástól a használók által kezdeményezett beszerzéshez vezető paradigmaváltást vizsgálja. A szerzők az *Ohio State University Libraries* (OSUL) két programjáról számolnak be: a könyvtárközi kölcsönzésben kért és beszerzett könyvek programjáról és az *Ebrary* használói kérésekre alapozott állománygyarapítási programjának két tesztjéről, melyben az olvasói használat eredményeképpen elektronikus könyvek kulisszák mögötti beszerzésére került sor. A tesztek eredményeit vizsgálták a használók aktivitása, témakör, a kiadó típusa, szintje és a kiadvány megjelenési ideje szerint. Áttekintették az OSUL és az OhioLINK konzorcium állományát, hogy értékeljék az olvasók által gyarapított címek hozzáférhetőségét, forgalmát, s hogy keletkeztek-e duplumpéldányok. Megkérték az OSUL gyarapító könyvtárosait, hogy mondják el véleményüket az olvasók által kiválasztott címekről és az általuk kezdeményezett beszerzéseknek a költségkeretre gyakorolt hatásáról. A szerzők megvizsgálják az állománygyarapítás filozófiájának változásait, valamint az olvasók és a gyarapító könyvtárosok szerepét a felsőoktatási könyvtárakban az egyre gyarapodó elektronikus könyvek világában.

(Autoref.)

145/2011

LIPP, Anne: Auf dem Prüfstand : das DFG-geförderte System der Sondersammelgebiete wird evaluiert. –

Bibliogr. jegyzetekben **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 5., p. 235-244.
Res. angol nyelven

A Német Kutatási Társaság által támogatott országos gyűjtőköri program értékelése

Egybehangolt állományalakítás; Elektronikus könyvtár; Támogatás -pénzügyi -állami hatósági; Tudományos és szakkönyvtárak

Németországban a tudományos kutatásnak egyedülálló ellátórendszere alakult ki az országos gyűjtőköri program keretében, amely a *Sondersammelgebietssystem* (SSG-System, azaz „kiemelt gyűjtési területek rendszere") nevet viseli. Ezt a rendszert jórészt a tudományos kutatómunka országos szintű orientálására és támogatására létrehozott intézmény, a Német Kutatási Társaság finanszírozza (Deutsche Forschungsgemeinschaft, DFG). A rendszerben részt vevő könyvtárak vállalják egy vagy néhány tudományterület kutatási szakirodalmának lehető leggazdagabb, teljességre törekvő beszerzését, s annak rendelkezésre bocsátását az ország bármely tudományos intézete számára. Többletkiadásaik fedezését részben a DFG biztosítja. A rendszer célja annak a „csúcsigénynek" a biztosítása, amely meghaladja az egyetemek és a kutató intézetek alapszükségletét. (Az alapszükségletbe tartozik pl. a teljes hazai szakirodalmi termés.)

A rendszert a második világháború után kialakult németországi kényszerhelyzet hozta létre, amikor az elpusztult könyvtárak állományát kellett központi irányítással és központi támogatással gazdaságilag racionális módon pótolni. Egy évtizedes hiánypótló működés után tértek rá a lényegében ma is fennálló célokra és módszerekre, melyeket a következő kritériumok jellemeznek:

1. A gyarapítás nem szűkülhet le az adott intézmény (egyetem, kutatóintézet) aktuális kutatási területeire, ki kell terjednie a kijelölt szakterület egészére.
2. Az SSG-rendszerben részt vevő könyvtárak összessége együttesen minden tudományterületet lefed.
3. Egy-egy tudományterület irodalmát teljességre törekedve kell gyűjteni.
4. A gyűjtött anyagot a rendszer könyvtárain túlmenően is rendelkezésre kell bocsátani könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás vagy elektronikus hozzáférés formájában.
5. A tagkönyvtárak kötelesek gyűjtött anyagukat hosszabb távon megőrizni.
6. A tagkönyvtárak kötelessége az anyag feltárása a szokásos módszerekkel.
7. A külföldi irodalom beszerzésére kell koncentrálni. Ennek költségeihez a DFG 75%-ban hozzájárul, a Németországban megjelenő irodalmat – amely általában az alapellátás körébe tartozik – a tagkönyvtárak saját erejükből tartoznak beszerezni.
8. A DFG az SSG-rendszer könyvtárainak nagy részében hozzájárul a külföldi irodalom beszerzésén kívül a könyvtár helyi kötelezettségén túlterjedő országos jellegű feladatok finanszírozásához is.
9. A könyvtárak szakmai autonómiát élveznek a beszerzendő irodalom vonatkozásában.

A rendszerben jelenleg 36 könyvtár vesz részt. Kétharmaduk egyetemi könyvtár, köztük Berlin, München, Heidelberg ismert egyetemének intézményei. Résztvevő továbbá 12 szakkönyvtár, főként kutatóintézetek, alapítványok, főiskolák könyvtárai. A 36 részt vevő könyvtár közül 27 részesül a DFG támogatásában. Nem szorulnak támogatásra a központi szakkönyvtárak (a kölni orvostudományi, a hannoveri természettudományi, a kieli közgazdasági könyvtár), mert ezeknek alapfeladatuk az országos szintű szakirodalmi ellátásban való részvétel, és ehhez más forrásból kellő anyagi alapot kapnak. Nem kap támogatást néhány kisebb speciális szakkönyvtár sem.

A rendszer 110 tudományterületet foglal magában, egy-egy könyvtár több terület gondozását is vállalhatja. A DFG a 110 tudományterületből 86-ot támogat.

Az SSG rendszer előtt jelenleg két új feladat áll. Az egyik a virtuális szakkönyvtárak megteremtése: olyan szakmai portálok létrehozása, amelyek a kutatók számára áttekinthetővé tesznek minden Németországban hozzáférhető információs forrást, függetlenül azok megjelenési formájától. E téren a DFG anyagi támogatásával a tervezés első lépései történtek meg, kérdéses azonban, hogy a most készülő átfogó rendszerfejlesztési tervek milyen irányba befolyásolják a virtuális szakkönyvtárak fejlesztését. A másik új feladat a nemzeti licencek beépítése az SSG rendszerbe. Bár a hazai licencekhez való hozzáférés a tudományos alapszükségletekhez tartozik és nem az SSG által közvetített csúcsigényekhez, a DFG mégis vállalta ennek a fontos kezdeményezésnek a teljes anyagi finanszírozását.
A kiemelt gyűjtési területek rendszere, az SSG-rendszer hatvan éve működik, a DFG most jónak látta a mélyreható felülvizsgálatot. Grémiumot bízott meg a rendszert használó kutatókból, a működtető könyvtárosokból és integrációs szakemberekből a jelenlegi rendszer értékelésével és a korszerűsítésre tett javaslatok kidolgozásával. A bizottság megkezdte munkáját.

(Katsányi Sándor)

146/2011

MORAVETZ-KUHLMANN, Monika: Das Bayerische Etatmodell 2010. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 5., p. 253-270.
Res. angol nyelven

A 2010. évi bajor költségvetési modell

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus publikáció; Folyóiratárak; Gyarapítási keret; Könyvárak

A bajor költségvetési modell az egyetemek szakirodalmi és információellátásának biztosítására szolgáló módszerként az országhatáron túl is széles körben elismert a könyvtári világban. 2001 óta az infrastrukturális beruházásoktól elkülönítve e modell szerint osztják szét a könyvtáraknak szánt támogatást Bajorországban. 2008/2009-ben a költségvetési modell alapvető paramétereit a tudományos publikációs piac változó igényeinek megfelelően módosították. A tanulmány leírja az átdolgozott változatban alkalmazott elemzési módszert, és ennek eredményeként bemutatja az új, 2010. évi bajor költségvetési modellt.

(Autoref.)

147/2011

REYNOLDS, Leslie J. [et al.]: User-driven acquisitions : allowing patron requests to drive collection development in an academic library **In:** Collection management. – 35. (2010) 3/4., p. 244-254.

Felhasználói kérésekre alapozott állománygyarapítás: olvasók rendelik a szakirodalom jelentős részét egy egyetemi könyvtárban

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Igény

A Texas A&M University (TAMU) Libraries 2007-ben radikálisan megváltoztatta megszokott monográfia-gyarapítási gyakorlatát, és a monográfia-keret jelentős részét olvasói kérések számára tartotta fent: ez lett a *Javasolj egy könyvet* (Suggest a Purchase, SaP) keret. Erre a célra egy online űrlapot is készítettek, szabályozták az eljárás menetét, a kérhető könyvek értékhatárát és a gyarapító könyvtárosok feladatait is. Ezáltal a szakreferensek munkaidejének jó része is felszabadult. A felhasználók hamarosan aktívan bekapcsolódtak az állománygyarapításba.
Három tanév elteltével a tapasztalatok összegyűjtése végett kérdőíves felmérésre került sor, melyben a javaslattevő használók (900) és a gyarapító könyvtárosok (42) elégedettségét, véleményét és kifogásait vizsgálták. (Bár csak 186, illetve 25 válasz érkezett be, az eredmények értékelhetőek lettek.)
Az időszak beszerzési javaslatainak több szempontú elemzését is elvégezték. 2007 és 2009 között összesen 13121 kérés érkezett, ezekből összesen 9825 tétel (75%) került beszerzésre.

2767 tételt nem vásároltak meg, mert már megvolt a könyvtárban (1981), vagy még nem jelent meg (786). Folyóiratkérés 388 volt, a maradék 141-et pedig az orvostudományi könyvtárhoz továbbították.
Az űrlapokon leadott kérések száma folyamatosan emelkedett (2495, 2544, 3626). A művek 44%-át az oktatók, 27%-át a felsőévesek, 19%-át alsóévesek, 9%-át egyetemi dolgozók kérték. (Az űrlap egyik rovatába be kellett írni a tanszék nevét, s bár sok esetben nehéz volt értelmezni a választ, 134 tanszék részvétele volt megállapítható. A legtöbb kérés a bölcsészet- és társadalom-, valamint a műszaki tudományok köréből érkezett.)
A legtöbb rendelt tétel nyomtatott könyv volt, ezt számban a DVD-k követték.
Az olvasói felmérés szerint 97% elégedett volt a szolgáltatás egészével, sokan azt remélik, hogy folytatódik ez a program. Csupán a könyvtár és az olvasó közötti párbeszéd hiányosságait kifogásolták, s hogy a rendszer egyszerre csak egy mű megrendelését teszi lehetővé. Szerették volna nyomon követni kérésük útját a rendeléstől a beérkezésig.
A könyvtárosok körében végzett felmérés szerint kezdetben sokaknak fenntartásaik voltak: vajon megfelelő művek beszerzésére kerül-e sor, s nem fogják-e túllépni a megszabott keretet, de ezek alaptalanoknak bizonyultak. 20%-uk azonban továbbra is kételkedik abban, hogy a megfelelő szakirodalmat rendelik meg az olvasók. Ezt módosíthatja az egyik olvasó véleménye, aki kijelentette: „*Kötelességemnek érzem, hogy lépést tartsak szakterületem legújabb fejleményeivel, kutatási területemen kívül is. A diákok kíváncsisága ugyanis a tanár kíváncsiságának függvénye.*"
A kapott eredmények azt jelzik, hogy az olvasók által kezdeményezett állománygyarapítás az egyetemi közösség minden szintjén sikeresnek bizonyult.
A felmérések eredményeit táblázatok és diagramok teszik szemléletessé.

(Murányi Lajos)

148/2011

STOLÂROV, Û. N.: Zakon adekvatnosti bibliotečnogo fonda usloviâm vnesnej i vnutrennej sredy. – Bibliogr. 13 tétel **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 12., 21-34.

A könyvtári állomány megfelelése a külső és a belső közegnek

Állományalakítás; Igény; Könyvtártudomány; Társadalmi követelmények

Már az első állományszervezéssel foglakozó megállapításokban (tehát szinte az ókortól kezdve) fellelhető, hogy a gyarapítás során figyelembe kell venni az olvasók igényeit, törvényszerűségként azonban csak a 20. század elején próbálták megfogalmazni. A kérdéssel elsőként a bolgár Â. Hlebarov foglalkozott, majd az orosz N. A. Rubakin, aki a könyvügy alapelvének a személyiség elsőbbségét tartotta, pályafutását a bibliopszichológiának szentelte, a könyv és az olvasó személyes törekvései közötti megfelelést kereste. A „megfelelés" szó először az 1920-as években jelent meg, széleskörűen S. Ranganathan használta törvényeiben. A megfelelést mint törvényt U. V. Grigor'ev fogalmazta meg (1968), ő azonban csak az állomány alakítására alkalmazta. M. A. Dvorkina 2001–2002-ben bővítette a törvény értelmezését, kiterjesztve először a megfelelés megőrzésére, majd biztosítására. A törvényt ma már általános könyvtár-, ill. információügyi szabályként tartják számon. Az állománynak a külső és a belső közegnek kell megfelelnie, a fontosabbak a külső közeg által meghatározott feladatok. A könyvtártudományban a külső közegnek egyelőre nincs pontos meghatározása, szerepe nagyon nagy jelentőségű (ez hozza létre, biztosítja a forrásokat, nem megfelelés esetén módosítja vagy megszünteti a tevékenységet). Példaként szolgálhat a kommunista párt által diktált ideológiai nevelés feladata, amelyet a politikai rendszerváltáskor törvényi szinten a pluralizmus elve váltott fel. Egyes szakértők szerint az állományt mentesíteni kell a politikától és az uralkodó ideológiától,

ez azonban a maga nemében szintén egyfajta ideológia. Az állami és önkormányzati könyvtárak csak akkor tudják társadalmi küldetésüket teljesíteni, ha követik az állami és a helyi politikát, ugyanakkor kerülniük kell a bekapcsolódást az aktuális pártharcokba.

A külső közeget közeli, közepes és távoli zónákra osztják. A könyvtár egészére nézve a közeli közeg szerepét a fenntartó játssza, az állományt tekintve pedig a könyvtár többi alrendszere (használók, személyzet, anyagi-műszaki bázis). A középső zóna a könyvtár egészére nézve azok az intézmények és hatóságok, amelyekkel kapcsolatban van; az állományt tekintve a középső zónát a belső dokumentumforrás jelenti, beleértve a gyűjtőköri együttműködést, az állományok kölcsönös használatát és az internetet. A távoli zóna a könyvtár esetében a törvényhozó és végrehajtó hatalom szervei, az állomány esetében pedig azok az objektumok és folyamatok, amelyek működésére hatnak (normatív dokumentumok, kiadói rendszer, információs technológia stb.).

A belső zóna elemeinek kölcsönösen meg kell felelniük egymásnak. Az állományra korlátozva ez azt jelenti, hogy méretének és összetételének meg kell felelnie a könyvtár feladatainak. A sok szempont szerinti megfelelést az állományon mint rendszeren belül, a könyvtár többi alrendszerével és a távoli zóna elemeivel kell biztosítani. Ennek összetevői:

– az állomány megfelelése a könyvtár feladatainak és profiljának;
– a könyvtár feladatainak és profiljának megfelelése az állománynak;
– a használók összetételének és igényeinek megfelelése az állománynak;
– az állomány megfelelése a használók összetételének;
– a könyvtári személyzet megfelelése az állománynak;
– az állomány megfelelése a személyzet képzettségének és létszámának;
– az anyagi-műszaki bázis megfelelése az állománynak;
– az állomány megfelelése a könyvtár anyagi-műszaki bázisának;
– az állomány megfelelése a könyvtár tájékoztató rendszerének;
– a tájékoztató rendszer megfelelése az állománynak.

A külső és belső közeg felosztására más megoldások is léteznek, például a kapcsolatok nagysága szerint mikro-, mezo- és makroközegre. Az internet besorolása sem egyértelmű: egyrészt mint az állománytól független, világméretű hálózat a külső közeg távoli zónája, másrészt a könyvtár elektronikus állománya a belső közeg része. A törvény gyakorlati megvalósításához további elvek kidolgozása szükséges.

(Viszocsekné Péteri Éva)

149/2011

TYLER, David C. [et al.]: Just how right are the customers? : an analysis of the relative performance of patron-initiated interlibrary loan monograph purchases. – Bibliogr. **In:** Collection management. – 35. (2010) 3/4., p. 162-179.

A könyvtárközi kölcsönzés keretében a használók által kért és beszerzett monográfiák használatának relatív eredményei

Állománygyarapítás; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Igény; Kölcsönzés; Könyvtárközi kölcsönzés

Az utóbbi időben fokozott érdeklődés mutatkozik a használók kérései alapján történő állománygyarapítási programok iránt. Sok könyvtáros azonban aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy az ilyen módszerek következtében olyan egyéni sajátosságokkal bíró gyűjtemények jönnek létre, amelyeket kevesen használnak és csekély használati értékkel rendelkeznek. A Nebraska-Lincoln Egyetem könyvtárai a könyvtárközi kölcsönzési részlegen keresztül öt éven át működtettek ilyen programot. Ez a tanulmány a program relatív eredményeit értékeli a könyvtárközi kölcsönzés keretében kért és beszerzett monográfiák tekintetében az ár és az éves kölcsönzési forgalom, a helyi szintű relatív használat és az összes éves kölcsönzési adat alapján.

(Autoref.)

Állományvédelem

150/2011

HASENAY, Damir – KRTALIĆ, Maja: Preservation of newspapers : theoretical approaches and practical achievements. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 4., p. 245-255.

Hírlapok megőrzése: elméleti megközelítések és gyakorlati eredmények

Digitalizálás; Hírlap; Megőrzés; Mikrofilmezés

Az eszéki Josip Juraj Strossmayer Egyetem információtudományi tanszékének munkatársai által jegyzett tanulmány fő témája a hírlapok megőrzése. Először a téma elméleti kérdéseit tekintik át, hangsúlyozva a rendszeres és átfogó megközelítést. A hatékony megőrzés feltétele a megőrzés lényegének megértése általában, továbbá olyan speciális megközelítések, módszerek és technikák megértése is, amelyek a hírlapok megőrzésére kidolgozott koncepciókban szerepelnek. A hírlapok megőrzésének projektszempontú szervezetét a szakterület jó megoldásainak néhány példájával világítja meg. A tanulmány kitér a horvát hírlapok megőrzésének kezdeteire is, felvázolja annak eredményeit, hogy a hírlapmegőrzés irányításának általános szövetében elhelyezze a horvát kezdeményezéseket.

(Autoref. alapján)

Speciális dokumentumok, különgyűjtemények

151/2011

LONG, Dallas: The Qur'an and the academic library : circulation and storage issues with holy books. – Bibliogr. **In:** Journal of access services. – 7. (2010) 4., p. 212-222.

A Korán és más szent könyvek elhelyezése és kölcsönzése a felsőoktatási könyvtárakban

Egyetemi könyvtár; Kölcsönzés; Raktározás; Vallásos irodalom

A cikk azokkal az aggodalmakkal foglalkozik, amelyek a helyi muszlim közösség tagjaiban merültek fel a Korán kölcsönözhető példányaival kapcsolatban az Illinois Állami Egyetem Milner Könyvtárában. A könyvtárosok felmérést végeztek a szent könyvek gyűjteményében, és vizsgálták az iszlám hit szabályait és hagyományait, amelyek meghatározzák a hit szent könyveinek kezelését és megóvását. Az eredmények tartalmazzák annak a polémiának az elemzését is, amely az Egyesült Királyság hasonló vizsgálatot lefolytató közkönyvtárainak tapasztalatairól szól, és egy fogalmi vitát a szent könyvek megfelelő kezeléséről – amibe nem szabad belekeverni a vallás és az állam viszonyának ügyét – a felsőoktatási könyvtárakban. Ennek megfelelően a könyvtárosok a muszlim kultúra sajátosságait figyelembe vevő ajánlásokat dolgoztak ki a Korán elhelyezésével, bemutatásával, megőrzésével és kezelésével kapcsolatban, amelyek egy szélesebb filozófiai megközelítésben szemlélik a szent könyvek kezelését a világi intézmények kölcsönözhető állományában.

(Autoref.)

Feldolgozó munka

152/2011

BIANCHINI, Carlo: Futuri scenari : RDA, REICAT e la granularità dei cataloghi. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 219-238.
Res. angol nyelven

Jövőbéli forgatókönyvek: az RDA, az olasz szabályzat és a katalógusok „granularitása"

Dokumentumleírás; Dokumentumleírási szabályzat; Formátum -gépi

Az FRBR jelentés 1998-as közreadása (a párizsi elvek 1961-es megjelenéséhez hasonlóan) megújulási folyamatokat indított meg a katalogizálás minden szintjén. Az FRBR megjelenésekor a katalógusok már válságban voltak: lezárult a cédulakatalógusok digitalizálásának szakasza, egyre terjedtek a dokumentumok új hordozói és a bibliográfiai források új formái (a CD-ROM-tól az online-on át az „*on demand*"-ig), és csökkenteni kellett a katalógus-előállítás költségeit, versenyképesnek kellett maradni az új, internetes eszközökkel szemben.

Az alapproblémára *Tom Delsey* már 1998-ban rámutatott: azt hisszük, hogy egy tartalom tartósan kötődik egy fizikai hordozóhoz, és hogy a tartalom változatlan. Az elektronikus (digitális) forrásokat nem írhatjuk le azzal a könyvcentrikus megközelítéssel, hogy a példány képviseli az adott kiadást, amelynek minden darabja azonos, hiszen az online források (különösen a webhelyek) instabilak, idővel változnak. Az alapvetően új felfogást az RDA (*Resource Description and Access*) kidolgozása fogalmazta meg. Itt már nem katalogizálásról van szó (magát a kifejezést ki kellene törölni a szótárból), és lassan értelmüket vesztik a nemzeti szabályzatok. Az új elvek, az új koncepcionális modellek, új szabványok és új bibliográfiai formátumok (Dublin Core, XML MARC stb.), a metaadatok a webes környezetben egyre kevésbé mutatnak nemzeti jellegzetességeket. Három leírási szabályzat összevetéséből az látszik, hogy az olasz REICAT (*Regole italiane di catalogazione)* és az AACR2 egyaránt három részből (1. bibliográfiai és példányleírás, 2. mű és kifejezés, 3. felelősség; illetve 1. leírás, 2. a hozzáférési pontok kiválasztása, 3. a hozzáférési pontok formája) áll, míg az RDA csak kettőből, amelyek az FRBR és a FRAD (*Functional Requirements for Authority Data*) entitásainak, illetve az entitások közti relációknak felel meg.

A katalógus jövőjéről három elképzelést lehet felvázolni, mindhárom ugyanazokat az attribútumokat foglalja magában az FRBR entitásaihoz, mindegyik RDA-kompatibilis, ám granularitásuk foka különböző. *Granularitásnak* a felbontás fokát nevezik, amit egy adott rendszer elér az adatok logikai és fizikai regisztrációjában.

A 3. forgatókönyv a hagyományos cédulakatalógust mutatja: az adatok, ha szóközökkel, soremelésekkel el is vannak választva, egyetlen kompakt szövegtömbben találhatók. Az FRBR 1. csoport entitásainak megfelelő bibliográfiai és besorolási adatok együtt vannak, a leírás elégséges az azonosításhoz. Ugyanakkor számos külön fájllal (személyi és intézményi, *authority* fájlok, a tárgyi hozzáférés tárgyszó vagy osztályozási rendszer fájljai) kell törődni, ami a fő rekord elkészülte utáni plusz munkát, redundáns adatokat, azaz plusz költséget eredményez. Ebben az esetben a granularitás foka igen alacsony, és magas a redundancia.

A 2. forgatókönyv a jelenleg általánosan tipikus katalógust mutatja, amelyben van egy bibliográfiai leírás (többnyire egy ISBD szerinti leírás, MARC formátumban), ami a rekord lényegét adja, és amelyhez általában két másik típusú rekord kapcsolódik. Egyik az *authority* típusú rekord (a szerző – személy vagy intézmény, a közreműködő – fordító, szerkesztő, illusztrátor stb. és valamilyen szemantikai deszkriptor, ami lehet egy osztályozási rendszer jelzete – ETO, vagy Olaszországban Dewey vagy verbális kifejezés – pl. az olasz tárgyszójegyzékből). A másik a kezelői rekord, azaz az adott példányhoz tartozó (raktári jelzet, leltárszám, proveniencia stb.) adatok. Ez voltaképpen a 3. forgatókönyvből kifejlődött változat, melynek célja a redundancia csökkentése. Itt nagyobb fokú a granularitás, és kisebb a redundancia.

Az 1. forgatókönyv elképzeléséhez azt kell megértenünk, hogy a bibliográfiai leírást nem kell többé egyetlen adattömbnek tekintenünk, a leírás különböző mennyiségű kisebb elemre szedhető szét. Ahogyan a kézben tartott példány alapján a „szerzőség" (a „felelősség") logikai egységét elkülönítettük, és külön fájlt alkottunk a bibliográfiai leírásokból és az egységesített szerzői nevekből, a leírást is kisebb logikai egységekre

bonthatjuk, amelyek megfelelnek az FRBR 1. csoportja entitásainak: mű, kifejezés, megjelenés, példány. A bibliográfiai leírás ezek szerint a publikációval korreláló különböző entitásoknak megfelelő adatok szintézise.
A 2009-ben megjelent olasz katalogizálási szabályzat, a REICAT azért érdemel figyelmet, mert az elsőként közreadott olyan leírási szabályzat, amely az FRBR ajánlásainak figyelembevételével készült.

(Mohor Jenő)

153/2011

EDO-HERNÁNDEZ, Valentín: Las clasificaciones de materias en Economía : valoración crítica y propuesta de una alternativa básica general. – Bibliogr.
In: Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 4., p. 600-623.
Res. angol nyelven

A közgazdasági szakirodalom osztályozása. Kritikai értékelés és alternatív javaslat

Osztályozás; Osztályozási rendszer -közgazdasági

A közgazdasági szakirodalom osztályozására használatos rendszerek némelyikének ugyan van bizonyos tekintélye, de egyik sem általánosan elfogadott. Nagy különbségek mutatkoznak az osztályozási, indexelési, katalógus-szerkesztési gyakorlatban és más dokumentációs tevékenységekben, az osztályozási rendszerek információkeresési alkalmazása pedig rendkívül ritka. A használatos osztályozási, tematikus csoportosítási rendszerek (ETO, UNESCO, OECD, *Journal of Economic Literature, Library of Congress, London School of Economics, Institut für Weltwirtschaft Kiel* stb.) mindegyikének vannak különböző jellegű hiányosságai, amelyek alkalmazását és használatát nehezítik, és mindez rámutat egy egységes, általánosan használható (és használt) osztályozási rendszer hiányára, szükségességére.
Spanyolországban (és valószínűleg a kulturális környezet országainak többségében) a két legelterjedtebben használt rendszer az ETO és a *Journal of Economic Literature* által használt osztályozás.
Az ETO erényei közismertek (*generalitás*, hiszen a numerikus jelek használatával minden más rendszernél általánosabb; *univerzalitás*, hiszen az emberi tudás teljes tartalmának kivétel nélküli felölelésére tervezték; *tematikus kontinuitás*, hiszen struktúrájának fejlesztése során mindig megőrzi eredeti alapjait), és bár nem célzottan a közgazdaság számára készült, eléggé részletes ahhoz, hogy szakintézmények használják. Ugyanakkor az angolszász világban kevésbé elterjedt, és vannak tagadhatatlan hiányosságai is. Ezek egyike a tematikus aktualizálás hiánya, ami már az első szinteken is megfigyelhető: a felosztás nem azonos a jelenlegivel, olyan témák kerülnek egy csoportba, amelyeket ma önállóan tanulmányoznak, illetve a felosztás magas szintjein szerepelnek ma kevéssé fontos témák is. (Csak néhány példa: az ETO nem tesz különbséget mikro- és makrogazdaság között; egy helyre – 336 – sorol olyan nagy szakirodalmat termelő, de egymástól távol eső témákat, mint a bank és a közpénzek stb.). A régiségből és a merevségből adódókon kívül is vannak problémák: egyes alosztások túl sok különféle témát tartalmaznak, egyes témák több helyen is szerepelnek.
A második legismertebb osztályozás az *American Economic Association* által, többek között a *Journal of Economic Literature* (JEL) bibliográfiájának rendezésére és az *EconLit* adatbázisban használt rendszer. Eltekintve attól, hogy eleve egy meghatározott gyakorlati célra készült, további hátrányai vannak. Három szinten több mint 1000 kifejezést tartalmaz: a húsz első szint mögött 130 második és több mint 900 harmadik szintű fogalom ugyan lehetővé teszi a precíz megkülönböztetéseket, azonban használata magas fokú szakértelmet kíván. Néhány alosztása igen hasonló témákat tartalmaz, más esetben (pl. G – pénzügyek) kevés az alosztások menynyisége. Negatívumként említendő még lokális jellege, azaz erősen az amerikai viszonyokat tükröző volta. Hiányoznak bizonyos témák is, így nincs első szinten az agrárgazdaság, nincs hova

osztályozni a turizmus mint gazdasági ágazat irodalmát, és nincs helye az általános gazdaságelméletnek sem. Megfigyelhető tendencia, hogy a JEL osztályozási rendszerét tezaurusz jelleggel használják, holott (legalább is Spanyolországban) vannak – elsősorban adatbázisokban használt – gazdasági szaktezauruszok is.
Mivel nincs általánosan elfogadott és használt osztályozási rendszer a gazdasági szakirodalom számára, ki kell fejleszteni egyet, mégpedig a jelenleg használatosak hibáiból tanulva, és elsősorban az osztályozási rendszer végfelhasználójának igényeit szem előtt tartva. Fontos, hogy struktúrája általános, egyetemes és egyszerű legyen; tematikai fogalmai legyenek pontosak és jól körülhatároltak. A tematikai elosztás hasonló legyen ahhoz, amit a közgazdászok általában használnak, nem csak az elméleti, hanem a gyakorlati szakemberek szokásait is figyelembe véve. Fontos szempont még a rugalmasság, a jövőbeli fejlesztés lehetősége is. Az ezek alapján javasolt új gazdasági tizedes osztályozás (*Clasificación Decimal de Economía* – CDE) 40 második szintű tematikai csoportot sorol tíz főcsoportba.
Ez a javaslat tekinthető egy kidolgozásra javasolt egységes gazdasági osztályozási rendszer első szintjének vagy egy tezaurusz-hierarchia felső szintű deszkriptorainak is. Egyaránt használható hagyományos katalógus-szerkesztéshez és könyvtári rendszerekben, de modern, tezauruszon vagy kulcsszavakon alapuló keresőrendszerekben is. Nem szándékozik a jelenleg használatban lévő rendszerek alternatívája lenni, mindössze a konszenzuskereséshez, és az egységes, általánosan használható rendszer kidolgozását célzó együttműködések megindításához kíván hozzájárulni.

(Mohor Jenő)

154/2011

HILERA, José R. [et al.]: An evolutive process to convert glossaries into ontologies. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Information technology and libraries. – 29. (2010) 4., p. 195-204.

Ontológiák létrehozása kifejezés-gyűjteményekből

Nyelvészeti kérdések; Szakszótár; Számítógép-hálózat; Tézaurusz

A tanulmány módszert mutat be arra, hogyan lehet ontológiákat előállítani kifejezés-gyűjteményekből. A javasolt módszer evolúciós életciklust tételez fel, amely az eredeti szójegyzék folyamatos átalakításán alapul, és a tudás-reprezentáció közbenső termékeihez vezet (szótár, taxonómia és tezaurusz). Ezeket a termékeket megnövekedett szemantikus kifejezőképesség jellemzi az előző átalakítás során nyert termékhez képest, végtermékként pedig az ontológiát kapjuk. Bár ezt a módszert az „IEEE szoftverfejlesztési szabványos kifejezés-gyűjteménye" ontológiájának előállítására alkalmazták, bármely tudományterület bármilyen szójegyzékénél használható olyan ontológia készítésére, amely könyvtárakban vagy a szemantikus weben tárolt információforrások és dokumentumok indexelésére és keresésére szolgálhat.

(Autoref.)

155/2011

LU, Caimei – PARK, Jung-ran – HU, Xiaohua: User tags versus expert-assigned subject terms : a comparison of LibraryThing tags and Library of Congress Subject Headings. – Bibliogr. 34 tétel **In:** Journal of information science. – 36. (2010) 6., p. 763-779.

Felhasználói címkék kontra tárgyszavak. A LibraryThing és a Kongresszusi Könyvtár tárgyszavainak összehasonlítása

Felmérés; Használó; Kulcsszó; Tárgyszó; Tárgyszójegyzék

A közösségi címkézés mint a metaadat-készítés legújabb formája a könyvtár- és információtudományi szakemberek érdeklődését is felkeltette. Több szakember szerint a közösségi címkézést be kellene építeni a könyvtári környezetbe, és ötvözni a folkszonómiákat a hagyományos osztályozással. Ugyanakkor néhány szakember meg-

kérdőjelezi a közösségi címkézés minőségét, mivel a folyamat nincsen szabályozva. A cikk összehasonlítja a LibraryThing használói által készített címkéket a szakemberek által a Library of Congress tárgyszójegyzékéből (LCSH) kiválasztott tárgyszavakkal. Vizsgálja a közösségi címkék és a szakemberek által adott tárgyszavak közötti hasonlóságokat és eltéréseket, továbbá a közösségi címkézés beépítésének lehetőségeit és akadályait a könyvtári rendszerekbe. Az eredmények szerint a közösségi címkék felhasználhatóak a könyvtári gyűjtemények elérhetőségének javítására. Ugyanakkor az egyéb címkék jelenléte gátolhatja a közösségi címkézés alkalmazását a hagyományos könyvtári katalógusokban.

(Autoref.)

156/2011

MARINELLI, Rita [et al.]: Il modello semantico di EuroWordNet come strumento per la strutturazione della relazione associativa nei thesauri. – Bibliogr. 28 tétel **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 249-263.
Res. angol nyelven

Az EuroWordNet szemantikai modellje mint tezauruszok asszociatív relációi strukturálásának eszköze

Tézaurusz

A tezauruszok olyan eszközök, amelyek alkalmazási célokból szemantikusan rendezik az ismeretek egy meghatározott körét. Relációs struktúrájuk – amely stabil kapcsolatot létesít a kifejezések és a vonatkozó jelentések között – fontos szerepet játszik az információkeresésben: javítja a keresés hatékonyságát és hozzájárul a pontosság növeléséhez. A tezauruszok relációs hálózata valójában fontos szemantikai funkciót tölt be: a tezauruszban lévő valamennyi kifejezés jelentésének reprezentációját nyújtja, valamint feltérképezi az adott szakterület fogalmi struktúráját. A tezaurusz hagyományos formájában – ahogy a nemzetközi szabványokban le van írva – három alapvető relációt tartalmaz: hierarchikus, asszociatív és megfelelési (ekvivalencia) viszonyokat.
Elterjedt nézet, hogy ezt a formát valamilyen módon újra kell gondolni, és finomítani kell, annak érdekében, hogy jobban meg tudjon felelni az információszervezés területén felmerült aktuális szükségleteknek. Ennek érdekében elemezték az asszociatív relációk finomításának lehetőségét egy kisebb mennyiségű alárendelt fogalom esetében. E célból előzetesen értékelték az EuroWordNet (EWN) szemantikai modelljében lévő relációk alkalmazhatóságát. Azt a formát vizsgálták, ahogyan azt az EWN nemzeti változata az ItalWordNet alkalmazza, szakterületnek pedig a tengerrel foglalkozó terminológiai adatbázist (Mariterm) választották. A legfontosabb tapasztalat, hogy a rokon fogalmak (*related terms*) kijelölése és finomítása nagymértékben függ az adott szakterület jellemzőitől. Ez magával hozza a különböző szakterületek együttműködésének, interoperabilitásának problémáit, melyekkel az asszociatív relációk különféle szinteken végzett strukturálása során lehet szembesülni.

(Mohor Jenő)

157/2011

MOCHÓN BEZARES, Gonzalo – SORLI ROJO, Angela: Tesauros en acceso abierto en Internet : un análisis cuantitativo. – Bibliogr. **In:** Revista española de documentación científica. – 33. (2010) 4., p. 643-663.
Res. angol nyelven

Szabad hozzáférésű tezauruszok az interneten: mennyiségi elemzés

Felmérés; Számítógép-hálózat; Tézaurusz

A tezauruszok az 1960-as évekbeli létrejöttük óta mindmáig az információkeresés igen fontos eszközei, az elektronikus környezetben is. Noha a tezauruszok készítéséről, fejlesztéséről, használatáról és elektronikus jövőjéről számos tanulmány született, nem találtak olyan publikációt, amely legalább mennyiségi szempont-

ból áttekintette volna a szabadon hozzáférhető elektronikus formátumú tezauruszokat. Ehhez kínált lehetőséget az ebben a folyóiratban 2007 és 2009 között megjelent tezaurusz-ismertetések áttekintése.

Összesen 172 angol, francia, spanyol, német, olasz és portugál nyelvű, az interneten szabadon hozzáférhető tezauruszról volt szó. Közülük 68 európai (22 spanyol, mindössze 6 német, 18 francia, ebből 8 egészségügyi-orvosi, 12 angol, közülük 8 humán tudományi). Ázsiát egy, Ausztráliát 14 (humán, társadalomtudományi és orvosi) tezaurusz képviseli. 19 tezauruszt nemzetközi szervezetek (főleg az ENSZ és az EU intézményei) jelentettek meg. Az USA a legtöbb (38) internetes tezauruszt kínáló ország (melyek közül 11 egészség-, 10 pedig társadalomtudományi), ugyanakkor amerikaiak a legelterjedtebben használtak (pl. *Art and Architecture Thesaurus, Thesaurus of Geographic Terms*) is. Kanada 10 tétellel járul hozzá Észak-Amerika második helyéhez. Latin-Amerika összesen 12 tezauruszt kínál, közülük 5 brazil, főként a társadalomtudományok köréből.

A legtöbb tezaurusz (47) közreadója közigazgatási intézmény, második helyen az egyetemek (33), majd a kutatóintézetek (23), nemzetközi intézmények (21) és a könyvtárak (16) állnak. A szakterületeket tekintve első helyen a társadalomtudomány áll 49 tétellel, 28 egészségtudományi, 27 humán, 24 technológiai és mérnöki (ide értve a matematikát, csillagászatot, informatikát és a hadtudományt is), 19 természettudományi és 17 multidiszciplináris tezaurusz zárja a sort. Angol nyelvű 106 tezaurusz, 47-47 francia és spanyol, 17 német, 14 portugál, 12 olasz mellett 71 egyéb nyelvű tezaurusz érhető el szabadon az interneten.

1984-1996 között keletkezett 12 tezaurusz, ezek esetében a nyomtatott változat PDF formátuma áll rendelkezésre. 1997-2004 között évente 6-8 tezaurusz jelent meg, többségüket azóta nem frissítették. Frissnek tekinthető az a 63 tezaurusz, amelyek utolsó kiadása vagy aktualizálása 2005-2009 között történt, illetve azok, amelyeket rendszeres időközönként vagy folyamatosan aktualizálnak; eszerint valóban élőnek és használhatónak a tezauruszok 57,7%-a tekinthető.

(Mohor Jenő)

Katalógusok

158/2011

BÉRARD, Raymond: Free library data? **In:** LIBER quarterly. – 20. (2010) 3/4.

Szabadon használható könyvtári rekordok?

Gépi dokumentumleírás; Hozzáférhetőség; Szerzői jog

A könyvtári adatok kérdése újra felkapott téma lett szakmai berkekben. Már nem csak a katalogizálók foglalkoznak vele, hiszen legalább olyan fontos kérdés lett, mint például a nyílt hozzáférés mozgalom.

A könyvtári adatok problémakörének kereskedelmi, ideológiai és politikai aspektusa van. Kereskedelmi szempontból nézve megjelent a könyvtári adatok piaca, amelyen könyvtárak és könyvkereskedők adják-veszik a rekordokat. Ideológiai kérdés, hiszen egyre több szereplő hiszi, hogy ezeknek az adatoknak szabadon hozzáférhetőnek kellene lenniük, ami az új webes technológiák segítségével támogatná a könyvtári rekordok innovatív felhasználását. Politikai szempontból ezek nyilvános adatok, s a nyilvános adatok szabad elérésére számos kormányzati szintű szabályozás született (*Data.gov* az Egyesült Államokban, *Data.gov.uk*, *Mashup Australia* stb.).

A szemantikus web kezdeményezés egyik következménye, hogy a rekordok előállítója elveszíti az ellenőrzést saját adatai fölött, megengedi azok keverését, új kontextusokban való felhasználását.

A könyvtári rekordokat leginkább a nemzeti könyvtárak szolgáltatják, azonban vannak újabb szereplők is ezen a területen. Ezek közül hármat

lehet kiemelni. Az *Open Library* projekt célja egy ingyenes, online világkatalógus megteremtése, segítve ezzel másokat is saját katalógusuk építésében. A *Biblos.net* egy ingyenes katalogizáló szolgáltatás, amely jelenleg 30 millió rekordot tartalmaz. Ezzel a legnagyobb könyvtári rekordokat tartalmazó tárhely. A *LibraryThing* oldalon saját katalógust és könyvgyűjteményt lehet megosztani másokkal. Ez tehát az egyéneket célozza, nem a könyvtárakat. Jelenleg 920 ezer felhasználója van, és összesen 45 millió rekordot tartalmaz.

Szerzői jogi értelemben három fontos körülményt kell figyelembe venni. 1. Az egyes könyvtári rekordokat nem védi a szerzői jog, csak a teljes rekordgyűjteményeket, mivel abban már érvényesülhet az egyediség. 2. Az adatbázis előállítóját szintén védi a szerzői jog, amennyiben tudja bizonyítani, hogy jelentős erőfeszítéseket tett annak elkészítésére és fenntartására. 3. A könyvtárak által előállított rekordok nyilvános adatok, így szabadon újrafelhasználhatók. Ez csak akkor nem érvényes, ha az adatok külső forrásból származnak.

Az OCLC-ből nyert adatok használatát egészen 2010 júliusáig egy 1987-es ajánlás határozta meg. A sok vitát kavaró új irányelvek első tervezete 2008-ban jelent meg. A 2010. augusztus elsején életbe lépett új irányelvekben több szempontból is új megközelítést alkalmaznak. Ez nem jogi dokumentum, csak egy szabályzat a bevált gyakorlatok alapján. Elsősorban a tagok lehetőségeire és jogaira koncentrál, és kevésbé a szolgáltatások részletezésére és a korlátozásokra. Az új irányelv bátorítja a WorldCat bibliográfiai adatainak és szolgáltatásainak használatát, támogatva ezzel az innovációt és egyensúlyt teremtve a nyitottság és a kötöttségek között. A WorldCat-et inkább a tagságból származó előnynek fogja fel és nem közjónak.

Az új OCLC irányelv nagy előrelépést jelent, mivel egyensúlyt teremt a rekordok szabad megosztása és a WorldCat gazdasági életképességét biztosító korlátok között. A jövőt nehéz előre látni, ugyanakkor jó esély van rá, hogy a szabad hozzáférés mozgalom megnyeri a könyvtári adatokért folyó harcot, hiszen a legnagyobb metaadat-előállítók, a nemzeti könyvtárak ebbe az irányba mozdulnak.

(Tóth Máté)

159/2011

BROWN-SICA, Margaret – BEALL, Jeffrey – McHALE, Nina: Next-generation library catalogs and the problem of slow response time. – Bibliogr. **In:** Information technology and libraries. – 29. (2010) 4., p. 214-223.

Új generációs könyvtári katalógusok és a lassú válaszidő problémája

Felmérés; Információtechnológia; Online katalógus

A tanulmányban meghatározott válaszidő azt az időt jelenti, amely az egy weboldalt alkotó összes fájl számára ahhoz szükséges, hogy a webszerverről az interneten keresztül a használó böngészőjébe jusson. A cikkben a szerzők a válaszidőt ugyanarra a kérdésre öt különböző könyvtári katalógus által adott „válasz" alapján vizsgálták, ezekből az egyik új generációs katalógus volt. A szerzők értelmezik az elfogadható válaszidő fogalmát, és vizsgálják, mennyire befolyásolja ez a keresési folyamatot. Azt javasolják, hogy a könyvtárosok és a szolgáltatók dolgozzanak ki irányadó értékeket az elfogadható válaszidőre, és alkalmazzák a szoftverek kiválasztása és fejlesztése során.

(Autoref.)

160/2011

MEAGHER, Elizabeth S. – BROWN, Christopher C.: Turned loose in the OPAC : URL selection, addition, and management process. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 3., p. 360-376.

URL-ek megjelenítése az OPAC-ban

Dokumentumazonosítás; Egyetemi könyvtár; Elektronikus dokumentum; Online katalógus

A cikk azt a döntéshozatali folyamatot vizsgálja, melynek eredményeképpen MARC-rekordokhoz szabad elérésű tartalomra mutató linkeket kapcsolnak. Az esettanulmány a University of Denver, Penrose Library-ben készült. Az URL-követő rendszer bevezetése, egy inkább proaktív mint reaktív URL-kezeléssel kombinálva, kisebb hibaszázalékot eredményezett a hivatkozások követésénél. A cikk vizsgálja az URL-kezelés folyamatait, a munkatársakat érintő változásokat és a szakirodalomban máshol nem tárgyalt hibalehetőségeket. A szabad hozzáférésű források katalogizálásának kezdeti eldöntésétől a többszörösről egyetlen rekordra való áttérésen, a csoportos feltöltésen és az URL-kezelés szervezeti egységeken átívelő oktatásán, valamint a hibaüzenetek listás célba juttatásán és a hivatkozások nyomon követésén keresztül a Penrose Library mára szerény idő- és munkaigénnyel képes katalógusában karbantartani a hatalmas mennyiségű (százezrekben mérhető) URL-t.

(Autoref.)

161/2011

THOMAS, Bob – BUCK, Stefanie: OCLC's WorldCat Local versus III's WebPAC : which interface is better at supporting common user tasks?. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 4., p. 648-671.

WorldCat Local kontra WebPAC. Melyik interfész támogatja jobban a gyakori felhasználói műveleteket?

Egyetemi könyvtár; Ember-gép kapcsolat; Felmérés; Központi katalógus -online; Online katalógus

A cikk a Western Washington University használhatósági vizsgálatának eredményeit tárgyalja, amely azt elemezte, hogy vajon a használók ugyanolyan sikeresen boldogulnak-e a *WorldCat Local*-lel mint a könyvtár jelenlegi katalógusával, az Innovative Interfaces *WebPAC* nevű termékével.
A vizsgálatot végző csoport olyan tesztet dolgozott ki, amely a könyvtári katalógusok gyakran használt funkcióin alapul. A vizsgálat során 24 eltérő tapasztalattal rendelkező résztvevőt kértek fel, hogy teszteljenek 20 normál katalógus funkciót mind a WebPAC-ben, mind a WorldCat Local-ben. A WorldCat Local interfész egy tesztverzió volt, amely a Western Washington University, az Orbis Cascade Alliance konzorcium és a WorldCat-ben szereplő minden könyvtár állományát tükrözte.
Az eredmények azt mutatják, hogy bár voltak olyan feladatok, melyeket a használók sikeresebben oldottak meg a WorldCat Local segítségével, mint a WebPAC-kel, akadt példa ennek ellenkezőjére is. A WorldCat Local az új generációs interfészek egyik példája, melynek bevezetését számos felsőoktatási intézményben fontolgatják. A cikk az alkalmazás erősségeit és gyengeségeit tárgyalja.

(Autoref.)

Információkeresés

162/2011

AVDIC, Anders – EKLUND, Anders: Searching reference databases : what students experience and what teachers believe that students experience. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 4., p. 224-235.

Keresés tájékoztatási adatbázisokban: mit tapasztalnak az egyetemi hallgatók, és mit gondolnak tanáraik ezekről a tapasztalatokról

Adatbázis; Egyetemi hallgató; Felmérés; Gépi információkeresés; Használói szokások

Az internet a diákok számára lehetővé teszi, hogy töméntelen mennyiségű és minőségi információhoz jussanak egy-egy dolgozat megírásakor. Az

eddigi vizsgálatok azonban azt mutatják, hogy alig használják a tájékoztatási adatbázisokat, és a diákok dolgozatainak a minősége gyakran várakozáson aluli. A tanulmány célja kettős: (1) leírni azokat a problémákat, melyekkel a diákok szembesülnek, amikor az egyetem tájékoztatási adatbázisában információkat keresnek, és (2) összehasonlítani a keresés problémáit a diákok és tanáraik szemszögéből. A szerzők kutatásuk alapjául a UTAUT modellt (*Unified Theory of Acceptance and Use of Technology*) használták. Online felmérést végeztek, melyben az Örebroi Egyetem (Svédország) 150 diákja vett részt. Az eredményeket a medián-értékek összehasonlításával elemezték. Az eredmények azt mutatják, hogy a diákoknak leginkább az elvárt erőfeszítéssel (effort expectancy, azaz mennyire könnyű használni az adott rendszert) volt problémájuk. A két csoport közötti különbség az elvárt erőfeszítés és a diák keresésbeli türelme kategóriában a legszignifikánsabb. A tanárok pesszimistábbak a diákok információkeresési képességét illetően, mint maguk a diákok.

(Autoref.)

163/2011

KARHULA, Päivikki: Muuttuva tiedonhaun ympäristö
In: Signum. – (2009) 6., p. 3.

Az információkeresés új modellje kihívás a könyvtári szolgáltatások számára is

Gépi információkeresés; Használó; Számítógéphálózat

Az információkeresési szokások megváltozása egyre sürgetőbb gondot jelent a könyvtárügy szempontjából is.
A Google és az internetes közösségi hálók jelentették az első kihívást a felhasználók tömeges elérési lehetőségével. Ez természetesen hatással volt/van a könyvtárak hagyományos keresési módszereire, szolgáltatásaira, amelyeket a könyvtárak az eddigi gyakorlatnak megfelelően nyújtottak a könyvtárhasználók számára. Ez az új helyzet azonban nemcsak a felhasználói oldalt érinti, hanem a döntéshozókat is foglalkoztatja. A kérdés az, hogyan tud a könyvtár az információkeresésben fennmaradni a „világtérképen", ha az új nemzedék kiindulópontként az információszerzésben a Google-t, ill. a számos közösségi hálót használja.
Az információkeresés hagyományos modellje változóban van annak „intézményesülése" miatt is, mely az utóbbi években ment végbe az említett keresőcégeknél. A kifejlesztett új keresési technológiák és személyre szabott szolgáltatások célja, hogy mélyebbre hatoljanak a felhasználói tartalmakat, kapcsolatokat, esetleges várható szándékokat illetően. Jól látszik az információszerzésben mutatkozó új, közvetlen stílus is. A felhasználó profiljának, kapcsolatrendszerének nyomon követése automatikusan ugyan, de megtörténik, pl. a rendelkezésre álló háttér-információk alapján, a keresés „eseménytörténetéből", a navigálási szokásokból, a szolgáltatások és tevékenységek használatából, a felhasználó érdeklődési köréből, a közösségi hálókon való megjelenés pedig óriási lehetőség az adatgyűjtési szempontból.
Az információkeresés változásának másik nem kevésbé fontos oldala a keresési eredmények regisztrálása, analizálása, feldolgozása. Ezt jól szemlélteti, amikor egy kereséshez nem csupán belső linkek, hanem a témához kapcsolódó külső források is megjelennek. Egy kiadványhoz kapcsolódó keresés ötödik helyén például már megtalálható egy kapcsolódó link a kiadvánnyal kapcsolatos értékelésről is.
A tartalmakat természetesen lehet, sőt könnyebb kiértékelni tömegszerűen. A keresett tartalmakat így is a legkülönfélébb szempontok alapján fogják analizálni, csoportosítani. Megnézhetik, milyen gyakori a téma felvetése, milyen gyakran osztották meg egymással az információt a felhasználók stb. Mint többletszolgáltatás korábban is volt hasonló az intranet korában, de automatizáltan, tervezetten ezt a fajta speciális tevékenységet a nagy keresőszolgáltatók és az internetes közösségi hálók fejlesztették tovább.

Az is jellemző újdonság a közösségi oldalakon, hogy maguk a felhasználók is megpróbálják az információcserét a maguk szempontjai szerint befolyásolni. Általában az információkat értékelik, megjelölik a legjobbnak ítélt hírforrást, továbbá maguk is információkat gyűjtenek a közérthető és gyors tájékoztatás érdekében. A gyűjtött információkat megosztják más felhasználókkal, saját adatbázist is üzemeltethetnek.
Az információkeresés folyamatosan megújuló automatizációja, működési modelljének gyökeres megváltozása a könyvtári szakemberek elé is elkerülhetetlenül új követelményeket támaszt. Át kell gondolni a keresési módszerek új lehetőségeit a könyvtárak szempontjából. Egyre inkább az együttműködést és a már meglévő közös tapasztalatokat, tudást kell majd előtérbe helyezni a jövőben.

(Kránitz Lászlóné)

Olvasószolgálat, tájékoztató munka

164/2011

BOSANČIĆ, Boris: A blueprint for building online reference knowledge bases. – Bibliogr. **In:** Reference & user services quarterly. – 50. (2010) 2., p. 152-161.

Hogyan építsünk online tájékoztatási tudásbázisokat?

Adatbázis; Megőrzés; Online üzemmód; Referensz

Az eszéki Josip Juraj Strossmayer Egyetem információtudományi tanszékének munkatársa cikkében annak a folyamatnak a megértéséhez nyújt elméleti keretet, ahogy az online tájékoztatás tranzakcióiból generálják és tárolják az ismereteket. A tanulmány által használt terminológiát a tudományos szakirodalom még nem dolgozta ki kellően, így a cikk az „online reference knowledge base" (ORKB), az *online tájékoztatási tudásbázis (OTTB)* kifejezést használja az online tájékoztatás során keletkezett ismeretek tárolóhelyének a megnevezésére. Az OTTB-k jelenlegi szerepének újraértékelése mellett – az online tájékoztatásban érdekelt szakértők és gyakorlati szakemberek megkérdezése révén – megpróbálja a szerző felvázolni az online tájékoztatási tudásbázisok jövőbeli alakulásának alapelveit és vezérfonalát. (A tanulmány teljes szövege megtalálható a http://www.rusq.org/2010/12/29/a-blueprint-for-building-online-reference-knowledge-bases/#more-983 címen.)

(Autoref. alapján)

165/2011

PARK, Jung-ran – LI, Guisu – BURGER, Amy: Opening and closing rituals of the virtual reference service of the Internet Public Library. – Bibliogr. **In:** Journal of documentation. – 66. (2010) 6., p. 807-823.

Az Internet Public Library virtuális referensz szolgáltatásának udvariassági formulái

Elektronikus könyvtár; Felmérés; Kommunikáció -használókkal; Referensz; Számítógép-hálózat

A tanulmány a kezdő és záró kommunikációs formulákat vizsgálja az Internet Public Library (IPL) e-mailes referensz szolgáltatásában.
Mintegy 400, a használók kérdéseit és az IPL könyvtárosok válaszait tartalmazó referensz interjú átiratát elemezték. A nyitó és záró formulák vizsgálata feltárja, hogyan hoznak létre az IPL könyvtárosok és a használók társadalmi teret, azaz, hogyan kommunikálják interperszonális és érzelmi beállítottságukat az információ keresése ill. nyújtása közben.
Az adatok elemzése a verbális és strukturális udvariassági jellemzők megszokott mintáit mutatta az e-mailes társalgás nyitó és záró elemeiben. Az olyan nyelvi elemek, mint az üdvözlés és a köszönetnyilvánítás 100%-os gyakorisággal szerepeltek a vizsgált átiratokban. A záró formulák 95%-ában fordult elő köszönetnyilvánítás és további szolgáltatások felajánlása. Ezzel ellentétben a nyitó formulákban ritkán fordul elő személyes kapcsolatra utaló jel, például a használó keresztnéven való megszólítása (26%).

A személyesség hiánya a záró formulákra is jellemző: a könyvtárosok nevét tartalmazó elköszönés a levélzárásoknak csak nyolc százalékában szerepel.
A különböző udvariassági taktikák alkalmazása a nyitó és záró formulákban a könyvtárosok figyelmét és törődését jelzik a használó igényei, érdeklődési köre és kívánságai iránt. Az ilyen fajta kommunikációs kompetencia szűkíti a társadalmi távolságot, és közeli interperszonális teret hoz létre az interakcióhoz; mindez pedig javítja a referensz szolgáltatás általános minőségét. A kutatási eredmények arra is utalnak, hogy a keresztnevek gyakoribb használata csökkenti a társadalmi távolságot a könyvtáros és a használó között, ami nagyobb szolidaritást és közelséget teremt.
A tanulmány új megközelítésben tárgyalja a nyelvi udvariasság és különösen a megszólítási módok jelentőségét azzal a céllal, hogy olyan hatásos nyitó és záró formulák jöjjenek létre, amelyek hozzájárulnak a virtuális referensz szolgáltatások fejlődéséhez.

(Autoref.)

Lásd még 179

Könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás

166/2011

KAFKOVA, Pavlina – BORNOVA, Hana: Interlending policy and OCLC strategy in the National Library of the Czech Republic **In:** Interlending & document supply. – 38. (2010) 4., p. 223-225.

Könyvtárközi kölcsönzés és OCLC-vel való együttműködés a Cseh Nemzeti Könyvtárban

Dokumentumszolgáltatás; Együttműködés -nemzetközi; Központi katalógus -online; Nemzeti könyvtár

Az OCLC a Cseh Nemzeti Könyvtár könyvtárközi kölcsönzésének elválaszthatatlan és lényegi részévé vált. A 2001 júniusában hozott 257. törvény értelmében a könyvtárnak kell az alapvető dokumentumellátási szabványokat és ajánlásokat kidolgoznia. A 14 regionális könyvtár szakmai tanácsadást végez, tájékoztatást és képzést nyújt, kutatási-módszertani feladatokat lát el, és segítséget nyújt az új technológiák meghonosításában. A törvény értelmében minden dokumentumot ingyenesen kell a használók rendelkezésére bocsátani, de a másolatokért fizetni kell. A másolatokat többnyire nyomtatott formában használják, mivel az elektronikus másolatok küldése csak speciális szabályok mellett engedélyezett.(A DILIA nevű szerzői jogvédő iroda és a nemzeti könyvtár közötti megállapodás szerint szerzői jogdíjat kell fizetni a dokumentumellátó rendszer keretében küldött minden tranzakció után.) Ezenkívül a végfelhasználónak egy megállapodást kell aláírnia, és rendelkeznie kell egy használói azonosítóval is a dokumentumellátó rendszerben. Az egyes folyóiratcikkekért és a könyvekből kimásolt anyagért 25 oldalig nem kell fizetni, amennyiben a felhasználás személyes jellegű.
Az elektronikus dokumentumszolgáltatás legnagyobb központjai: az eDDO (ezt a nemzeti könyvtár fejlesztette ki), a VPK (az Országos Műszaki Könyvtár fejlesztése), valamint az e-PK (az Országos Pedagógiai Könyvtár rendszere). A DILIA jelenleg nem engedélyezi a külföldi felhasználóknak való elektronikus másolatküldést, de ez a hozzáállás remélhetőleg változni fog.
A cseh könyvtárak állományát a közös katalógus (UIG), valamint az EZB (Elektronische Zeitschriftenbibliothek) tárja fel. A kérések általában e-mailen futnak be, de minden egyéb forma is használható. A könyvtárak közötti szolgáltatások elszámolása előfizetési díjak, készpénzben vagy postai átutalás formájában történik. Mindegyik könyvtárnak lelőhelykódja van (3 betű és 3 számjegy), és ezt a cseh könyvtárak adatbázisa tartja nyilván.
A nemzetközi dokumentumkölcsönzés hat központ feladata: a nemzeti könyvtár, az Országos Műszaki Könyvtár, az Országos Orvostudomá-

nyi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, továbbá az általános gyűjtőkörű Morva Könyvtár és az Olomouci (Olmützi) Tudományos Könyvtár. Mindegyikük használja az IFLA voucher rendszerét, de más formában is elfogad befizetéseket. A nemzeti könyvtár ezenkívül részt vesz az OCLC IFM (*ILL Free Management*) programjában. A többi csehországi könyvtár (deviza- és a vámproblémák miatt) nem tud csatlakozni.
A nemzeti könyvtár lehetővé teszi a csehországi könyvtáraknak és egyéneknek is, hogy elektronikus úton nemzetközi kölcsönzési kérést nyújtsanak be, és csak a kielégített kérésekért kell fizetni. A kért dokumentumot a használók először a hazai adattárakban ellenőrzik, a kéréseknek pontos bibliográfiai adatokat kell tartalmazniuk. A kérés feldolgozásának maximális ideje 3 hónap, de a legtöbb fénymásolat néhány nap alatt, a kölcsönzött dokumentum pedig két héten belül megérkezik. Ez főleg a külföldi partnerek (SUBITO, BIBSYS, a British Library és az OCLC) gyors szolgáltatásának köszönhető. A nemzeti könyvtár jó nemzetközi kapcsolatainak hála a kérések 90%-át ki tudják elégíteni. A fizetés két legelterjedtebb formája: az IFLA-voucher és a használói számla.
A külföldi könyvtárak az említett hat központtól rendelhetnek dokumentumokat (ehhez felhasználhatják a közös katalógust és a könyvtári weboldalakat). A nemzeti könyvtár elektronikus katalógusa a karlsruhei KVK portálján, valamint az OCLC *WorldCat*-en keresztül is elérhető. Az UAP értelmében a nemzeti könyvtár felelős a cseh kiadványok elérhetőségéért, és mivel saját állománya a kötelespéldányokra épül, gyakran a más hazai könyvtárak állományában található dokumentumok kölcsönzésében játszik közvetítő szerepet.
Az 1990-es évek végétől a Cseh Nemzeti Könyvtár az OCLC WorldCat számára is szolgáltat rekordokat, 2000-től használja a *FirstSearch* rendszert (más csehországi tudományos könyvtárakkal közös konzorciumban), s nem sokkal később már – egyetlen csehországi könyvtárként – az ILL modult is megvásárolta. Azóta a kielégített könyvtárközi kérések száma emelkedett. Az OCLC IFM programban való részvétel révén csökkent az OCLC-megrendelések ára. 2005 óta a nemzeti könyvtár aktív dokumentumszolgáltatóvá vált, és a külföldi könyvtárakból történő kölcsönzési kérések száma csaknem megduplázódott.
A Cseh Nemzeti Könyvtár nem kölcsönözheti ki a saját kötelespéldányait (2 példánynak mindig benn kell maradnia). Ha nincs több példány, a kérést más hazai könyvtár dokumentumainak átkölcsönzése révén elégítik ki (ezekért a nemzeti könyvtár garanciát vállal).
Az OCLC láthatóan javította a cseh dokumentumellátó rendszer teljesítményét. Remélhetően más csehországi könyvtárak is csatlakoznak majd hozzá.

(Mándy Gábor)

Lásd még 144, 149

Tájékoztatási eszközök

167/2011

FABIAN, Claudia: Anreicherung, Ausbau und internationale Vernetzung : zur Fortführung des Verzeichnisses der im deutschen Sprachbereich erschienenen Drucke des 16. Jahrhunderts (VD 16). – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 6., p. 321-332.
Res. angol nyelven

A német nyelvterületen megjelent 16. századi nyomtatványok jegyzékének (VD 16) folytatásáról

Adatbázis; Digitalizálás; Gépi dokumentumleírás; Nemzeti bibliográfia; Régi és ritka könyvek; Retrospektív bibliográfia

A cikk a VD 16 elnevezésű retrospektív német nemzeti bibliográfiát hasonlítja össze hasonló európai vállalkozásokkal. Az adatbázis tartalmának és szerkesztési elveinek bemutatása után a

szerző újabb bibliográfiai rekordok feltöltésére és a VD 16-os tételszámok általános azonosítóként való használatára szólít fel. Kiemeli, mennyire meghatározó szerepet játszanak a VD 16-on alapuló digitalizálási programok. Bemutatja a Bajor Állami Könyvtárban a VD 16 alapján folyó digitalizálás katalogizálási aspektusait és ezek hatását a digitális másolatokról való tájékozódásban. A VD 16 révén megvalósul a német nyelvterületen a 16. században megjelent nyomtatványok koordinált digitalizálása.

(Autoref.)

Lásd még 164

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

168/2011

HARDING, Anne: Supporting children and young people with special educational needs **In:** Library + information update. – (2010) dec., p. 47-49.

Tanulási zavarokkal küszködő gyermekek és fiatalok a könyvtárban

Gyermek és ifjúsági olvasók; Hátrányos helyzetű olvasó; Kommunikáció -használókkal

A gyerekek és fiatalok mintegy 20 %-a szenved valamilyen tanulási zavarban. Rajtuk a brit törvények (*Disability Discrimination Act*, ill. *Equality Act*) szerint a könyvtárnak is segítenie kell. A brit népesség 10%-a diszlexiás, közülük 4% súlyosan. Különleges segítség nélkül a könyvtárak szolgáltatásait sem tudják megfelelően használni (többek között a Dewey-féle osztályozási rendszert sem.)

A digitális, a mobil és a segítségnyújtásra alkalmas egyéb technológiák alapvető jelentőségűek a számukra. A képernyőt sokan kényelmesebben tudják olvasni, mint a nyomtatott oldalt. Előnyös, ha az ilyen gyerekek meg tudják változtatni a háttérszíneket, s a szokásosnál nagyobb billentyűket tartalmazó konzolt is könnyebben tudják kezelni. Az e-könyvek, hangos könyvek vagy a nyomtatott könyvek közül a szellősebb tipográfiájúak az alkalmasak (nagyobb gyerekeknek szánt olvasmányok, a kisebb gyerekeknél megszokott kivitelben).

Az ilyen gyerekekkel való kommunikációnak mentesnek kell lennie a szakzsargontól, és ügyelni kell az egyértelműségre anélkül, hogy lekezelnénk őket. A több érzékszerv egyidejű használata (pl. egy bábelőadás során) segít a megértésben. Az egyéni sajátosságokat figyelembe kell venni (pl. az autista gyerekek egy rendezvénysorozaton mindig ugyanarra a helyre szeretnek ülni).

A könyvtári környezet is sokat számít: egy zsúfolt könyvtárban sokkal nehezebb eligazodni. Fontos a nyugodt, csendes légkör is (emlékezzünk erre a tanulást segítő csoportok, a házifeladat-megoldó klubok szervezésekor).

A legjobb, ha ezt a tevékenységet holisztikusan közelítjük meg, együttműködésben a tanulást segítő helyi szervezetekkel. A Leedsi Könyvtár és Információs Szolgálat 2009-ben elnyerte a *Libraries Change Lives* (a könyvtárak megváltoztatják az életünket) díjat az autista gyerekekkel rendelkező családok számára kidolgozott *Across the Board* projekttel. A szülőkkel és az autizmus-szakértőkkel folytatott szoros együttműködés eredményeként javult a szoftverellátás (pl. a Boardmaker nevű tábla- és feliratrendszer), ez javította a kommunikációt. Kentben a könyvtári szolgálat egy átfogó diszlexia-barát megközelítést fejlesztett ki, egy helyi diszlexia-csoporttal együttműködve. Az AbilityNet szoftver rajta van minden nyilvános és munkahelyi számítógépen, a diszlexiásoknak nem számítanak fel késedelmi díjat, és a hangos könyveket is ingyen kölcsönözhetik ki. Mindegyik kerületben diszlexia-barát gyűjteményeket, valamint speciális állománnyal házifeladat-megoldó klubokat hoztak létre.

A speciális tanulási problémákkal való foglalkozás a könyvtári személyzetben is félelmeket okozhat. A szülőktől és a gyerekekkel foglal-

kozó szakemberektől a gyerekek igényeit illetően minden szükséges tájékoztatást és támogatást megkapnak (ezt megmutatta az Across the Board projekt). Az iskolai könyvtárosok kapcsolatba léphetnek a speciális tanulási igényű gyerekekkel foglalkozó koordinátorral, aki segítséget adhat a megfelelő erőforrások, az egyes csoportok közötti differenciálás tekintetében. Az olyan szervezetek, mint a Mencap, a Brit Diszlexia-szövetség, a Dyslexic.com és az AbilityNet hasznos online tájékoztatással szolgálnak. A szakemberek képzése rendkívül fontos. A CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals) keretében a szerző is tart ilyen tanfolyamot.

A tanulási problémákkal küzdő gyerekek számára a könyvtár – minden nehézség ellenére – kedvenc tartózkodási hely, amely biztonságot nyújt.

(Mándy Gábor)

Lásd még 179

Tájékoztatás, tájékoztatási rendszerek

Könyvtártudományi tájékoztatás

169/2011

RUPPELT, Georg: Hundert Mal ediert : die Sonderbände der Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie feiern ein großes Jubiläum **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 6., p. 307-320.
Res. angol nyelven

A Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie c. folyóirat monográfia-sorozatáról

Időszaki kiadvány -könyvtári

A cikk áttekintést nyújt a *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* c. folyóirat „különszámaként” (amelyeket először *Sonderheft*eknek, majd 2005 óta *Sonderbände*knek neveztek) a Klostermann kiadónál (Frankfurt am Main) megjelent kötetekről. Az első ilyen kötetet 1963-ban adták ki, amely a középkori és későbbi kéziratok katalogizálásával foglalkozott. A 2010 nyarán megjelent 100. kötet egy gyűjtőkről és könyvtárakról rendezett hamburgi konferencia előadásait tartalmazta. A sorozatot aktuális, tömör információk közlésére szánták a német- és más országbeli könyvtári elmélet és gyakorlat kérdéseiről. Sok kötet kézi- vagy tankönyv jellegű. Egészében véve ezek a kiadványok jól tükrözik a könyvtárügy fejlődését a 20. század utolsó harmadában és a 21. század első évtizedében. Ez különösen érvényes az 1973 és 2008 között megjelent kötetekre, amelyek az éves német könyvtári konferenciák anyagát teszik közzé. 1993-tól 2004-ig Jüring Hering volt a sorozat szerkesztője, 2005 óta pedig a tanulmány írója, Georg Ruppelt.

(Autoref.)

Kutatás és termelés információellátása

Lásd 145, 190

Oktatás információellátása

Lásd 170

Vezetés, irányítás

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

170/2011

LOCKERBY, Robin – STILLWELL, Barbara: Retooling library services for online students in tough economic times. – Bibliogr. **In:** Journal of library administration. – 50. (2010) 7/8., p. 779-788.

A könyvtári szolgáltatások átszervezése az online hallgatók számára nehéz gazdasági helyzetben

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Hatékonyság; Munkaszervezés; Oktatás információellátása; Referensz; Távoktatás

Részben a gazdasági körülmények, részben a technikai fejlődés azt eredményezte, hogy egyre többen választják az online oktatási formákat. A *San Diegó-i National University*-ben tíz év alatt ezerről 14 500-ra nőtt az online hallgatók száma, és ma már az összlétszám 65%-át teszik ki. Ez a tendencia országszerte érezhető, és folytatódni fog. A Chronicle Research Services 2009-es prognózisa szerint 2020-ra a hallgatók 60%-a fog otthonról tanulni. Ez megváltoztatja a felsőoktatási intézmény struktúráját is: meg fog szűnni a korábbi, tanszékekhez rendelt könyvtári rendszer. Az online tájékoztatás, az online könyvek és folyóiratok gyors növekedése a szolgáltatást megkönnyíti, de az online programok sokkal többet jelentenek, mint az e-könyvek és teljes szövegű folyóiratcikk-adatbázisok gyűjtése. A megközelítés könnyebbsége, a weboldalak tervezése, a távtájékoztatás és távoktatás az online képzésben részt vevők támogatása szempontjából kritikus könyvtári szolgáltatásokká válnak.

A National University-t 1971-ben alapították. A főbb gyorsforgalmú utak közelében tanulási központokat (*Academic Learning Center*) hoztak létre, és ezek hamarosan az egész államban elterjedtek. Központi campus nem létezett, a központi könyvtár San Diegóban működött, de minden tanulási központban létesültek kisebb könyvtárak, „tanulószobák".

2000 vízválasztó volt az egyetemi könyvtár számára: új épületbe költözött, létrehozta az első e-könyv gyűjteményét, belevetették magukat az online teljes szövegű adatbázisok világába. A regionális könyvtárak anyagát San Diegóban összpontosították, és helyettük virtuális könyvtárak létesültek, amelyek használatához egy-egy szakképzett könyvtáros nyújtott segítséget. Ennek az új modellnek gazdaságilag is volt értelme: nemcsak a duplumokról mondhattak le, de nagyobb választékot nyújthattak, és naprakészen tarthatták az állományt.

2000-től 2009-ig lényegesen nőtt az egyetem által ajánlott online kurzusok és programok száma. 2006-ban a könyvtárosok, az oktatók és egy külső szakértői csoport áttekintették a helyzetet, és új stratégiát ajánlottak (*Fast Forward*), ez az elérhetőséget és a használat megkönnyítését szorgalmazta. A könyvtárvezetés elhatározta, hogy bezárja a regionális tanulási központokat, finomítja az oktatásban és tájékoztatásban részt vevő könyvtárosok szerepét, létrehoz egy multimédia-részleget az online oktatás támogatására, valamint megjavítja a könyvtár internetes jelenlétét.

A javasolt átszervezés során SWOT-elemzéssel mutatták ki az új struktúra erősségeit (egységes referensz megközelítés, több könyvtáros szűkebb feladatokkal, a szakismeretek és készségek továbbfejlesztésének lehetősége, az új részlegbe áthelyezett könyvtárosok megtartották ügyeleti beosztásukat és tájékoztatási tevékenységüket), gyengeségeit (a tájékoztató könyvtárosoktól elvették a könyvtárhasználati oktatást, mivel az átkerült az új multimédia részleghez), a lehetőségeit (ez nem változott: a növekvő online

hallgatói népesség), illetve veszélyeit (stagnálás, ill. visszaesés a kölcsönzésben, olvasói létszámban, a tájékoztatási és könyvtárhasználati adatokban).
Az újonnan létrehozott multimédia-részleg online könyvtárhasználati útmutatókat és egyéb oktatási anyagokat készít. A tájékoztató könyvtárosok többet foglalkozhatnak szakterületük állományfejlesztésével. Kísérleteztek egy azonnali üzenő rendszerrel is, de a minimális hallgatói részvétel miatt 3 hónap után leálltak vele. Az átszervezés óta kétszer is változott a tájékoztató szolgálat vezetése, a tanszéki összekötők újabb és újabb feladatokat kaptak az online hallgatók elérésében és az oktatókkal való együttműködésben. 2008-ban a könyvtár létrehozott egy külső kapcsolatokkal foglalkozó (outreach) könyvtárosi állást, hogy újraépítse a regionális központokkal való kapcsolatot.
Felmerült még, hogy több könyvtárosnak kellene lehetővé tenni, hogy hallgatóként is megismerkedhessen az egyes kurzusokkal (*embedded librarian*, beépített könyvtáros); az eCollege keretében olyan, a könyvtár által irányított eszmecserét kellene létrehozni, amelyhez az online hallgatók linkekkel kapcsolódhatnának, ahelyett, hogy a könyvtáros ülne be az egyes kurzusokra; az állományszervezési feladatokat át lehetne adni a feldolgozó részlegnek; hosszabb online referensz elérhetőséget lehetne biztosítani (és esetleg az egész tájékoztatást kiszervezni); a képzett referensz könyvtárosokat segédkönyvtárosokkal lehetne helyettesíteni.

(Mándy Gábor)

Lásd még 141

Pénzügyi és gazdasági kérdések

Lásd 173

Személyzet

171/2011

BERNIER, Anthony: Young adult volunteering in public libraries : managerial implications. – Bibliogr. **In:** Library leadership & management. – 23. (2009) 3., p. 133-139.

Fiatal önkéntesek a közkönyvtárakban. A könyvtárvezetők teendői

Felmérés; Könyvtáros -társadalmi munkás; Közművelődési könyvtár; Vezetés

A fiatal önkéntesek száma egyre nő, mind az intézményekben általában, mind a könyvtárakban. Érdemes megvizsgálni, hogy mit tapasztalnak maguk a fiatalok, milyen feladatokat vállalnak ezzel összefüggésben a könyvtárosok, milyen teendők hárulnak a vezetőkre az önkéntesek munkavégzésével kapcsolatban. A cikk a kaliforniai Oakland közkönyvtári hálózata fiókkönyvtáraiban szerzett tapasztalatokat elemzi olyan tényezők alapján, amelyeket a fiatalok értékelése során szemügyre szoktak venni (a részvétel intenzitása, időtartama és az ellátott feladatok köre).
A könyvtárakban sokféle munkát tudnak önkéntesekre bízni, szinte ideális színterek ahhoz, hogy értelmes tennivalókat kínáljanak. Könyvtár a legtöbb településen van, és viszonylag biztonságosak a munkafeltételek. A könyvtárosok szívesen vállalnak mentori munkát vagy felügyelik az önkéntes fiatalok tevékenységét.
A fiatal önkéntesek sok olyan funkciót el tudnak látni, amellyel a fizetett munkatársak szakmai teendőit segítik. Az az önkéntes, aki jó tapasztalatokat szerez, akár választhat a későbbiekben valamilyen, a közszolgálattal kapcsolatos szakmát is, például a könyvtárosit. Amikor a fiatalok önkéntesként színvonalas munkalehetőséghez jutnak, az egyben a közösség számára a könyvtár értékeit is demonstrálja. „Az önkéntesség nemcsak a jellemet építi …, hanem felkeltheti a fiatalok érdeklődését is, és akár egy életcélt is adhat számukra” – írta nemrég egy szerző.
Ízelítő az oaklandi tapasztalatokból: a fiatal önkéntesek segítségével teljesen fellendült a

fiatalok nyári olvasási vetélkedője, másutt a tizenéves önkéntesek bevonásának köszönhetően jelentősen javultak a gyerekek nyári olvasási programjainak statisztikai adatai.
Az önkéntesek munkájának irányítása, legyenek akármilyen korúak, nagyon időigényes. Általában olyan feladatokat bíznak rájuk, amelyekre az állandó munkatársak egyébként nem tudnak elegendő időt fordítani. De amikor egy-egy könyvtár tervszerűen alkalmazza az önkénteseket, akkor a szélesebb közösség számára hasznosítható tapasztalatokat is nyer az önkéntesek alkalmazásáról.

(Hegyközi Ilona)

172/2011

REEVES, Robert K. – HAHN, Trudi Bellardo: Job advertisements for recent graduates : advising, curriculum, and job-seeking implications. – Bibliogr. **In:** Journal of education for library and information science. – 51. (2010) 2., p. 103-119.

Friss diplomás könyvtárosoknak szóló álláshirdetések elemzése

Felmérés; Munkabér, alkalmazás; Pályakezdő könyvtáros

Az elmúlt harminc évben rengeteg álláshirdetést elemző tanulmány született, ennek ellenére állandóan újabbakra van szükség a könyvtár- és információtudományi szakma munkaerő-piaci helyzetének feltárására. A 2009 tavaszán a Marylandi Egyetemen készült tanulmány hagyományos tartalomelemzési módszert alkalmazva, több mint 1000 új végzősnek szóló álláshirdetést vizsgálva azt állapította meg, hogy a legtöbb álláshely felsőoktatási könyvtárakban és levéltárakban van, az átlagfizetés az elmúlt évben nőtt, a kormányzati intézményekben a legmagasabb fizetés, az olyan személyes tulajdonságok, mint a kommunikációs készség, szolgáltatás-orientáltság, együttműködési képesség, csoportmunkára való alkalmasság a nagyon elvárt követelmények közé tartozik, és sok kezdő állás némi munkatapasztalatot is igényel. Nagyon kevés hirdetésben kérnek második (mester szintű) diplomát. A tanulmány hasznos lehet az oktatók számára tanácsadáshoz és a tanmenet tervezéséhez, valamint a munkaerő-piacra újonnan kikerülő végzősök számára is.

(Autoref.)

Marketing, közönségkapcsolatok

173/2011

DE PASQUALE, Andrea: Esperienze di fund raising alla Biblioteca Palatina di Parma. – Bibliogr. 10 tétel **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 239-247.
Res. angol nyelven

Támogatás-szerzési tapasztalatok a pármai Palatina Könyvtárban

Általános tudományos könyvtár; Múzeum; Public relations; Támogatás -pénzügyi -társadalmi

A pármai Palatina Könyvtár és a Bodoni Múzeum néhány éve – egy alkalomra szóló ötlet nyomán – komoly stratégiai aktivitásba kezdett anyagi támogatások megszerzése érdekében. 2009-ben megalakult a könyvtár és a múzeum barátainak egyesülete (*Associazione Amici della Biblioteca Palatina e del Museo Bodoniano*), mint nonprofit kulturális egyesület, azzal a céllal, hogy az intézményekben őrzött kulturális örökséget minél nagyobb körben népszerűsítse és megismertesse. Ennek érdekében az egyesület hozzájárulásokat szerez a gyűjtemények eseti vásárlásokkal való bővítéséhez; kezeli a gyűjteményekkel kapcsolatos kiadványokra, a restaurálásra, állománygyarapításra összegyűjtött pénzeszközöket; konferenciákat, előadásokat, tárlatvezetéseket szervez.
A könyvtár épületének adottságait, elegáns termeit kihasználva a legkülönfélébb alkalmi rendezvényeket tudja fogadni (konferenciától sajtótájékoztatón át díszvacsoráig), ami nemcsak bevétellel jár, hanem lehetővé teszi az intézmény

kincseinek népszerűsítését is. A könyvtár és a múzeum a baráti egyesülettel együttműködve természetesen számos saját promóciós eseményt is szervez. Külön említést érdemel, hogy a könyvtár a világ egyik legnagyobb hebraika gyűjteményével rendelkezik, így 2009-ben széder, 2010-ben purim napot tartottak, ahol bemutatták az ünnephez kapcsolódó legértékesebb kéziratokat, és rabbik olvastak a haggadából, illetve mondták el Eszter történetét. Az egyesület kirándulásokat is szervez, amelyek szintén kapcsolatban állnak a könyvtári-múzeumi gyűjteménnyel. Mivel a pármai az egyetlen olyan olasz állami könyvtár, amely zenei részleggel rendelkezik (a pármai konzervatórium könyvtáraként is működik), és olyan kincseket őriz, mint pl. Scarlatti eredeti partitúrái, természetesen nem ritkák a hangversenyek sem.

A *fund-raising* másik módja, amikor egy kiemelt cél érdekében folyik a pénzügyi alapok gyűjtése. Ez az alkalom a könyvtár közönség előtti megnyitásának 240. évfordulója alkalmából tervezett nagyszabású kiállítás volt, melynek teljes pénzügyi lebonyolítását (az adományok begyűjtésétől a kifizetésekig) az egyesület végezte. Bevételi forrás még a pármai egyetemi kiadóval közösen elindított kiadványsorozat, amely a könyvtár legértékesebb darabjait mutatja be. A múzeum nyomdászattörténeti relikviáinak, illetve a könyvtár kéziratos könyveinek restaurálásához a *Fogadj örökbe egy betűt!* és a *Mentsünk meg egy könyvet!* elnevezésű kampányokon keresztül szereznek támogatást.

(Mohor Jenő)

174/2011

DEW, Helen: Keeping libraries in the news **In:** Library + information update. – (2010) oct., p. 56-57.

Könyvtárak a médiában

Marketing; Public relations

A Gloucestershire megyei önkormányzat ügyfélszolgálatának könyvtári és informatikai referense azokat a módokat ismerteti, amelyekkel a romló költségvetési helyzetben is fenn lehet tartani a könyvtárak iránti média-érdeklődést. Ebben az önkormányzat média és PR-csapata játssza a főszerepet. 24 órás információs szolgálatot üzemeltetnek, hogy azonnal válaszolni tudjanak a megkeresésekre. Az önkormányzaton belül igazgatóságok vannak, és mindegyikben dolgozik egy-egy kommunikációs igazgató, ezek munkáját a szerző koordinálja. Országosan elismert PR-stratégiájuk kulcsa a médiafelelős, a kommunikációs igazgató és az ügyfélszolgálati fejlesztési vezető szoros munkakapcsolata. Rendszeresen megbeszélik, milyen potenciális híreket juttathatnak el a médiához.

A PR-csapat a megye 39 könyvtárában dolgozókat is odafigyelésre ösztönzi, hiszen gyakran alsó szinten jönnek létre a hírértékű sztorik.

A potenciális pozitív hírek forrásai a saját rendezvények (különösen iskolai szünetek idején). A hitelválság idején kidolgoztak egy „10 dolog, amivel a könyvtár megtakaríthatja az Ön pénzét" médiacsomagot, és ennek révén érdeklődést tudtak kelteni a könyvtárak iránt a recessziós témájú cikkek között. Legújabban egy helyi energiaügynökséggel működtek együtt (energiamonitorokat kölcsönözve), ez is jól beleillett a környezettudatosság és spórolás témájába, és jó sajtója volt.

A statisztikákat szeretik az újságírók – ilyen a növekvő látogatottság vagy a nyári olvasási versenyre jelentkező gyerekek száma. Ebben az évben felfedezték, hogy két fiútestvér már a verseny meghirdetése után három nappal beadta a válaszokat, erről sajtóközleményt adtak ki, amit gyorsan felkaptak a helyi újságok, és fényképpel illusztrált tudósítást jelentettek meg.

Ha nincsenek nagy események, a szokatlan sztorik a hatásosak. Ilyen volt, amikor a referensznaplókat böngészve olyan megválaszolt kérdésekre bukkantak, mint pl. a 2. világháború költségei a mostani bankmentő csomag költségeivel összevetve. Az ilyen közlemények alapján a sajtóban egy kvíz is megjelent.

A megyei levéltárral jó kapcsolatokat ápolnak, közös akcióik is vannak, pl. a családtörténeti tájékoztató pult vagy a lakóházak történetével kapcsolatos rendezvények. A helyi újságok nosz-

talgia rovata is számos lehetőséget nyújt (pl. egy egész illusztrált oldalt szenteltek a megyei könyvtár megnyitásának és az azóta bekövetkezett fejleményeknek).
A helyi újságírókkal állandó kapcsolatot kell tartani, hogy szívesen jöjjenek el hozzánk, amikor szűkében vannak az anyagnak. A könyvtár érdeke, hogy minél több „kis hírt" szolgáltasson, amelyek alkalmasak a vegyes tartalmú oldalak megtöltésére. A híreknek a lehető legteljesebbnek kell lenniük, hogy az újságírónak minél kevesebbet kelljen utánajárnia, és a helyi sztorit tágabb, országos perspektívába kell helyezni). A könyvtárosok számára egy adatlap készült, hogy minden sajtóközleménnyel kapcsolatban válaszoljanak a legfontosabb kérdésekre (Mi? Ki? Hol? Miért? Hogyan?), és azt is nevezzék meg, hogy kitől lehet az eseménnyel kapcsolatban további információt kérni. Fontosak a fotók is, különösen, ha híresség is részt vesznek az eseményen. A helyi médiatudósítások után gyakran a rendezvényről készített saját fényképeiket is eljuttatják a sajtónak, külön beszámolva az azóta történtekről.
A rossz híreknek is meg lehet találni a jó oldalát. Amikor egy részleget 12 hétre be kellett zárni (tetőcsere miatt), kiemelték, hogy közben sor kerülhet az épület belsejének megújítására. Akkor is meg kell szólalni, ha a hír kifejezetten rossz (pl. leépítés vagy a szolgáltatás szűkítése esetén), hogy megmagyarázhassuk az okokat, és mert ha a saját szempontunkból kommentálhatjuk az esetet, az elveheti az élét az élesebb kritikának.
Nem minden sajtóközlemény jelenik meg. Néha jobb egy „füles", ami után elindulhat egy riporter, mintha egy teljesen megírt cikket szolgáltatnánk. A sajtóvisszhangot rendszeresen ellenőrizni kell. A lényeg: a kitartás és a lelkesedés.

(Mándy Gábor)

175/2011

SADOWSKA, Jadwiga: Na marginesie zarządzania – promocja biblioteki. – Bibliogr. **In:** Bibliotekarz. – (2010) 10., p. 19-22.

Széljegyzet a vezetésről - könyvtári promóció

Kiadói tevékenység -könyvtárban; Könyvtárpropaganda; Marketing; Public relations; Vezetés

A szervezeti kultúrával és menedzsmenttel foglalkozók gyakran hangsúlyozzák, hogy a könyvtáraknak mindent el kell követniük, hogy jelen legyenek a köztudatban, valamint gondoskodniuk kell arról, hogy tartós pozitív kép alakuljon ki róluk az emberekben. Mindehhez megfelelő promóciós és marketingtevékenységre van szükség. A könyvtárakat nem a társadalom által gyakorolt kegy, valamiféle filantrópia tartja fenn, hanem a társadalom, azaz az állami és önkormányzati struktúrák által meghatározott hosszú távú, stratégiai célokból eredő, jól felfogott közös érdek, avagy kötelesség. A könyvtár jövőjének záloga az intézmény elismertsége a helyi környezet által. A könyvtárnak maga köré kell gyűjtenie mindazokat, akik érdeklődnek a társadalmi kérdések, a kultúra és az oktatás ügye iránt.
A promóciós tevékenységnek tehát egy olyan támogatói kört kell létrehoznia, amelynek alapvető meggyőződése, hogy a könyvtár lényegi fontossággal bír a kultúra és az oktatás szempontjából. A megszólítani szándékozottak köre alapján a promóció minimum három különböző területen valósulhat meg. Az első a könyvtár belső köre, amikor is a promóciós tevékenység a könyvtár, illetve a könyvtár anyaintézménye (pl. felsőoktatási intézmény, iskola) munkavállalóira irányul. A második a könyvtári környezet, amely általános értelemben a társintézmények teljes körét jelenti, szűkebb értelemben pedig az azonos típusú intézményeket. A harmadik terület a társadalmi környezet, elsősorban országos, de bizonyos fokig nemzetközi viszonylatban.
A könyvtárak elsősorban kulturális intézményként, a könyvhöz vagy az olvasáshoz közvetlen vagy közvetett módon kapcsolódó rendezvények (író-olvasó találkozók, kiállítások stb.) szervezésével propagálják magukat, és csupán nagyon kicsiny mértékben könyvtárként, gyűjteményükön és szolgáltatásaikon keresztül, utóbbiak mi-

nél szélesebb körű megismertetésére fektetve a hangsúlyt.
A *befelé* irányuló, a könyvtári dolgozókat célzó promóció legfőbb eszköze a verbális kommunikáció, a munkatársak szóbeli tájékoztatása a könyvtár stratégiai és éppen megvalósítás alatt álló, rövid távú terveiről. A tájékoztatás persze folyhat nyomtatott vagy elektronikus hírlevelek formájában. A szerző ide sorolja még a nyugdíjas kollégákkal való találkozókat, a dolgozók gyermekei számára szervezett Mikulás-ünnepségeket. A belső promóció célja, hogy a munkatársakat büszkeséggel töltse el a könyvtárban végzett munka, s így a külső környezet felé irányuló promóció legmegbízhatóbb letéteményesévé váljanak.
A *külső környezetet* célzó marketingtevékenység a szerző szerint nagyobb jelentőséggel bír, ugyanakkor ehhez képest kissé elhanyagolt terület. Legfőbb eszközei egyike a könyvtár tudományos tevékenységéhez kapcsolódó, az ott folyó minőségi szakmai munkát dokumentáló és a külső környezet számára hírül adó kiadói tevékenység. Ebben is, akár a nívós kiállítások, jeles személyiségeket vendégül látó rendezvények szervezésében a nagyobb könyvtárak előnyösebb helyzetben vannak. Lengyelországban a kifelé irányuló promócióban a nemzeti könyvtár járhat élen: a nemzeti bibliográfia építésében, a könyvtári automatizálásban vitt országos jelentőségű szerepe vitathatatlan. A szerző példák sorával mutatja be, hogy a gazdag gyűjteményű, nagyobb könyvtárak milyen módokon hívják fel magukra a közfigyelmet. Hosszan ecseteli a különböző jubileumi kiadványok fontos szerepét a promóció terén. Példáinak többségében a nemzeti könyvtár szerepel. A promóció formái között említi meg a cikk a médiában való szereplést, avagy a könyvtárban árusítható reklámtárgyakat (a könyvtár emblémájával ellátott tollakat, reklámszatyrokat, stb.).
Minden arra utal, hogy Lengyelországban a könyvtári promóciós tevékenység nem tudatosan, tervezett módon, hanem esetlegesen, a körülmények összjátékaként, olykor személyes érdekek által vezérelt egyéni kezdeményezések alapján valósul meg, jóllehet a hatékony promóció nagyban járulna hozzá a könyvtári lobbi elengedhetetlen társadalmi alapjainak megteremtéséhez.

(Dancs Szabolcs)

176/2011

STROTHMANN, Molly – ANTELL, Karen: The live-in librarian : developing library outreach to university residence halls. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Reference & user services quarterly. – 50. (2010) 1., p. 48-58.

A bentlakásos könyvtáros. Hogyan érheti el a könyvtár az egyetemi kollégiumok diákjait?

Egyetemi hallgató; Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtárpropaganda; Public relations

A távoli források elterjedése miatt – ami lehetővé teszi, hogy a diákok akár be se menjenek a könyvtárba – több felsőoktatási könyvtár válaszul kilépett falai közül, és kiterjesztette szolgáltatásait az egyetem más területeire is, például a diákotthonokban.
A *University of Oklahoma Libraries* munkatársa, Karen Antell – a cikk egyik szerzője – három évet töltött családostul (férjével és két gyermekével) az egyik diákotthonban „bentlakásos könyvtárosként", s több könyvtári és oktatási programot szervezett az ott lakó diákok számára. Ottani tapasztalatait osztja meg írásában olvasóival. (Munkatársa a kérdés szakirodalmi feldolgozásával járult a cikk megírásához.)
A kollégiumokban végzett tevékenység szervesen illeszkedik az egyetem törekvéseibe, annak *Faculty-in-Residence* (FIR) programjába (magyarul: *Bentlakásos tanárok* program), amely támogatja a kollégiumok családias és közösségi jellegét, valamint a nemzedékek közti barátságot. (Hat kollégiumra jut egy-egy bentlakó tanár, akiknek az is a feladata, hogy szellemi pezsgést vigyenek a kollégiumokba, és javítsák a tanár-diák viszonyt.)

A hosszú tanulmány kitér mind a konkrét tapasztalatokra, a sikeres és kudarcos programokra (vitaestek, előadások, szakirodalomban való eligazodás segítése stb.), mind az ezekből levonható általános igazságokra, amiket célszerű megszívlelniük a hasonló feladattal küzdő kollégáknak:

– a kollégium a könyvtáron kívüli szolgáltatások ideális és elhanyagolt terepe, de sokan csak most fedezik fel a jelentőségét;
– ahogy a diákok félve lépik át az egyetemi könyvtár küszöbét, a könyvtárosok is úgy érezhetik, hogy a diákok „belső szentélyét" zavarják meg a kollégiumba lépve;
– hiba lenne lebecsülni a kollégiumokban végzett könyvtári munka szerepét: rendelkezésre állnak megfelelő közösségi terek, technikai feltételek (WiFi), a kollégiumban dolgozó munkatársak és diákvezetők, akik segítségére a könyvtáros mindig számíthat;
– jó néhány próbálkozásra van szükség, mire fény derül az ideális helyiségre és napszakra, a megfelelő témára vagy szolgáltatásra, és az ezt propagáló hírverésről sem szabad megfeledkezni – vagyis sok mindent helyben kell elsajátítani, azoktól, akik ott élnek. (A diákoknak a rendezvényeken való részvételét alaposan megnövelik a könyvtáros háta mögött felhalmozott ingyen ennivalók és/vagy üdítők.)

(Az érdeklődők a cikk szövegét elérhetik a http://www.rusq.org/2010/10/03/the-live-in-librarian-developing-library-outreach-to-university-residence-halls/ címen.)

(Murányi Lajos)

177/2011

WÜHR, Brigitta: Information hat viele Gesichter : Bundesweite Aktionswoche »Treffpunkt Bibliothek« startet in die dritte Runde **In:** BuB. – 62. (2010) 10., p. 696-701.

Res. angol és francia nyelven

Harmadszor indul a „Találkozzunk a könyvtárban" elnevezésű kampány Németországban

Könyvtárpropaganda; Olvasásra nevelés; Public relations

„Találkozzunk a könyvtárban" címmel immár harmadszor rendezik meg Németország legnagyobb könyvtár-népszerűsítő kampányát 2010. október 24. és 31. között. A rendezvénysorozat koordinátora ismét a Német Könyvtáros Egyesület (DBV), támogatója pedig az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a fő téma ebben az évben a média- és információs kompetenciák.

A központilag szervezett rendezvények és a részt vevő könyvtárak saját programjai a könyvtári szolgáltatások teljes körét bemutatják a hét folyamán. Prominens személyek – mint Németország egyik legismertebb irodalmi és zenei kritikusa, Marcel Reich-Ranicki és a népszerű gyermek- és felnőtt regények szerzője, Rafik Schami – számos médiatársaság, szponzorok és széles körű publicitás segítenek abban, hogy a közfigyelem a könyvtárakra irányuljon.

2009-ben több mint félmillió látogató vett részt a 4000 rendezvény összesen 10 ezer órás programjában. A részt vevő intézmények között kis városok könyvtáraitól kezdve nagyvárosi könyvtárak, regionális és állami, valamint egyetemi könyvtárak és egyházi szervezetek szerepeltek.

A cikk áttekinti az elmúlt években elért eredményeket, a tervezés jelenlegi szakaszát, és javaslatot tesz arra vonatkozóan, hogyan lehetne még sikeresebbé tenni a könyvtári hetet ebben az évben: a lehető legtöbb könyvtár bevonásával az egész országban.

(Autoref.)

Lásd még 132, 183, 185

Felhasználók és használat

Általános kérdések

178/2011

DECKER, Emy Nelson: Baby Boomers and the United States public library system. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 4., p. 605-616.

A „baby boomer"-nemzedék és az Egyesült Államok közkönyvtári rendszere

Használói szokások; Idős olvasó; Igény; Információtechnológia; Közművelődési könyvtár

A *baby boomer*nek nevezett közel 76 milliós népességcsoport – az 1946 és 1964 között született amerikaiakat illetik ezzel a becenévvel – első csoportja már elérte a nyugdíjas kort. A csoport tagjai igen eltérő érdeklődéssel, tapasztalatokkal, végzettséggel, fizikai állapottal rendelkeznek, de elmondható, hogy ez a nemzedék jelentős változások létrehozója (a politikában és társadalomban is). Várható, hogy a nemzedék tagjai – sok szabadidő birtokában – megjelennek a közkönyvtárakban, és aktív olvasók lesznek.

A tanulmány azt vizsgálja, milyen igényekre számíthatnak a közkönyvtárak a baby boomerek részéről, majd három csoportba osztja ezeket, úgymint társadalmi, program- és műszaki igényekre, és részletesen elemzi őket, sok-sok példával és szakirodalmi hivatkozással alátámasztva mondanivalóját.

A társadalmi igények kategóriában a belső tér körültekintő kialakítását emeli ki a szerző: áttekinthető, kerekes székkel is bejárható tágas terek, esetleg külön állománycsoport kialakítása (a gyermekrészlegek mintájára), esetleg kávézó létesítése, ahol az idősebbek „társasági életet élhetnek". (Fontos, hogy a könyvtár a város központjában legyen, amit könnyű megközelíteni.)

A programok iránti igényeket kérdőíves vizsgálatokkal érdemes feltárni, de itt is figyelni kell a korosztály sajátosságaira: írott kérdőíveket célszerű alkalmazni (elektronikus helyett), esetleg könyvtárosok segítségével. A költségvetés tervezésénél ügyelni kell arra, hogy a gyarapítási keret elosztásánál ez a korosztály ne szenvedjen hátrányt (a gyermekek sem!). Olvasmányaikban és információs igényeikben fontos szerepet játszik az egészség, ezért az ilyen rendezvények állandó látogatói lehetnek. Számítani lehet arra is, hogy szívesen vállalnak önkéntes munkát, pl. gyermekfoglalkozásokon. Gondolni kell azokra is, akik már nehezen közlekednek egyedül, és mobil szolgáltatásokra (akár házhoz szállításra) szorulnak. (Érdemes a könyvtár honlapján külön menüpontot létesíteni számukra, ahol az őket érdeklő események, újdonságok stb. szerepelnek.)

Felmerülnek technikai jellegű igények, bár ez a nemzedék ért a legjobban az idősek közül a számítógépekhez. Persze nem mindenki: ezért fontos az idős használók oktatása, az esetleges előítéletek feloldása, hogy ismerőseikkel, rokonaikkal tartani tudják a kapcsolatot. Fontos szerepe van a képernyőkön olvasható betűnagyságnak: a változtatható betűméret segít, hogy ne veszítsék el a kedvüket. Nehézséget okozhat a klaviatúra kisméretű billentyűzete is (érdemes hanggal is működőt beszerezni), az egérhasználatot pedig foglalkozásokon gyakorolni. Szó esett már az egészséggel kapcsolatos információk fontosságáról; legalább ilyen lényeges, hogy tudatosítsuk, érdemes a könyvtárosokhoz fordulni, akik képesek a releváns (és megbízható) információk megtalálására.

A cikk végén a fontos teendőket az alábbi csoportosításban foglalja össze a szerző: (1) hogyan alakítsuk ki a *berendezések*et és a tereket a könyvtárban, (2) mire figyeljünk a *szolgáltatások* kialakításában, (3) milyen *technikai megoldások*kal segíthetjük az idősebbeket, és (4) a *könyvtárosok*nak melyek a legfontosabb teendői.

(Murányi Lajos)

179/2011

FERRELL, Shelley: Who says there's a problem? : a new way to approach the issue of "problem patrons". – Bibliogr. **In:** Reference & user services quarterly. – 50. (2010) 2., p. 59-71.

A „problémás olvasók" újfajta megközelítése

Kommunikáció -használókkal; Könyvtártudományi szakirodalom; Szakirodalom -egészségügyi

A cikk a könyvtár- és információtudományi irodalomban (a továbbiakban: könyvtári szakirodalom) előforduló „problémás olvasó" fogalmát hasonlítja össze a gondozással foglalkozó irodalommal annak érdekében, hogy a fogalom új értelmezést nyerjen. A könyvtári szakirodalom vagy az olvasót, vagy az olvasó magatartását tartja a probléma fő okának. A gondozással foglalkozó irodalom interakcionista elméleteket használ az úgynevezett probléma tágabb környezetben való elhelyezésére, ami többek között ápolást, a magatartás kórházzal kapcsolatos normáit, a betegápolási környezetet, a gondozás filozófiáját és a páciens saját élettapasztalatát foglalja magában. A tanulmány olyan elméleteket vizsgál többek között, mint a stigma, a deviancia és a minősítés, mivel a gondozással foglalkozó szakirodalom ezeket használja a minősítés (beskatulyázás) folyamatának és hatásának vizsgálatára.
A szerző úgy véli, a gondozási irodalomban talált, a minősítésről szóló munka új alapra helyezi a könyvtári szakirodalom „problémás olvasó" fogalmát. A javasolt új megközelítésben a problémás viselkedés három szintjét határozza meg: közösségi, könyvtári és egyéni. E szemlélet alkalmazása segíthet a megoldások megtalálásában, mivel a „problémára" azon a szinten lehet reagálni, ahol a magatartás deviánsnak minősül. Ez a megközelítés jól alkalmazható a könyvtári szakirodalomban a problémák megoldására ajánlott módszerek esetében.

(Autoref.)

Lásd még 161

Használat- és igényvizsgálat

180/2011

COCCIOLO, Anthony: Alleviating physical space constraints using virtual space? : a study from an urban academic library. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 4., p. 523-535.

Tágíthatók-e a fizikai tér korlátai a virtuális tér használatával? Felmérés egy nagyvárosi egyetem könyvtárában

Egyetemi könyvtár; Felmérés; Használói szokások; Igény; Információtechnológia; Könyvtárépület -egyetemi, főiskolai

A cikk azt vizsgálja, hogy a virtuális tér segítségével csökkenthetők-e a csoportos tanulás fizikai akadályai egy egyetemi könyvtárban. Vajon a használók igénybe veszik-e a könyvtár által szolgáltatott virtuális teret, amikor leszűkül a fizikai tér? A projekt bemutatja a fizikai és a virtuális környezetet, majd kvantitatív módszerrel méri ezek használatát több évig tartó periódusban (2005-2009). Az eredmények azt tükrözik, hogy míg a csoportos tanulásra alkalmas fizikai tér iránt igen nagy az igény, addig a virtuális tér esetében ez nem jellemző. A fizikai tér szűkössége nem ösztönözte a használókat a könyvtár által szolgáltatott virtuális tér használatára, hanem inkább arra, hogy alkalmazkodjanak az adott fizikai térhez. A cikk rámutat a könyvtár mint közösségi tér értékére és azokra a funkciókra, amelyekben a virtuális tér nem könnyen veszi át a fizikai tér szerepét.

(Autoref.)

181/2011

CONSONNI, Chiara: Non users' evaluation of digital libraries : a survey at the Università degli studi di Milano. – Bibliogr. **In:** IFLA journal. – 36. (2010) 4., p. 325-331.
Res. francia, német, spanyol és orosz nyelven

A nem használók véleménye egy milánói egyetem digitális könyvtáráról

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Felmérés; Szolgáltatások használata

A nem használók véleményét eddig nem vizsgálták, pedig ez is szükséges egy digitális könyvtár megfelelő fejlesztéséhez. A szerző a „lemorzsolódó" nem használóknak (akik korábban használták már a digitális könyvtári forrásokat, de egy ideje nem jelentkeztek be a rendszerbe) küldött kérdőívet, tudakolva – a személyi és szakmai jellemzőn kívül – a nem használat okát.
Az Università degli studi di Milano az egyik legnagyobb olaszországi egyetem, több mint 60 ezres hallgatói létszámmal, a digitális könyvtárban több mint 9000 elektronikus folyóirat, valamint negyven e-könyv (enciklopédiák, szótárak, referenszművek stb.) és több mint kétszáz bibliográfiai adatbázis található. A forrásokhoz való hozzáférést csak részben ellenőrzik: a campuson bárki használhatja az intézeti számítógépeket, de az egyetemen kívüli használóknak be kell jelentkezniük és jelszóra van szükségük. Mivel a külső használat nyomon követhető, a vizsgálat csak erre irányult.
2009 januárjától decemberig rögzítették a kívülről bejelentkezők digitális forgalmát. (Mivel az egyetem adatvédelmi szabályai nem teszik lehetővé, hogy külső intézmények ilyen adatokat gyűjtsenek, azt az egyetem könyvtártudományi tanszéke vállalta magára. Ezek alapján 359 e-mail címet használtak fel (ebből 234 személy egyszer, 125-en kétszer jelentkeztek be a rendszerbe).
A kérdőív online volt letölthető április 27-től június 7-ig, és a SurveyMonkey szoftverre épült (ez a legjobb ingyenes webszoftver a felmérések céljára).
A rövid és használóbarát kérdőív tíz kérdést tartalmazott (ezekhez megjegyzéseket lehetett fűzni). Négy kérdés személyes jellegű volt, 6 kérdés pedig a digitális könyvtárra vonatkozott.
Meglepően kevesen vették a fáradságot, hogy válaszoljanak (a 359 felkérésből hatvanketten vállalták a részvételt, és csupán negyvennyolcan töltötték ki teljesen a kérdőívet). Ez minden valószínűség szerint arra utal, hogy akik nem használják az általuk már kipróbált szolgáltatást, azokat az nem is érdekli igazán.
Akik korábban használták a digitális könyvtárat, azoknál a foglalkozási csoporthoz tartozás játszott szerepet. A végzős hallgatók elsősorban a disszertációjukhoz, az oktatók a saját kutatásaikhoz, az adminisztratív és egyéb személyzethez tartozók pedig az általános tájékozódáshoz használták a digitális könyvtárat. A hallgatóktól azt is megkérdezték, hogy miből értesültek a digitális könyvtár létéről: itt a tanszéki weboldal, valamint a kollégák, a könyvtárosok és a professzorok szerepe emelkedett ki.
Érdekes, hogy bár a megkérdezettek lemondtak a digitális könyvtár további használatáról, meg voltak győződve róla, hogy eleget tudnak a szolgáltatásairól, és a válaszolók 21 százaléka meg is volt elégedve ezekkel (itt is különbségek voltak a csoporthoz tartozás szerint).
Arra a kérdésre, hogy miért nem használták többé a digitális könyvtárat, a leggyakoribb válasz az volt, hogy nem volt rá szükségük.
A kérdőív nyomán hét fővel személyes interjúk is készülnek.

(Mándy Gábor)

182/2011

FELICIATI, Pierluigi – NATALE, Maria Teresa: Una ricerca online sulla soddisfazione degli utenti di AIB-WEB : metodologia e risultati. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Bollettino AIB. – 50. (2010) 3., p. 189-218. Res. angol nyelven

Online elégedettségi felmérés az Olasz Könyvtáregyesület honlapjáról: módszerek és eredmények

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Felmérés; Honlap; Szolgáltatások használata

Az Olasz Könyvtáregyesület (*Associazione italiana biblioteche* – AIB) jelen formájában 1997 óta működik. Tekintettel arra, hogy elha-

tározás született megújításáról, online kérdőív formájában felmérést végeztek a honlap használatáról és a használók elégedettségéről.
Az általában pozitív visszajelzéseket a magas részvételi arány is jelzi. Az eredményeket összegezve: a honlap (AIB-WEB) használóinak többsége nő, 35 év feletti, magasan iskolázott. Legtöbben egyetemi, illetve közkönyvtárakban dolgoznak, őket a szakkönyvtárak, kutatóintézeti könyvtárak munkatársai követik. Feltűnő, hogy a két központi nemzeti könyvtár (Róma, Firenze) munkatársai hiányzanak a használók (vagy a válaszolók) köréből. A legtöbb használó Lazio, Emilia-Romagna, Lombardia, Toscana tartományból (azaz Közép- és Észak-Itáliából) való, érdekes, hogy ez nem egyezik az AIB tagság eloszlásával. A válaszadók kétharmada tagja az egyesületnek, többségük részt is vesz az egyesület életében, és szerepel az egyesület levelezőlistáján is.
A válaszolók nagy többsége szerint a honlap céljai világosak, és tartalmai elég könnyen azonosíthatók. A megújítás szempontjából különösen fontos, hogy milyen típusú tartalmakat használnak, illetve szeretnének használni a honlapon: elsősorban a híreket és az eseményekről szóló értesítéseket, ezt követően a képzési, továbbképzési kínálatot, valamint információkat az országos és regionális kezdeményezésekről. Következetesen jelen van az elektronikus dokumentum- és információforrások iránti érdeklődés, de kétségtelenül másodlagosan. Figyelemre méltó, hogy a honlapról legtöbbször a levelezőlistára kapcsolnak át, illetve, hogy igen gyakran keresik az egyes szekciók, területi szervezetek híreit, eseményeit, így ezek könnyű hozzáférhetőségéről gondoskodni kell a megújítás során. Érdekes ugyanakkor, hogy a honlap használói ritkán keresik fel az „AIB struktúrája" alatti „bizottságok" és „munkacsoportok" oldalakat, ahol ezek munkájának dokumentumai találhatók. Kérdés, hogy ennek érdektelenség, vagy navigációs nehézség-e az oka. A honlap tartalmait általában jó minőségűnek jellemzik, ám alig használják a keresőfunkciókat (ismét felmerül a kérdés ezek hatékonyságáról).
Ami a honlap technikai részét illeti, sem túl jó, sem túl rossz minősítést nem kapott, azonban a válaszolók több mint fele nagyon helyesli a megújítást. Ennek során sokan látnák szívesen az online szolgáltatások megerősítését (így az egyesületbe való belépést, a kiadványok megvásárlását, második helyen a hírlevél megkapásának lehetőségét). Kevesebb érdeklődés mutatkozott a web 2.0-s szolgáltatások (blog, wiki, „social tagging" stb.) iránt (újabb vizsgálni való: e jelenség oka).
Végül a válaszolók közül igen sokan jelezték készségüket, hogy a megújítás során a tesztelő csoport tagjai legyenek.

(Mohor Jenő)

183/2011

PETERSON, Andrea – HAULGREN, Frank: 14 days to have your say **In:** Computers in libraries. – 30. (2010) 3., p. 28-32.

Két heted van rá, hogy kifejtsd a véleményed!

Egyetemi könyvtár; Igény; Könyvtárpropaganda; Közvéleménykutatás

2008 tavaszán a Western Washington Egyetem könyvtára (http://library.wwu.edu/) interaktív felületet hozott létre azzal a szándékkal, hogy az egyetem dolgozói és hallgatói megírhassák ötleteiket és véleményüket a könyvtárról. Erre két hetet biztosítottak: május 7-e és 21-e között bárki megírhatta, mit tartana jónak, illetve mit kifogásol.
A projektet gondosan előkészítették: filmet (videót), posztereket, szórólapokat és kitűzőket készítettek, az egyetemi hírlevelében, a diákújságban és a diákok, illetve a könyvtár honlapján is felhívták rá a figyelmet. A kisfilm (www.youtube.com/watch?v=HvTzGRVcSIM) a projekt céljáról szólt, azaz arról, hogy a használók befolyásolni tudják véleményükkel a könyvtár működését. A többi eszköz csak a felmérést propagálta. (A közvélemény-kutatást a könyv-

tár új vezetőjének megérkezése előtti napokra időzítették.)
A felmérés a *Drupal 5.0* tartalomkezelő segítségével, illetve annak moduljaival készült, amelyek biztosították, hogy csak regisztrált egyetemi polgárok nyilváníthassanak véleményt. Bár eredetileg a könyvtárosok nem akartak a két hét alatt a véleményekre reagálni, egy alkalommal mégis kénytelenek voltak reagálni azokra a vádakra, hogy a könyvtár nem válaszolt a felvetésekre: tisztázták, hogy tizennégy napos nyílt és őszinte fórumról van szó, amely *után* várhatók a megszólalók által javasolt változások. A könyvtár jövendő vezetője is hozzászólt – látva a közösség élénk részvételét –, és megígérte, hogy minden javaslattal foglalkozni fog.
A projektben felmerült javaslatokból többet gyorsan megvalósítottak, pl. törölték a www-t a könyvtár címéből, a visszahozott DVD-k ellenőrzését fokozták, tisztításukat elvégezték, a kopott ülőbútorok áthúzását megrendelték, több helyen könyvvisszaadó pontot létesítettek, a csoportos tanulást szolgáló helyiségek foglalási rendszerét megreformálták. Sajnos a kért zajcsökkentésre még várni kell, a 24 órás nyitva tartás és az óriásakvárium beszerzése pedig nem megoldható. (A részleteket lásd a <http://lib206.lib.wwu.edu/14days/> oldalon.)
A kapott válaszokkal a szervezők elégedettek, hiszen közel hatszáz észrevétel érkezett több mint 300 felhasználótól, de fájlalják, hogy a tanárok nem kapcsolódtak be a felmérésbe.
A cikk végén a szerzők öt pontban összefoglalják, mi a teendőnk, ha hasonló vállalkozásba fogunk, majd leszögezik, hogy a felmérés eredményeit beépítik a könyvtár következő évi stratégiájába. A könyvtári keretek csökkentése miatt ezek a visszajelzések fontos fogódzókat nyújtanak a belső munkák és a szolgáltatások megtervezéséhez.

(Murányi Lajos)

Lásd még 142, 143

Olvasás

184/2011

STEPIČEVA, Tat'âna Viktorovna: K voprosu o tradicii semejnogo čteniâ **In:** Bibliotekovedenie. – (2010) 5., 59-62.

A családi olvasás hagyományainak kérdéséhez

Ifjúság nevelése olvasásra; Olvasás; Olvasástörténet

A családi olvasás fogalma az orosz szaknyelvbe a Könyvtári Enciklopédia megjelenésével került be. Jelentése: a felnőttek hangos felolvasása gyerekeknek, vagy a gyerekek hangos olvasása otthoni körülmények között. Mindennek régi hagyományai vannak Oroszországban a 18. századtól a 20. század elejéig. A fogalmat ma a szakirodalomban nem tudatosan, általánosításként alkalmazzák. Tartalmilag a családi olvasás négy témakört érint: olvasás, könyvtári munka, olvasáspszichológia és -szociológia, hagyományok.
Mivel a családi olvasás már rég meghaladta a hagyományos kereteket, külön meg kell határozni a „családi olvasás hagyományai" fogalmat. Ez valódi történelmi jelenség, általában felolvasásként definiálják, kiemelve a felolvasást, a gyermekek részvételét a közös olvasásban, az olvasás motívumait, az olvasottak megbeszélését. A felolvasás gyökerei az írásbeliség előtti időkig nyúlnak vissza, a szóban átadott irodalom művészi megjelenítéséig, ennek improvizatív jellege azonban az írásbeliség megjelenésével eltűnt. A felolvasó már nem alkotó, de személyisége, emocionális viselkedése fontos, ő adja meg az olvasás és ezzel a befogadás sebességét. A szóban elhangzott irodalom befogadása általában kollektív. Bár a szóbeli irodalom befogadását a kommunikatív energiák hatósugarának terén gyengének tartják, a családi olvasás ezt a gyengeséget semlegesíti, sőt rendszerességével erővé fordítja. Összefoglalva: a felolvasás a hagyományok olyan alapvető vonásait hordozza, mint a befogadás emóciója, a folyamat linearitása, a szöveg befogadása a felolvasó interpretációján keresztül, kollektivitás, a hallgatók összefogásá-

nak lehetősége a lelki zártság és az elkülönültség feloldásával.
Mai értelmezés szerint az olvasás nevelési és oktatási motívumú lehet. Történetileg vizsgálva a felolvasások a 19. század végén a 20. század elején felnőttek körében is elterjedtek voltak. Ezt önálló jelenségként kell vizsgálni, célja a szórakoztatás, a könyvek alapján a társalgásra való ösztönzés volt. Elterjedtségét bizonyítja, hogy a 19. század második felében önálló szakfolyóiratokat is indítottak a családi olvasáshoz. A Niva c. folyóirat szépirodalmi melléklete több családi könyvtár alapját képezte. A legtöbb családban (főleg jómódúakban) a házban elkülönültek a gyerekek és a felnőttek szobái. A gyerekeknek valóban sokat olvastak, az iskolai és iskolán kívüli oktatás részeként, főleg idegen nyelveken. Oktatási céllal a felnőtteknek is olvastak, de más jellegű könyveket. A gyerekeknek szóló, nem oktatási célú felolvasás sokszor a dada vagy a nevelőnő feladata volt. A gyerekek fejlődésében egy lépcső volt, amikor beengedték őket a felnőtteknek szóló felolvasásokra, egyrészt azért, mert a felnőttek át akarták adni az olvasás szeretetét, másrészt a gyerekek megértek arra, hogy részt vegyenek az olvasást követő beszélgetésekben. Ezeknek a beszélgetéseknek köszönhető, hogy a felolvasások hagyománnyá váltak. Míg a korábban olvasott művek (biblia, a szentek élete stb.) vitathatatlanok voltak, a világi kultúra Nagy Péter cár korában kezdődött terjedése nemcsak az új irodalmat hozta, hanem a megbeszélés, a véleménycsere, a vita lehetőségét is. A közös olvasás a felnőttek körében már nem nevelési indíttatású, a gyerekek részvétele az önnevelés vagy a kölcsönös megértés belső folyamataira hatott.
A családi olvasás kialakult hagyományai 1917-ig követhetőek, majd eltűntek. A szórakoztatási célt fokozatosan felváltotta a nevelési és oktatási célú felolvasás. A hagyományok újraélesztésére irányuló kezdeményezésekre a válasz nem egyértelmű: egyrészt elismerik a közös olvasás jelentőségét a személyiség (főleg a gyerekek) fejlődésében, másrészt a mai szociokulturális helyzetben lehetetlennek tűnik a hagyományok mechanikus átvétele. Valóban, csak a formák másolásával a hagyományokat nem lehet feltámasztani, azok maguktól újraélednek, amikor megvannak a feltételei, azaz az alapokat adó szellemi források.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Olvasómozgalmak, olvasótáborok

185/2011

HILLERY, Leanne B. – HENKEL, Harold L.: Literature, community and cooperation : the Big Read at Regent University. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 6. (2010) 4., p. 331-342.

Irodalom, közösség és együttműködés: a Nagy Könyv program a Regent Egyetemen

Egyetemi könyvtár; Irodalompropaganda; Olvasómozgalom; Rendezvény

A tanulmány többek között azokat a tapasztalatokat ismerteti, melyeket az egyesült államokbeli Nemzeti Művészeti Alap (*National Endowment for the Arts*, NEA) *Nagy Könyv* (Big Read) programja keretében rendezett *Tolsztoj és az orosz kultúra* fesztiváljának tervezésében és lebonyolításában a virginiai Regent Egyetem könyvtárának munkatársai szereztek.
A Nagy Könyv program annak a felismerésnek a folyománya, hogy az elmúlt harminc évben a szépirodalom olvasása nemcsak csökkent minden korosztályban és társadalmi csoportban az Egyesült Államokban, de ez a folyamat fel is gyorsult. A NEA által kezdeményezett vizsgálat kutatási beszámolója (Reading at risk. 2004 – http://www.nea.gov/pub/ReadingAtRisk.pdf) nyomán került sor a szépirodalom olvasását támogató kezdeményezésre. 2006-tól lehet pályázni különböző programok megvalósítására. A programban a NEA együttműködő partnere a Könyvtári és Múzeumi Szolgálatok Intézete (*Institute of Museum and Library Services*) és a

Közép-nyugati Művészetek (*Arts Midwest*) nevű nonprofit szervezet.
2006-ban 72, 2007-ben 117 résztvevő pályázott 5-20 ezer dolláros támogatásra (köztük felsőoktatási könyvtárak is). A pályázóknak 50% önrészt kell biztosítaniuk. A Regent Egyetem könyvtárának munkatársai a 2008 őszére tervezett program előkészítését 2007 nyarán kezdték meg. Úgy döntöttek, hogy a programot Lev Tolsztoj *Ivan Iljics halála* című novellája köré szervezik (ez volt az egyetlen világirodalmi mű a NEA könyvlistáján!), bár egyesek aggódtak, hogy egy 19. századi orosz mű esetleg túlságosan leszűkíti a résztvevők körét. A NEA azt mérlegeli, milyen a program minősége, és hogy a pályázó intézmény sikeresen meg tudja-e valósítani, így a feltételeknek sem könnyű megfelelni. Követelmény például, hogy
– jól megtervezett, lebonyolított és látogatott, az egész településre kiterjedő olvasóprogram legyen, újszerű és sokszínű eseményekkel és a legszélesebb közösség érdeklődése mellett;
– találjon együttműködő partnereket minél több helyi szervezetben, intézményben, hogy elérje a lakosság minden rétegét, beleértve a nem vagy alig olvasókat is;
– terjessze és használja fel a program által biztosított oktatási és propagandaanyagot;
– a program lezárása után 30 napon belül készítsen beszámolót, és juttassa el az *Arts Midwest*hez.

2008 áprilisában elfogadták az egyetemi könyvtár pályázatát. Ezután következett egy tapasztalatcsere-utazás, a megfelelő partnerek kiválasztása, a program véglegesítése, majd az eseménynyel kapcsolatos marketingtevékenység (utóbbi nem volt elég hatásos), majd az események szeptemberről 2009 januárjára és februárjára halasztása. A programok részletes ismertetése után – az ünnepi megnyitó után tudományos konferenciára, könyvankétokra, orosz filmek vetítésére, irodalmi és videó-pályázatokra, orosz vacsoraestre került sor – a szerzők (akik egyben a programok szervezői voltak) a pályázat általános tanulságait is megfogalmazták.

(Murányi Lajos)

Használók képzése

186/2011

COVONE, Nicole – LAMM, Mia: Just be there : campus, department, classroom...and kitchen?. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 6. (2010) 2/3., p. 198-207.

Mindenhol jelen lenni: az egyetemen, a tanszékeken, az osztálytermekben… és a konyhában?

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárpropaganda; Munkakör

Változnak a hallgatók és az információhasználók, az egyetemi könyvtárnak pedig proaktív módon igazodnia kell ehhez. A cikk azt mutatja be, hogy az észak-miami Johnson & Wales University könyvtárosai a gerillamarketing eszközeit is bevetve hogyan alakították át a hagyományos tájékoztatást, használóképzést az egész egyetemi közösséget behálózó kihelyezett könyvtárosi szolgáltatássá. A 2008-2009-es egyetemi évben kezdték kialakítani a viszonylag kicsi – kb. 2000 hallgatót oktató – egyetem igényeinek megfelelő, többszintű, kihelyezett könyvtárosi programot. Azon kívül, hogy be akarták illeszteni szolgáltatásaikat a tantervbe, részt kívántak venni a campus napi életében, minél több tanszékkel szándékoztak kapcsolatot kiépíteni és a kar munkájában társalkotóként kívántak jelen lenni. Nem volt könnyű megnyerniük az interneten felnőtt, azt egyedüli és megbízható forrásként elismerő hallgatók bizalmát.
A campuson való beépülésre több lehetőség is kínálkozott. Az ún. „szatelit könyvtáros" például meghatározott időben meghatározott helyen hetente megjelent egy laptoppal, segítséget ajánlva az információkereséshez, kutatáshoz. A könyvtári források népszerűsítése közben számos informális kapcsolatot épített ki az oktatókkal, a hallgatókkal, az egyetemi személyzettel. Egy másik könyvtáros részt vett a szokásos évi állásbörzén és konferencián, blogot vezetett róla

a könyvtár honlapján, adatbázist épített a lehetséges munkaadók adataiból, és referenciapontként szolgált a hallgatók számára. Az elsőévesek számára indított bevezető kurzuson is részt vett egy könyvtáros. A kurzusról a hallgatókkal és a hallgatói előmenetel hivatalával (Office of Student Success) együttműködve wikit építettek. A könyvtárosok részt vesznek a campuson az általános iskolások számára havonta megrendezett „Nagy séf, kis séf" című rendezvényen, ahol egy-egy téma köré csoportosítva különböző foglalkozásokat tartanak a nebulóknak.

A tanszékekkel való kapcsolatok erősítését szolgálta az a célzott marketingkampány, melynek keretében a könyvtárosok kilencven könyvtárbemutató órát tartottak. Krediteket érő minikonferenciákon is népszerűsítették a könyvtári szolgáltatásokat és újdonságokat. Az információs jártasságot könyvtárhasználati órák keretében oktatják, bemutatva a nyomtatott és online forrásokat és a kutatásban való alkalmazásukat.

Az osztálytermekben zajló foglalkozásokon személyes kapcsolat alakult ki a könyvtáros és a hallgatók között. A kulináris mesterségek hallgatóit még a konyhába is követték. Mindez érezhetően növelte a hallgatók személyes és online aktivitását a könyvtárban. A könyvtárosok egy távoktatási programban is részt vettek, virtuális hivatali órákat tartva a Meebo azonnali üzenetküldő segítségével, és az itt nyújtott segítséget a kurzus honlapján tükröztették.

Jövendő terveik közé tartozik a szolgáltatások bizonyos fokú szabványosítása, mérési és értékelési eljárások bevezetése, hogy munkájuk eredményességét ellenőrizni tudják.

(Fazokas Eszter)

187/2011

HEIDER, Kelly L.: Ten tips for implementing a successful embedded librarian program. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 6. (2010) 2/3., p. 110-121.

Tíz tipp a sikeres „kihelyezett könyvtáros" program elindításához

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtáros -felsőfokú; Könyvtárostoborzás; Munkakör

2006-ban a Pennsylvaniai Indiana Egyetem könyvtárhálózata sikeres programot indított az oktatási és oktatástechnológia karral való kapcsolat erősítésére. Két-három évente online kérdőíves felméréssel tájékozódnak használóik igényeiről és véleményéről. A 2004-es vizsgálatkor derült fény az oktatási kar hallgatóinak a tájékoztatással kapcsolatos elégedetlenségére. Ekkor kezdeményezte a könyvtár vezetője a kihelyezett könyvtáros intézményének bevezetését a tanszéken. Az öt évvel későbbi kérdőíves vizsgálat a hallgatóknak és oktatóknak a posztra felvett kolléganő munkájával való teljes elégedettségét mutatta. A siker a gondos tervezésnek, a kemény munkának köszönhető, és lényeges elemei tíz jó tanácsban foglalhatók össze.

1. A jövendő munkatárs kiválasztása és alkalmazása során az összes érdekeltet be kell vonni az elképzelés kidolgozásába és a leendő munkatárs munkakörének megfogalmazásába.
2. A könyvtáros kiválasztásának folyamatába a kar munkatársait is érdemes bevonni, így biztosítható például, hogy az új kollégát belépésekor barátságos légkör fogadja.
3. Az aspiránsnak rendelkeznie kell a következő kompetenciákkal: vezetői képességek, valamint a kar és az egyetemi könyvtár érdekeit és lehetőségeit egyaránt figyelembe vevő bölcs egyensúlyozás képessége. Tapasztalat az együttműködésben és információközvetítésben, hogy az információszolgáltatás mellett támogatni tudja a diákok tanulási folyamatát is. Felsőfokú végzettség, hogy a megfelelő szaktudás birtokosaként egyenrangú félként kezeljék a karon. Ha elégséges munkatapasztalattal is rendelkezik, akkor maga is részt vehet a karon/tanszéken folyó képzésben.
4. Hetente három-négy napot töltsön a karon, hogy jelenléte természetes legyen.
5. Számos előnnyel jár, ha részt vesz a tanszéki és kari értekezleteken.

6. Bennfentes ismereteit kamatoztatva legyen együttműködő partner a megfelelő források kiválasztásában, az állománygyarapításban.
7. Az információs jártasságot a hallgatók valós szükségleteinek figyelembevételével, életszerűen oktassa, és más karok számára is ajánljon forráshasználati, kutatásmódszertani órákat.
8. A munkakapcsolatokat olyan együttműködési programok indításával erősítse, amelyekben a könyvtári forrásokat a kar/tanszék, illetve a hallgatók fejlesztésére jól lehet hasznosítani.
9. Kölcsönös előnyöket nyújt a kar és a könyvtáros számára, különösen a nyári, munkaerőszegény időkben, ha a könyvtáros krediteket érő kurzusokat tart a hallgatóknak.
10. További kölcsönös előnyökkel jár, ha a könyvtáros tudományos dolgozatokat publikál és a kar/tanszék tagjaival együtt vesz részt a szakmai konferenciákon.

Mindezeken felül a sikeresen működő kihelyezett könyvtáros nagyon hatékony „marketingeszköz" is az egyetemi könyvtár számára.
A cikk a fentieket konkrét példákkal illusztrálva mutatja be.

(Fazokas Eszter)

188/2011

HOFFMAN, Starr – RAMIN, Lilly: Best practices for librarians embedded in online courses. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 6. (2010) 2/3., p. 292-305.

Bevált megoldások a távoktatásban segítséget nyújtó könyvtárosok számára

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Módszertani útmutató; Munkakör; Távoktatás

Azok a felsőoktatásban dolgozó könyvtárosok, akik részfeladatként oktatókkal működnek együtt a távoktatásban, gyakran fogalmaznak meg kérdéseket szerepükkel, részvételük szintjével és tevékenységükkel kapcsolatban. A két texasi könyvtáros (University of North Texas, Denton) tanulmánya már bevált megoldásokkal (*best practices*) szolgál, hogy vezérfonalat adjon azoknak a kezébe, akik most kapcsolódnak majd be a távoktatásba. A szóban forgó jól bevált megoldásokat a szakirodalomból, saját tapasztalataikból és hat intézmény módszertani elemzéséből szűrték le a szerzők. A bevált megoldások alkalmazásával eredményesebb lehet az együttműködés a tanárokkal, és megfelelő eszközök állnak rendelkezésre a diákok munkájának a segítésére.
A távoktatásban részt vevő könyvtáros legfontosabb tulajdonságainak (személyes kapcsolat, a diákok kritikai gondolkodásra nevelése, egyenrangú partner a távoktatási folyamatban) többoldalú kifejtése után tizenkilenc fontos bevált megoldást sorolnak fel a szerzők, rövid magyarázatot is adva:
– Kezdettől fogva vondd be kollégáidat is a munkába!
– Szerezd meg a könyvtárvezetés támogatását!
– Népszerűsítsd ezt a szolgáltatást az online oktatók körében!
– Tisztázd szereped az oktatóval!
– Jó előre tájékozódj a diákcsoportról!
– Készülj fel arra, hogy szakterületeden kívüli kérdések is felmerülhetnek!
– Tartsd állandóan a kapcsolatot az oktatóval!
– Tartsd számon a feladatok beadási határidejét, és figyelj a zsúfoltabb időszakokra!
– Kísérd figyelemmel a levelezőlistát (e-mail vagy RSS segítségével)!
– Naponta vagy hetente meghatározott időpontban foglalkozz a csoporttal!
– Mentsd el a leveleket és a posztokat a későbbi felhasználás érdekében!
– Készíts olyan könyvtári modult, melyhez minden távtanuló hozzáfér!
– Elérhetőséged tüntesd fel minél több helyen (a tárgy honlapján, a tanterven stb.)!
– Egyetlen könyvtár-specifikus (vagy feladatspecifikus) levelezőlistára írj!
– Proaktív módon közölj információkat!
– A levelezőlistára küldj szemléltető anyagokat is!

– Mindig előre teszteld a szoftvert és végezz rendszerellenőrzést!
– Adj ötleteket a zavarelhárításhoz!
– Mindig legyen kéznél „B-terv", egy alternatíva.

A tanulmány végén a még elvégzendő feladatokat vázolják fel a szerzők, az irodalomjegyzék után pedig két függelékben ismertetik (A) a fontosabb alapfogalmakat (CMS, webes konferencia, desktop sharing, one-shot session stb.), (B) webkonferencia-eszközöket, két grafikus szerkesztőt (Seashore, GIMP) és néhány más fontos eszközt (Best free stuff for eLearning, File Hippo).

(Murányi Lajos)

189/2011

RUDASILL, Lynne Marie: Beyond subject specialization : the creation of embedded librarians. – Bibliogr. **In:** Public services quarterly. – 6. (2010) 2/3., p. 83-91.

Több mint szakreferens. A „kihelyezett" könyvtáros szerepének kialakulása

Egyetemi könyvtár; Használók képzése -felsőoktatásban; Könyvtáros -felsőfokú; Munkakör; Szakreferens-szolgálat

A szakreferensi munkakör a második világháború után terjedt el az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában. Ennek kiterjesztése a kihelyezett könyvtárosság, hiszen a hagyományos szaktájékoztatói munkák, mint a gyarapítás, tájékoztatás, olyan feladatokkal egészülnek ki, melyeket a könyvtáron kívül kell végezni, szoros kapcsolatot tartva a tanszéki munkatársakkal, kutatócsoportok tagjaival. Az Illinoisi Egyetem Globális Tanulmányok Központjában például a könyvtáros tájékoztatási szolgálatot ad a 12. évfolyamon oktató tanároknak, workshopokon vesz részt, krediteket érő kurzusokat tart, konferenciákon képviseli a Központot, pályázatokat ír és ott van a tanszéki értekezleteken is.

A négy ok, amely a kihelyezett könyvtárosság kialakulásához vezetett: igény a használók szakirodalmi forrásokkal való ellátottságának javítására, az oktatási tevékenység környezeti változásai, az anyagi források csökkenése és az új könyvtári modelleket célzó innováció és kísérletezés. Illinoisban például régóta hagyományosan jó a dokumentumellátás. Mára a hallgatók és a munkatársak kéréseiket online intézhetik, a kért dokumentumot saját campusukból, vagy az állam 76 CARLI (*Consortium of Academic and Research Libraries in Illinois*) könyvtárának bármelyikéből megkaphatják, az IDEALS (*Illinois Digital Environment for Access to Learning and Scholarship*) digitális repozitórium pedig saját kutatási dokumentációjuk tárolásához ad helyet. A digitális állományok kialakulásával a fizikai megkötöttség nem gátolja a könyvtárosokat, így Illinoisban, ahol a használók legnagyobb része már digitális környezetben dolgozik, bezárták a Könyvtár- és Információtudomány szak könyvtárát, könyvtárosa pedig beépült a képzésbe. Az anyagi források csökkenése is az új szolgáltatási modell, a kihelyezett könyvtárosság irányába hat, hiszen a könyvtárosnak így csak egy íróasztalra és egy számítógépre van szüksége.

Az innovációra és kísérletezésre is akad példa a cikkben. A Globális Tanulmányok Központja létrehozásakor például a támogatás 50%-át a kihelyezett könyvtáros fizetésére szánták, akinek a feladata a központ összes látogatójának szaktájékoztatást nyújtani. A támogatást azóta már kétszer megújították.

Érdekes lesz figyelni a kihelyezett könyvtárosság sorsának alakulását. A szerző szerint a betöltendő helyek száma véges, nem lehet minden tanszéknek saját kihelyezett könyvtárosa, és egyébként is: valakinek a könyvtárban is kell maradnia!

(Fazokas Eszter)

Információelőállítás, -megjelenítés és -terjesztés

Digitalizálás

Lásd 150, 167, 191

Nyomtatott dokumentumtípusok

Lásd 143

Audiovizuális, elektronikus, optikai információhordozók

190/2011

ANGUS, Emma – STUART, David – THELWALL, Mike: Flickr's potential as an academic image resource : an exploratory study. – Bibliogr. **In:** Journal of librarianship and information science. – 42. (2010) 4., p. 268-278.

A Flickr mint tudományos célú képi forrás

Felmérés; Kép; Kulcsszó; Kutatás információellátásáa; Osztályozás; Számítógép-hálózat

Sok web 2.0-s oldal rendkívül népszerű, és tömöntelen mennyiségű információt tartalmaz, de ennek hányad része hasznos a tudomány számára? A tanulmány a rendkívül népszerű Flickr esetleges alkalmazását vizsgálja a tudományos életben. A szerzők a képeket 12 kategóriába sorolták, melyeket az *Institute for Scientific Information* (ISI) három fő hivatkozási indexéből nyertek. Képtartalom-elemzést alkalmaztak, hogy meghatározzák a talált képek típusát, a hozzájuk rendelt címkék (tags) használati gyakoriságának elemzését pedig azért végezték el, hogy a képhelyek mögötti kontextusba is bepillantást nyerjenek. Az eredmények azt mutatják, hogy a Flickr felhasználható néhány tudományterületen témaspecifikus képek forrásaként, de a nem témaspecifikus képek is értékesek lehetnek egy-egy tudós számára.

(Autoref.)

191/2011

JAMES, Ryan: An assessment of the legibility of Google Books. – Bibliogr. **In:** Journal of access services. – 7. (2010) 4., p. 223-228.

A Google Books dokumentumok olvashatóságának értékelése

Digitalizálás; Elektronikus könyv; Felmérés; Olvasás

A Google Books projektet számos kritika érte a hibás metaadatok, a keresési funkcionalitás problémái, a szerzői jogok megsértése és a szkennelt szövegek olvashatósága miatt. A cikk a szkennelt szövegek olvashatóságával kapcsolatos előzetes vizsgálat eredményeiről számol be. Ötven véletlenszerűen kiválasztott könyv 2500 oldalát vizsgálták. Az eredmények szerint az oldalak alig egy százalékában akadt olyan hiba, ami befolyásolta az olvashatóságot. A cikk úgy véli, hogy bár a Google Books nem tökéletes, a mintavétel során vizsgált szövegek többsége olvashatónak bizonyult.

(Autoref.)

Információ- és kommunikációs technológia

192/2011

KIYOTAKE, Cynthia: Synergy : creating a library website with social interaction and a collection focus **In:** Computers in libraries. – 30. (2010) 7., p. 18-22.

Új, interaktív könyvtári honlap létrehozása egy amerikai körzeti könyvtárban

Honlap; Kommunikáció -használókkal; Körzeti könyvtár

A cikk az Arapahoe Körzeti Könyvtár (*Arapahoe Library District*, ALD) hivatalos weboldalának újratervezési folyamatára, illetve fejlődésének lépcsőfokaira koncentrál. A Körzeti Könyvtár nyolc fiókkönyvtárral, mozgókönyvtári szolgálattal rendelkezik, és hátrányos helyzetűeknek is nyújt szolgáltatásokat, a közeljövőben számos új lehetőséggel kívánja szolgálni a nagy kiterjedésű terület városi lakosságát és lakatlanabb síkságait egyaránt.

Az ALD egy merőben új, felhasználó-központú, interaktív honlapot hozott létre, nyílt forráskódú tartalomkezelő (Drupal) alkalmazásával. Munkájukat egy 2007 nyarán kezdett online kutatás eredményeire alapozták, amely szerint a használók nem látják a teljes oldal és a webes katalógus közti különbséget. Szeretnének könyv-és filmajánlókat olvasni, a gazdagabb funkcionalitás mellett. A könyvtár online szolgáltatásainak irányítójával két könyvtáros dolgozott folyamatosan a projekten. A honlap közösségi funkcióira egyértelmű hangsúlyt fektettek a tervezők: kommentelési, címkézési és recenziókészítési lehetőséggel saját fiókot kapott minden felhasználó (és könyvtáros). Egyedi ajánló alkalmazást terveztek a honlaphoz, ahol a könyvtár munkatársainak személyes kedvenceit lehet megtekinteni, keresni. Kiemelt figyelmet fordítottak a grafikus elemekre és látványvilágra, az ajánlókat az adott könyv vagy DVD borítójával illusztrálták. A szerzőket, címeket kereshetővé tették a recenziók szövegében. Bizonyos elemek megoszthatók lettek a közösségi portálokon is. A link-vezérelt tájékozódás mellett a *Klasszikus Katalógus* menüpont alatt egyszerűbben is lehet keresni a gyűjteményben. A klikkelések számának mérésével folyamatosan frissül az oldalsávban található népszerű könyvek listája. A jövőben szeretnék maximalizálni az új oldalban rejlő lehetőségeket. A felhasználói visszajelzések alapján már készül az *„Ellenőrizd a hozzáférhetőséget”* (könyvek státusza) és a közvetlen hozzáadás a kölcsönzési listához. A *„Hamarosan érkezik”* lista szintén az olvasók kérésére indul a közeljövőben.

Az Araphoe Körzeti Könyvtár munkatársai tehát időben felismerték az olvasókkal való kommunikáció javításának fontosságát. Frissen létrehozott weboldaluk a felhasználók igényeit veszi alapul, és az interaktivitást választja fő eszközéül (az új honlap címe: http://arapahoelibraries.org/ald/). A projekt sikerességét a visszajelzések egyértelműen igazolták.

(Alpek Etelka Anna)

193/2011

KOOY, Brian K. – STEINER, Sarah K.: Protection, not barriers : using social software policies to guide and safeguard students and employees. – Bibliogr. jegyzetekben **In:** Reference & user services quarterly. – 50. (2010) 1., p. 59-71.

Útmutató a közösségi szoftverek használatához a hallgatók és a személyzet biztonságáért

Adatvédelem; Egyetemi könyvtár; Felmérés; Szabályzat -könyvtári; Számítógép-hálózat

A felsőoktatási könyvtárosok az interneten való megjelenésük óta használják a közösségi szoftvereket és a nyilvános szolgáltatások közösségi weboldalait. Miközben rengeteget írtak az ilyen technológiák használata során felmerülő adatvédelemről, a bizalmas adatok kezeléséről és a kitárulkozás veszélyeiről, igen kevés figyelem

irányult a használatra vonatkozó szabályok, irányelvek kidolgozására. A tanulmány a szerző saját tapasztalataira épül, amelyeket a közösségi szoftverekkel kapcsolatos szabályok és belső szolgálati útmutató kidolgozása során szerzett a Georgiai Állami Egyetemen, és felhasználja annak az informális felmérésnek az eredményeit, amely azt vizsgálta, mennyire tudnak róla ill. tartják szükségesnek az egyetemi könyvtárosok ilyen dokumentum meglétét. Érvel e dokumentum fontossága mellett és egyben útmutatást is nyújt kidolgozásához. Ilyen szabályzat megvédi a könyvtárat a jogi támadásoktól, és segíti a használókat a megjegyzések (kommentek) beküldésénél. Bár a tanulmány egyetemi könyvtárosoknak készült, az eredményeket és javaslatokat bármely intézmény hasznosíthatja, amely közösségi szoftveren keresztül nyújt szolgáltatásokat.

(Autoref.)

194/2011

KREBECK, Aaron: Closing the digital divide : building a public computing center **In:** Computers in libraries. – 30. (2010) 8., p. 12-15.

Nyilvános számítógép-központ kiépítése a megyei könyvtár épületén kívül

Igény; Információtechnológia; Megyei könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

A Washingtoni Egyetem friss kutatása alapján az amerikai fiatalok közel egyharmada használt már közkönyvtárban számítógépet, vagy vezeték nélküli hálózatot internetelléréshez. A közkönyvtárak legnépszerűbb szolgáltatásává vált a világháló. A könyvtárak statisztikái bizonyítják, az utóbbi évben 67%-kal nőtt a számítógép-használat ezekben az intézményekben.
A számok természetesen lehetnének magasabbak is, ha a könyvtárak még több számítógépet és helyet tudnának biztosítani, egyenes arányban a hatalmas érdeklődéssel. A Charles Megyei Könyvtárnak éppen ezzel a tényezővel akadt problémája. Több mint 60 nyilvános elérésű számítógépével kezdte fizikailag átlépni saját határait. A könyvtár legrégebbi épületének áramkörei bizonyos idő után nem tudták kezelni a hatalmas terhelést. Az intézménynek új helyiségek után kellett néznie a településen belül.
A feladat nem bizonyult kivitelezhetetlennek. A 90 ezer négyzetláb alapterületű Megyei Klubház, amely számos lehetőséget kínált különböző családi programokhoz, ideális helyszínnek bizonyult. Ennek egy termét különítették el nyilvános könyvtári laborként. A számítógép-központ tervezésekor több szempontot kellett figyelembe venni: elsősorban a biztonságot (lopásgátlók, biztonsági kamerák) és az állandó könyvtáros személyzet nélküli állapot sajátosságait (pl. nyomtatást nem lehet igényelni). Ezért az automatizálás, önkiszolgáló lehetőségek biztosítása lett a fő irányvonal a tervezésnél. Waldorfban, a rendkívül népszerű Megyei Klubházban az első hónapban 11%-os növekedést értek el az internethasználat terén. Az új labor hat számítógépe mellett a vezeték nélküli internetet a laptop- és okostelefon-tulajdonosok is használhatják. A szolgáltatás hetente 84 órában áll a használók rendelkezésére (vasárnap is), egy-egy számítógépet átlagosan 130-an használnak havonta.
Az itt bemutatott új modell rendkívül gazdaságos és környezetbarát. Gondos tervezéssel és megfelelő partnerhálózattal könnyen bizonyítható, hogy olcsó megoldást lehet találni a hasonló problémákra. Így tudjuk segíteni a közösséget, és teljesíteni a könyvtárak igazi küldetését: „Információt mindenkinek”.

(Alpek Etelka Anna)

Lásd még 135, 154, 155, 159

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Könyvtárgépesítés általában

195/2011

RED'KINA, N. S.: Služby informacionnyh tehnologij v naučnyh bibliotekah **In:** Naučnye i tehničeskie biblioteki. – (2010) 11., 34-44.

Információtechnológiai szolgálatok a tudományos könyvtárakban

Felmérés; Munkaszervezés; Számítógépesítés; Tudományos és szakkönyvtárak

Az információtechnológia (IT) fejlettségi szintjének értékeléséhez különböző paraméterek használhatók, mint a folyamatok automatizáltsági foka, a műszaki felszereltség, a szoftver, átviteli csatornák stb. Ugyanilyen fontos azonban az IT-szolgálatok szerepe, státusza, munkájának szervezése, felépítési elvei, fejlesztési stratégiája.
2010-ben az Orosz Tudományos Akadémia Szibériai Részlegének tudományos-műszaki könyvtára kérdőíves felmérést végzett a tudományos könyvtárak vezetői között. A cél módszertan kidolgozása volt a könyvtárakban használt és tervezett technológiák hatékonyságának értékeléséhez. A felmérésben részt vett 265 könyvtárból 34% volt az állami szövetségi, regionális és hatósági könyvtár, 62% felsőoktatási intézményi és 4% egyéb (ifjúsági, városi) könyvtár. A kérdések az IT alkalmazására, a jövőbeni tervekre és az IT-szolgálatok szerepére irányultak. A válaszadók 83%-a jelezte, hogy könyvtárában működik IT-szolgálat, ahol nincs, általában intézeti szinten látják el a feladatot. Az IT-szolgálatok szervezeti felépítését a létszám határozza meg: a könyvtárak 64%-ában legfeljebb 5 fő, 24%-ában 6–10 fő, 6%-ában 10 fő feletti a munkatársak száma. A legnagyobb könyvtárakban több osztályból álló szervezeti egység működik, amelynek feladata a könyvtári folyamatok automatizálása, az információs források kezelése, az információtechnológia irányítása, szoftverfejlesztés és karbantartás.
Az IT-szolgálatok tevékenységi irányai: a műszaki eszközök, az infrastruktúra és a rendszerszoftverek működtetése; az alkalmazói szoftverek fejlesztése és karbantartása; rendszeradminisztráció és biztonság. Szakmai összetételét tekintve általában van egy vezető, van hálózati szakember, programozó, rendszeradminisztrátor, a használókkal a kapcsolattartást biztosító szakember, webmester stb. A részletes elemzésekhez 10 könyvtárat választottak ki. Az eredményeket a következő funkciókban foglalták össze: a könyvtári rendszerek kiszolgálásának elemzése és a problémák vizsgálata; a hálózatok és a berendezések állapotának és biztonságának ellenőrzése; a hálózati felhasználók jogainak meghatározása; a rendszer folyamatos működésének biztosítása; a hardver- és szoftvereszközök üzembe helyezése, karbantartása. Néhány könyvtárban az IT-szolgálat feladata az információs források létrehozása, máshol a térítéses szolgáltatások nyújtása. A tudományos könyvtárakban az IT-szolgálatok fő feladatának a válaszadók 59%-a az IT-infrastruktúra működtetését és kiszolgálását jelölte meg, ezt követte az új technológiák bevezetése, új eszközök beszerzése, a korszerű technológiák figyelése, javaslatok új eszközök alkalmazására, továbbá felhasználók képzése, berendezések tesztelése. Általában az IT-szolgálatok a kezdeményezők, mégis szakembereiknek mindössze 30%-a vesz részt a vezetői döntésekben. Általánosítva: az IT-szakembereket elismerik, de csekély a hatásuk a könyvtár tevékenységére.
Az IT-fejlesztés lehetséges irányai a gyakorlatban: „adunk a divatnak" (az IT-szakemberek jobban tudják, mi kell a könyvtárnak), felülről jövő kezdeményezés (az IT-szakembereket kész tények elé állítják), kiegyensúlyozottság. A fej-

lesztés fő akadálya a maradékelvű finanszírozás: a válaszadók mindössze 25%-a tartotta elegendőnek az IT-re szánt eszközöket. Szükséges mértékben csak néhány felsőoktatási és nagy szövetségi könyvtár kap támogatást. Lényeges gátló tényező lehet, hogy az IT-szakemberek nem értik a könyvtári munka sajátosságait, nincs elég információjuk a döntésekről, kevés a szakképzett munkatárs. További problémák: nincs IT-stratégia; ha van, nem eléggé ismert az IT-szakemberek és a könyvtár munkatársai körében; nincs összhang az IT és a könyvtár stratégiái között stb. Az IT-stratégia kidolgozásához, a korszerű, hatékony szolgálat felállításához a jövőben több külső IT-konzultáns bevonása várható.

(Viszocsekné Péteri Éva)

Könyvtárépítés, -berendezés

196/2011

BULATY, Milan: Jubiläumsgeschenk Bibliothek : Gedanken zur Entstehung des Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrums der Humboldt-Universität zu Berlin **In:** Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie. – 57. (2010) 5., p. 271-275.
Res. angol nyelven

A Berlini Humboldt Egyetem könyvtárának új épülete, a Jacob és Wilhelm Grimm Központ

Egyetemi könyvtár; Könyvtárépület -egyetemi, főiskolai

A Berlini Humboldt Egyetem könyvtára két évszázados fennállása óta most kapott először új és önálló épületet. A Berlin központjában, a város legfontosabb útjainak csomópontjában emelt épület otthont ad a Grimm Könyvtár gyűjteményének is, az intézmény a Jacob und Wilhelm Grimm Zentrum nevet vette fel. A 270 pályázatból Max Dudler építész irodája kapott megbízást. A viszonylag szűk alapterületen sikerült egy nagyméretű olvasótermet kialakítani, a csaknem 2 millió kötetnyi szabadpolcos állományt emeletenként csoportosították. A különösen értékes művek és a Grimm Gyűjtemény a kutatótermekben használhatók. Különlegesség a (tanuló) szülők és gyerekeik közös olvasóterme, ahol a gyerekek részére külön elfoglaltságot biztosítanak. A könyvtár hétfőtől péntekig 8-24, szombaton és vasárnap 10-18 óráig tart nyitva.

(Autoref. alapján)

197/2011

HAPEL, Rolf: Urban Mediaspace Aarhus **In:** Bibliothek. – 34. (2010) 3., p. 331-336.
Res. német és francia nyelven

Új városi könyvtár (médiatér) terve Aarhusban

Könyvtárépület -közművelődési; Városi könyvtár

Dánia második legnagyobb városában 2014-re új központi könyvtár épül. Az előkészítő munkálatok egy 1998-ban készült helyzetképpel kezdődtek. Az épület más intézményeket is magában foglal, a komplexumot médiatérnek nevezték el. A cselekvési tervet 2001-ben fogadta el a városi tanács, 2003-ban született meg a tízéves beruházás pénzügyi terve. 2008-ban írták ki az építészeti pályázatot. Több olyan projektet egyesítettek, amelyek a város lakói számára igen fontosak: a központi könyvtár épületét (18 ezer m^2), egy ezer autót befogadó parkolót, a folyótorkolat helyreállítását, korszerű közlekedési megoldásokat és a kikötői térség megújítását. A költségeket közel 230 millió euróra teszik.
A könyvtári koncepció sokféle korszerű és innovatív szakmai megoldást egyesít (köztük a német gyakorlatból a *hármas tagolású* könyvtárat, a brit *Idea Store* gondolatát, a hibrid könyvtárat, a használók igényeit maximálisan figyelembe vevő *mash-up library* filozófiáját). Különböző ötleteket próbálnak majd ki „prototípusként" egy erre kijelölt területen a bejárat közelében. Néhány ezek közül:
– *meseszörf* (egy óriási gördeszkapálya, amely interaktív táblaként üzemel: felhívja egyes könyvekre a figyelmet, és megmutatja, hol találhatók meg a könyvtárban),

– *információs oszlop* (ez bemutatja a könyvtárban kínált digitális tartalmat, amely a használók mobiltelefonjára letölthető),
– *infogaléria* (egy speciális szoftver segítségével digitális könyvtári hirdetéseket és PR-anyagokat tesznek közzé a város különböző helyein, többek között webtelevíziós sugárzással, más könyvtárak számára is felhasználhatóan),
– *Mindspot* (fiataloknak szóló rendezvények, oktatási intézményekkel együttműködve, a könyvtárban és azon kívül),
– *interaktív padló* (a használók mobiltelefonon beérkező kérdéseit kivetítik, azokra a könyvtárosok és más használók is válaszolhatnak),
– *Lib-Phone* (egy tölcséres telefonszerű készülékkel egy-egy kiválasztott dokumentumról leolvashatók az RFID-címkéken rögzített információk, és egy másik tölcsér segítségével ezeket és további információkat meg is lehet hallgatni).

Az építési program szakmai részének elkészítése előtt a városi polgárok és használói csoportok bevonásával igényfelméréseket végeztek arról, jelenleg mit tartanak jónak, és mit kifogásolnak a könyvtárban. Az üzleti életben és a közoktatásban tevékenykedő szakemberekből tanácsadó testületet alakítottak. Az oktatás, kutatás és kultúra vezető képviselőit szintén meghívták, az önkormányzat technikai szakértőivel egyetemben, hogy működjenek közre. Tapasztalatcserét folytattak olyan városok vezetőivel, amelyek jelenleg építenek új városi könyvtárat (Birmingham, Oslo, Stockholm).

A városi médiatér víziójának kulcsszavai a következők: minden a város polgáraiért történik; élethosszig tartó tanulás és közösség; sokszínűség – együttműködés – hálózatok; kulturális élmények; hídszerep az emberek, a technológia és a tudás között; rugalmas és színvonalas szakmai intézmény; a médiatér váljon Aarhus jelképévé.

A tervpályázat során három terv került be a továbbfejlesztendők és esélyesek közé. A könyvtár szorosan együttműködik az építészekkel a részletes terveket illetően. Különböző tenderek kiírása lesz a következő lépés, az építkezés elkezdését 2011 augusztusára tervezik. A használók bevonásával ebben a szakaszban határozzák meg az épület jövőbeni arculatát és megkezdik a márkaépítési folyamatot, a település vezető közszereplőivel szoros együttműködésben.

(Hegyközi Ilona)

Elektronikus könyvtár

198/2011

KUZMA, Joanne: European digital libraries : web security vulnerabilities. – Bibliogr. **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 3., p. 402-413.

Európai digitális könyvtárak weblapjainak biztonsága

Adatvédelem; Elektronikus könyvtár; Felmérés; Honlap

A cikk az európai digitális könyvtárak weblapjainak biztonságát vizsgálja, és ennek hatását a használói adatok védelmére. Egy weblapok biztonságát ellenőrző eszköz segítségével mérték fel négy európai ország 80 könyvtárának honlapját, hogy megállapítsák, milyen biztonsági hiányosságok tapasztalhatók, és milyen jellegű problémák a leggyakoribbak.

A vizsgálat eredményei azt tükrözik, hogy a legtöbb esetben komoly biztonsági hiányosságok észlelhetők a webes alkalmazásokban. A kutatásból kiderül, hogy az egyes országokban érvényben lévő jogi előírások ellenére a könyvtári informatikusok nem fordítanak kellő figyelmet az online információs rendszerek védelmére. További kutatások feladata, hogy más országokban is felhívják a könyvtárosok figyelmét az informatikai rendszerek védelmének fontosságára.

A könyvtárnak biztonságos online környezetet kell nyújtania használói számára; ha figyelmen kívül hagyja ezeket a szempontokat, komoly veszélybe kerülhetnek a használók személyes adatai és számítógépes anyagai. A fogyasztói

bizalom hiánya az online kereskedelmi szolgáltatások használatának csökkenéséhez vezethet, aminek súlyos következményei lehetnek a városi könyvtárak számára. A cikk konkrét módszereket említ a biztonság növelése érdekében.

(Autoref.)

199/2011

SEADLE, Michael: Archiving in the networked world : LOCKSS and national hosting **In:** Library hi tech. – 28. (2010) 4., p. 710-717.

Archiválás hálózati környezetben: a LOCKSSS mint országos szolgáltató

Elektronikus könyvtár; Megőrzés; Számítógép-hálózat

A cikkben azokat a kérdéseket veszik sorra, amelyek Németországban a tudományos dokumentumok országos archiválásával kapcsolatban felmerültek. A LOCKSS (Lots of Copies Keep Stuff Safe, www.lockss.org) rendszer megbízható és gazdaságos mechanizmust kínál arra, hogy a digitális tartalmat évszázadokig ép állapotban megőrizzék. Erre egy megosztott hálózatot alkalmaznak, amelyet megbízhatónak vélnek természeti, társadalmi, politikai vagy gazdasági katasztrófák esetén is. A cikkben tárgyalt kérdések az alapvető funkciókat, a tartalmat és a licenceket, az örökös hozzáférést, a költségeket és az üzleti modellt vizsgálják. Az együttműködésben részt vevő intézmények saját céljaikra is adaptálhatják (Private LOCKSS Network) a globális hálózatot (Global LOCKSS Network).

(Autoref. alapján)

Lásd még 165, 181

Az ismertetett cikkek forrásai

Aslib proceedings (GB)	62. (2010) 6.
Bibliotekarz (PL)	(2010) 10.
Bibliotekovedenie (RU)	(2010) 5.
Bibliothek (DE)	34. (2010) 3.
Bollettino AIB (IT)	50. (2010) 3.
BuB (DE)	62. (2010) 10.
Collection management (US)	35. (2010) 3/4.
Computers in libraries (US)	30. (2010) 3., 7., 8.
IFLA journal (I)	36. (2010) 4.
Information technology and libraries (US)	29. (2010) 4.
Interlending & document supply (GB)	38. (2010) 4.
Journal of access services (US)	7. (2010) 4.
Journal of documentation (GB)	66. (2010) 5., 6.
Journal of education for library and information science (US)	51. (2010) 2.
Journal of information science (GB)	36. (2010) 5., 6.
Journal of librarianship and information science (GB)	42. (2010) 4.
Journal of library administration (US)	50. (2010) 7/8.
LIBER quarterly (I)	20. (2010) 3/4.
Library hi tech (US)	28. (2010) 3., 4.
Library + information update (GB)	(2010) oct., dec.
Library leadership & management (US)	23. (2009) 3.
Naučnye i tehničeskie biblioteki (RU)	(2010) 10., 11., 12.
Public services quarterly (US)	6. (2010) 2/3., 4.
Reference & user services quarterly (US)	50. (2010) 1., 2.
Revista española de documentación científica (ES)	33. (2010) 4.
Scandinavian public library quarterly (Sx)	43. (2010) 4.
Signum (FI)	(2009) 6.
Vestnik BAE (Fx)	(2010) 2.
Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)	57. (2010) 5., 6.